

Johannes Mattheus (Jan) Hoekmeijer

1918 - 1962

Oorlogsjaren

		Johannes (Jan) Hoekmeijer 10-11-1833 13-08-1906 X Naatje v.d.Burg 12-05-1837 18-11-1906	Matthijs (Tijs) Zentveld 25-03-1852 18-04-1920 X Guurtje v. d. Laan)*) 21-01-1853 25-05-1940	
Broer en zuster opa	Zuster opa	Zoon (opa)	Dochter (oma)	Zusters, broer oma
Dieuwertje 1865 - 1933 Adrianus 1873 – 1933 De tak waaruit Adrianus Hoekmeijer, de genealoog van de familie stamt.	Cor (Kee) 1871-1957 X Jacob Kleimeer Dochter: Tine Smit Zoon: Adriaan Kleimeer X Jo van Munster. Zoon en dochter: Emiel en Ada Broer van Adriaan K. is Jo Kleimeer X Maria, hun dochter Cor X Dick Hagtingius	Johannes (Jan) Hoekmeijer, geb. Te Alkmaar 10-01-1877 16-05-1956 HUWE 2 december	Margaretha Maria (Griet) Zentveld, geb. te Heiloo 01- 08-1880 23- 10-1949 LIJK 1903	1.Catharina (Trien) 1879- 1950 X Jan v.d. Pol ** Dochter: Truus van der Pol / Hein Wille (Dld) Zoon: Gerard X Lia. 2.Geertruida (Guurt) 1882-1977 X Piet Hart Dochter: Ans, Tine, Truus P. en Nel. 3.Annie 1889-1967 X Aldert v. Beek. Dochters: Tros en Coba 4.Andries 1891-1918
		De 4 kinderen van Johannes	en Margaretha	
Johanna Geertruida (Jo) Hoekmeijer 16-06-06 – 04-06-95 X Willem Slotemaker 26-05-97 – 03-12- 68	Geertruida (Truus) Hoekmeijer 31-01-10 - 08-06-95 X Jan Kuis 24-04-05 - 19-03-86	Johannes Matheus (Jan) Hoekmeijer 25-06-18 _ 20-12- 62 X Jeltje (Jelly) Faber 19-03-22	Aldert Adrianus Hoekmeijer 23-09-23- 28-09-06 X Catharina (To) van Netten 12-06-25	
Els en Nora	Aston en Marga	Peter, Onno, Margreet en Nynke	Ellen, Edward en Maarten	

- * Guurtje van der Laan , " *wanneer is het met jou gedaan* " , werd geboren in Assendelft, als oudste dochter van Louwrens, zeildoekverver (23-4-1785 tot 16-7-1879)? en Grietje Huijgen (18-10-1804 tot 21-3-1858)/Pietertje de Jong; zij kregen 7 kinderen . Haar Broer Piet van der Laan was procuratiehouder bij een touwslagerij aldaar.

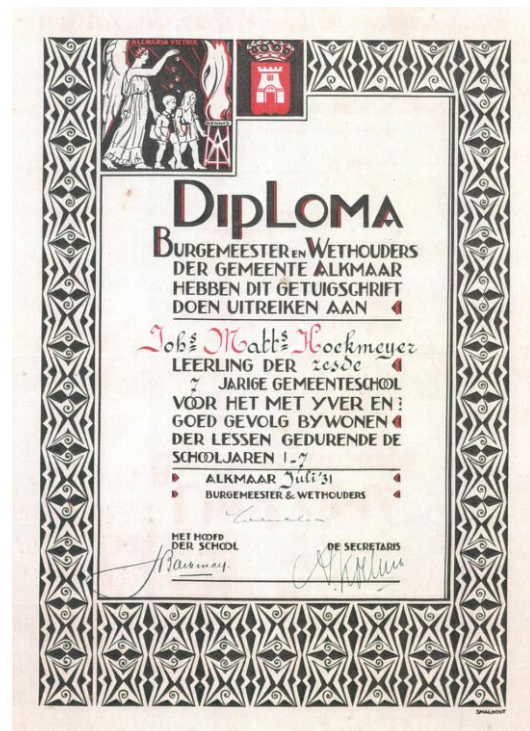
**) Eigenaar van de Doelen. Vanaf 1881 een hotel in de Achterstraat te Hoorn. Het Doelengebouw van de schutterij werd gebouwd in de Renaissanceperiode 1585-1648. Links: Johannes en Naatje, stamouders.

Alkmaarse jeugdijaren.

Opa, Johannes (Jan) Hoekmeijer werd geboren aan de Oudegracht A 103 en trouwde in 1902 met Margaretha (Griet) Zentveld uit Heiloo (zie foto's hierbij). Zij woonden achtereenvolgens in de Mosterdsteeg 11, de Poppelmannslaan, waar hun eerste dochter Johanna (Jo) geboren werd, de Nieuwpoortslaan 62, het Overdiepad 1b, de Stuartstraat 28 en tot 1911 in de Druivenlaan 28, waar Geertruida (Truus) geboren werd. Daarna komen ze via de Stationsstraat 35 in de Tuinstraat 3 terecht, waar Johannes Matheus (Jan) en Aldert (Adrianus) in 1918 en 1923 ter

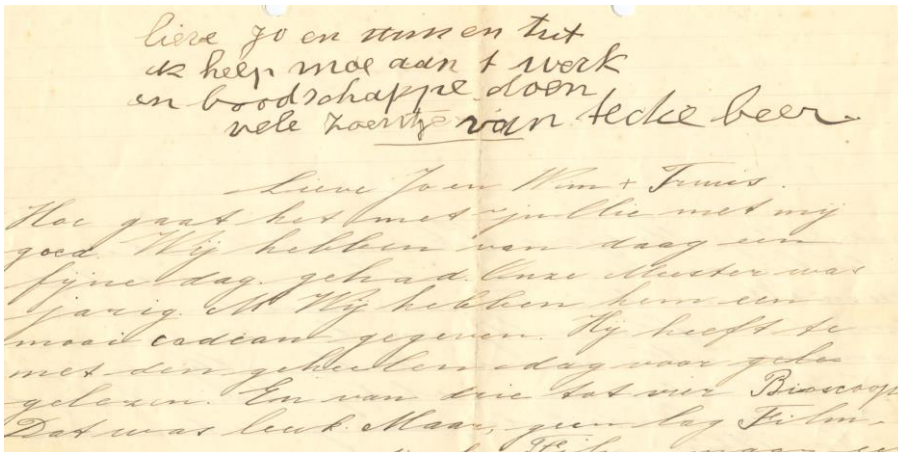

wereld komen. De Tuinstraat werd in 1895 als eerste straat van de latere Stationsbuurt gebouwd door woning-bouwcorporatie "Kennemerland". In 1934 vertrekt het gezin naar de Nicolaas Beetskade 20. De verschillen in leeftijd binnen het gezin waren groot, want Jo was 17 jaar ouder dan Aldert. Jo trouwde vanuit de Tuinstraat 3 met Wim Slotemaker en Truus met Jan Kuis vanuit de Nicolaas Beetskade. Door zijn zusters en broer werd Jan omschreven als een rustige, enigszins dromerige, jongen met goudkleurige krullen en een blanke huid. Wel bleek hij al vroeg een gevoelige maag te hebben, want al in de babytijd kwam het voedsel regelmatig weer 'terug'. Jan ging net als zijn zusters en broer naar de 6^e Gemeenteschool. Van 1924 tot 1931 bezocht hij die in de vlakbij gelegen Snaarmanslaan. Hetzelfde schoolgebouw, dat in de jaren vijftig en zestig ook dienst deed als MULO. Uit de 'archieven' van Jo en zijn vrouw Jelly, het geheimzinnige, blauwe, stoffen mapje, kwamen een paar grappige en interessante brieven en

postkaarten tevoorschijn. Onderstaande brief schrijft Jan vanuit de Tuinstraat in 1928 aan zijn zusters en zwager. Hij is dan 10 jaar en Aldert, ongeveer 6 jaar oud, heeft boven die brief wellicht zijn 'eerste zinnen' geschreven. Tut is zijn zuster Truus.

*lieve Jo en Wim en Tut
ik help moe aan t werk
en boodschappe doen
vele zoentjes van tedie beer.*

*Lieve Jo en Wim +
Truus.*

*Hoe gaat het met
jullie met mij
goed. Wij hebben
van daag een fijne
dag gehad. Onze
Meester was jarig.
Wij hebben hem
een mooi cadeau*

gegeven. Hij heeft te met den geheelen dag voor gelezen. En van drie tot vier Bioscoop. Dat was leuk. Maar, geen lag Film, en geen dramatische Film, maar een leerzame Film Over planten en zoo. En over een heele doode stad Elburg, die ligt aan de Zuiderzee. En Giethoorn en Valkenburg in zuid Limburg. En wat ik zag. Nou hoor Truus daar ging er een....Piet met een meisje aan ze arm.

Nu gaan ik over een heel gewichte zaak praatten met Truus. Ik weet het niet maar ik denk het wel. Pa krijgt smoel op ... noupasop. En weet je wie ik ook ontmoet heb in de winkel van Melgers¹ Ik dacht al wat een bekende stem is dat. En wie was het nou Rom.² Nou Truus we moeten maar niet zoo flauw blijven he. Nu maar weer wat anders. Nu Truus ik ben blij dat je Zaterdag te waschkip komt³. En vedders de hartelijke groeten voor Jo Wim en Truus.

Je broer Jan.

Aldert schrijft Tedie, omdat hij Teddy-beer werd genoemd. Later werd zijn bijnaam Ter. Een tweede, iets later geschreven brief aan Jo en Wim, die dan in de Johan Keplerstraat ⁴ in Amsterdam-Oost wonen, geeft iets weer van de humor van Opa en zegt iets over Jan zijn lagere schooltijd, met opmerkelijk toen Frans als vak, en zijn technische vaardigheden.

¹ Winkel van Melgers was een kruidenierswinkel aan het eind van de Molenbuurt, vlak bij het Texelsche hek.

² Piet en Rom waren waarschijnlijk eerdere vriendjes van Truus.

³ Te waschkip komen = op bezoek komen of komen logeren. De N.H.-uitdrukking komt van waardschap (gastheerschap)

⁴ Jan en Aldert hebben er nog gelogeed en die Johannes Kepler was een Duits sterrenkundige (1571-1630)

Alkmaar 19-11-1929

Lieve Jo en Wim,

Hoe gaat het met jullie, met ons nogal goed. Ik zal nu het eerst over de belangrijke dingen beginnen.

Het Rapport.

Lezen 7

Schrijven 6 ½

Rekenen 7 ½

Taal 7

Aardrijkskunde 7

Geschiedenis 8

Vlijt 7

Gedrag 7

Fransch 7

2^e bedrijf.

Het is eigenlijk niet te beschrijven want het is een tragedie. Eerst zouden we konijnen koopen maar toen weer niet en dan weer wel. Zoo ging het een week lang. Maar toen opeens kreeg Pa een goede inval.

Hij zei: " ga je mee Jan, dan gaan we eens in de Nieuwe Postlaan kijken. Nu we gingen en het hoosde.

Nu we waren zoowat bij zijn huis toen zegt pa nu Jan we moesten maar terugkeren. Zulke streken heb papa altijd ik weet niet of jij ze ken.

Toen kreeg pa de volgende dag een tweede inval : we wisten van niets maar op eens werd er gebeld en daar stonden twee konijnen voor de deur met de prijs f2.50. We hadden hok noch stroo noch voer. Zoo die waren alvast goed verzorgd.

Toen gauw een hok gezocht dat was een kist daar moesten ze zolang maar in.

Nu moest ik de volgende dag een hok halen. Bij Jop Zentoeld.

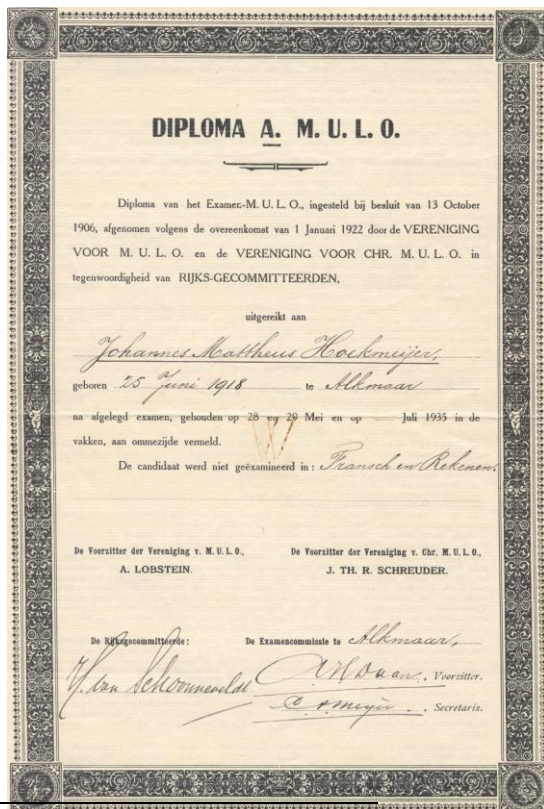
Ik haalde de bodem uit een busje en een kaars er in. Dat was onze lantaarn.

Nu we dachten een best hok te hebben maar dat hadden we mis, het ruijfe was heel en al uit elkaar daar hebben

we zoowat de hele Zaterdag aan zitten timmeren. En moe niet te vergeten die heb wel een week lang zitten te schelden op pa dat hij f 2.50 gegeven had voor een paar van die magere animaux. Ook een Fransch woord ja ik ben ook zo aan die taal gewend ik schrijf temet niet anders dan Fransch.

Nu schei ik er met schrijven uit want ik moet weer aan mijn werk. Ik heb het de laatste tijd zo druk dat ik te met geen tijd heb om brieven te schrijven.

Nu dag Jo dag Wim het beste. Veele zoentjes van: Jan P.S. Wordt je gauw beter Wim.⁵

Tot zover de eerste brieven uit zijn jeugd jaren. Na de Lagere School ging Jan naar de MULO, waar hij in 1935 voor het examen slaagt. (diploma)

Eerder probeerde hij in '31- '32, samen met zijn vriend Gerard van Wieringen, de HBS te volgen, maar het lukte niet. Waarom Jan al in de eerste klas bleef zitten had volgens zijn broer en zijn vriend meer met zijn karakter te maken dan met zijn intellectuele potenties; bij Jan moesten

⁵ Wim leed in die periode aan TBC en werd daarvoor 1 ½ jaar opgenomen in Sanatorium Hoog Laren.

de doelstellingen met betrekkelijk weinig moeite bereikt kunnen worden, volgens Aldert. Ook de leerkrachten zeiden dat hij veel aan kon, als hij zijn best maar deed. Jan ging vervolgens naar de MULO en kwam in hetzelfde gebouw aan de Snaarmanslaan waar ik later ook dit onderwijs zou volgen; we hadden er dezelfde leraar Nederlands, Akkermans. Deze verkocht mij ooit nog een ferme klap voor mijn harses, toen ik met mijn pen een gat in de muur aan het graven was. Ik was toen al aardig op weg naar het lokaal ernaast. Wiersma, een andere leraar aan deze MULO, bleek getrouwd met een nicht van Jan.

Het gezin.

In de verhalen, die in de film die mijn broer Peter en ik over zijn leven maakte in 1987 zijn terug te zien vertelt men over een gezellig en harmonieus gezin. Opa werkte bij de 'Alkmaarsche Courant' als letterzetter. Hij was aardig en humoristisch en hij hield van muziek. Hij werd niet gauw boos, maar als hij kwaad was, was het ook menens. Aldert herinnert zich dat vader een keer uit zijn slof schoot toen Jan van zijn mooie vioolstok een zweepje had gemaakt en daarmee ook nog kon trommelen en zijn broer slaan. 's Winters speelden de jongens in huis redelijk vaak samen, maar 's zomers, buiten deden ze dat nauwelijks. Daarvoor was niet alleen het leeftijdsverschil te groot, maar ook de belangstelling voor buitenspelen. Jan was vaker binnen te vinden en trok pas later met zijn schoolvrienden Gerard van Wieringen en Henk Muileman de stad in. Gerard woonde aan de overkant van de Singel in een klein huisje aan de Molenbuurt, vlak bij het Canadaplein en Henk woonde in de Rozenstraat, vlak bij de Westerweg. Jan zorgde vaak voor de gekkigheid volgens Gerard; tijdens een wandeling deed hij bijvoorbeeld net of hij zich stootte tegen een lantaarnpaal, waardoor anderen schrokken, terwijl Jan stond te lachen. Hij was met zijn opmerkingen vaak de gangmaker van de kleine gezelschappen. De jongens speelden vaak in de Bergerhout; de plek waar de stierenkeuringen gehouden werden. Later liepen ze, om naar meiden te kijken, de Langestraat op en neer en pikten soms een bioscopie. Maar het waren ook de crisisjaren en er was niet al te veel te beleven.

Het elftal dat in 1947, na één jaar in de derde klas, de reëntree in de 2e klasse maakte. Staande v.l.n.r.: Godvliet, Hendriks, van Wieringen, de Grand, Mulder, Rootring, trainer Fred Meinders. Gehurkt: Maasen, Swaerts, Brouwer, de Buyzer, Schmidt..

In één jaar terug

DE vereniging ging in rouw gedompeld de zomer in. Er heerste een verslagen stemming tot de algemene vergadering van juli 1946. Op die bijeenkomst werd er klare taal gesproken en werden er knopen doorgehakt.

In de jaren dertig gingen de drie vrienden voetballen. Gerard bij Alcmaria Victrix (foto), dat wel op hoog niveau in de 2e klasse heeft gespeeld. Na degradatie in 1946 keerde het elftal, met Gerard als veelscorende midvoor, in 1947 weer terug in de tweede klasse. Jan voetbalde

bij de Alkmaarse Boys, dat na een conflict binnen Alcmaria, door vertrekkende spelers in 1931 werd opgericht. Henk heeft bij beide clubs gespeeld.

Aan de overkant in de Tuinstraat woonde de moeder van oma, opoe Guurt Zentveld. Jan

bezoekt Oop, zoals ze werd genoemd, vaak op weg naar of van school. Jan las dan ook de moppen voor van de scheurkalender en Oop regelde een 'aitje' voor Jan, haar hartelapje.

Jan en Oop in 1923.

Het gezin Hoekmeijer, dat van weinig 'oortjes' rond moest zien te komen, kreeg met Kerst of Sinterklaas van haar vaak lekkere spullen, die door de andere dochters, vooral vanuit Hoorn, werden toegestuurd. Jan had een beetje rossig haar en Aldert zong om te plagen: "En rooie ging naar zee, daar ging ie koppie onder,

zijn vader riep hoezee, daar gaat die rooie donder". Daar had hij wel succes mee, maar Jan nam wraak door Aldert zijn arm om te draaien bij het ophalen voor het eten. Aldert probeerde zijn moeder dan te beïnvloeden door vlak bij huis daarover te gaan jammeren. Zo hielpen de broers elkaar door de crisisjaren heen.

1934.

In 1934 verhuisden Opa en Oma met Jan, Aldert en Truus naar de Nicolaas Beetskade 20, later omgenummerd naar 27, een leuk huis aan een brede vaart. Truus is dan 24, Jan 16 en Aldert 11 jaar en hun oudste zuster Jo is al sinds 20-10-1927 het huis uit. Truus werkte in die tijd bij KOFA, een stoffenzaak in de Langestraat, waar zij haar latere echtgenoot Jan Kuis leerde kennen. Zij zouden in de oorlog in verband met mogelijke in beslagname een flinke onderkledingvoorraad in Alkmaar opslaan, die later in de winter van '44-'45 zeer goed van pas kwam als ruilmateriaal. Jan ruilde het ondergoed tijdens zijn 'veldtochten' in die hongerwinter voor voedsel. Jan Kuis bleek daar later niet zo blij mee te zijn, maar liet het er verder bij. Er is nog wel enige vergoeding gegeven voor de geleden 'schade'.

De woningen aan de Nicolaas Beetskade behoorden tot een groot nieuwbouwplan van 62 woningen, het plan Rochdale-West, ontworpen door de Alkmaarse architect P.J. van der List, die 10 jaar eerder ook de woningen voor Rochdale Oost ontwierp.

Het ging om sociale woningbouw. De karakteristieke puntdaken, die de lange lijnen van de daklijsten doorbreken en het glas in loodwerk werden karakteristiek voor de stijl.

Een aantal woningen was ontworpen voor TBC-patienten. De gangen waren iets breder en in de tuinen waren draaibare huisjes aangebracht, die op de zon konden worden gericht. Ook bij de burens stond ten behoeve van de zieke buurman Schieman zo'n draaibaar huisje. Mijn moeder herinnert zich nog dat oma daar regelmatig op bezoek ging.

De buurt kende al van voor de oorlog enkele karakteristieke winkeliers, die ook wij nog gekend hebben. De groenteboer Roel Helderman en de kruidenier Piet (Pee) Dokter.

Hiernaast een familiefoto in de tuin van de Nicolaas Beetskade uit 1938, ter gelegenheid van oma's 58ste verjaardag.

Op de foto van Wim Slotemaker: Ans Hart⁶, dochter van Guurt, Jo, Guurt, Oma, Opa, Aldert en verder Oop Zentveld, Truus en Elsje. Jan is dan in militaire dienst.

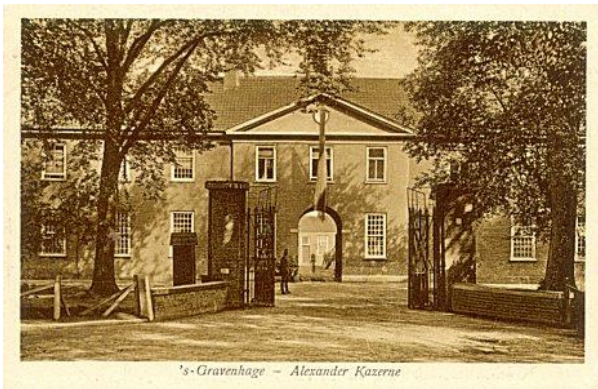
Er werd aan de Nicolaas Beetskade in die jaren heel wat afgediscussieerd binnen de familie; Jo en Wim stemmen ARP en Truus en Jan KVP, terwijl Opa, Jan en Aldert in de SDAP-hoek zaten. Als het te heftig werd ging oma naar bed. Opa was ook actief lid van de Algemene Nederlandse Grafische Bond. In het vakbondscentrum Troelstra-oord staat hij met oma op een groepsfoto op een wijze waarvoor Lenin respect zou hebben gehad. Hij las het Vrije Volk en het blad van de vrijdenkers: de Dageraad. Ook was hij lid van de NVSH-voorloper de Nieuwe Mathusiaanse Bond. Opa ging vlak voor de oorlog met vervroegd pensioen om plaats te maken voor een jeugdige werkloze. Zijn zoons werden na de oorlog politiek

---

⁶ Ans brak haar nek tijdens een duik in het water en raakte op 18-jarige leeftijd verlamd.

radicaler, vooral na 1948, toen Nederland overging tot politionele acties in Indonesië. Beiden kwamen langs verschillende wegen, Jan had na de oorlog ook communistische sympathieën, in het midden van de jaren vijftig bij de Pacifistisch Socialistische Partij (PSP) terecht. In het gezin was in die jaren weinig geld en de jongens moesten daarom snel aan de slag. Jan werkte van 29 juli 1935 tot 3 juli 1937 op de afdeling Buitenlandse Expeditie van de Condensed Milk Company of Holland, een fabriek voor de Melkexport aan het Noord Hollands Kanaal, vlak bij het Texelsche Hek. Na twee jaar vertrok hij daar weer om in militaire dienst te gaan. Hij kwam in de Haagse Alexander kazerne terecht. (foto) Jan, 19 jaar oud, schrijft daar onderstaande brief aan zijn zuster Jo, haar man Wim en hun dochter Elsje.

's-Gravenhage - Alexander Kazerne

Den Haag
7-12-37

Lieve Jo, Wim en Elsje,
Een brief van een soldaat. Altijd van documentaire waarde zoiets. Hoe gaat het met jullie, zeker wel goed, hè. En met Els, heeft ze Eduard nog goed kunnen zien. Je wordt vriendelijk bedankt Jo voor het fijne pak. Voor elkaar. Hier merk je dat het meer aan de omstandigheden ligt waarin je een cadeau ontvangt dan aan de grootte. Ik bedoel de mate van dankbaarheid dan. Die das vind ik prachtig,

de taaitjes waren fijn en die zuigen, dat durf ik niet te zeggen of die wel zoo fijn zijn. Maar de hele Zaterdag en Zondag op wacht gestaan dus dan lust je

's Maandags wel een taaitje. Van Moe heb ik Zaterdag ook een pakje ontvangen, dat viel ook reuze in de smaak. Ik zat dan ook meer op hartetaai te wachten dan op klaveraas. Ik ga Zondag waarschijnlijk naar Tine en Willy⁷. De week daarop, de 18^e dus ga ik naar huis. (met haverzak). Dat is ongeveer net zoiets als een trouwdag. Ik heb aan Moe al gevraagd of ze me spullen opstuurt. Nu Jo, Wim en Els nogmaals bedankt en tot ziens. Ik verstuur zeker nu de hartelijke groeten en vele zoen-tjes (met prikkeldraad) van Jan.

In de militaire diensttijd, die duurde van augustus '37 tot augustus '38 start Jan met een studie landmeten.

Na die periode verricht hij landmeetkundig werk; het opmeten en karteren van percelen, voor de gemeente Hoorn, het PEN in Bloemendaal en de Cie. voor Ontwikkeling

⁷ Tine (dochter van Guurt) en Willy Carré, een zakenman, woonden in Rotterdam.

en Ontspanning van Werklozen in Alkmaar. Nadat hij in juli '39 slaagt voor het pittige PBNA-diploma Landmeetkundige 1, o.a. gegeven door Ir Velseboer⁸ in Hoorn, treedt hij in dienst bij de PTT. Maar al enkele weken later wordt hij, in verband met de oorlogsdreiging, gemobiliseerd in Driebergen. Aldert nam toen bij de PTT de plaats van Jan in.

Door zijn landmeetkundige achtergrond kwam Jan, zowel in dienst, als tijdens de mobilisatie, bij de afdeling Geluidmeting van de Landmacht(artillerie) terecht, de zogenaamde Triangulatie-afdeling. (zie ook de bijlage over het geluidmetingswerk van die dienst). Na de mobilisatie en vijf dagen oorlog keert Jan terug op de tekenkamer eerst in Alkmaar, later in Haarlem. Aldert vertrekt voor verdere studie naar Rotterdam. Jan had overigens best in Indië voor de BPM, de Bataafse Petroleum Maatschappij, willen werken, maar daar stak de oorlog een stokje voor.

De familie Zentveld.

De Zentveldtak met vier dochters en één zoon kent een geheel eigen geschiedenis, die zich soms feestelijk afspeelde in het fraaie Doelenhotel te Hoorn. (foto's van hotel en familie, ± 1926)

Boven: Gerard v.d.Pol en vrouw Lidia, Aldert en Annie van Beek, Piet Ott, Coba en Tros, Truus Wille, Truus Hart, Heinz Wille. Onder: Trien, Opoe,

Aldert, Jan, Oma Griet en Opa Jan.

Aldert Hoekmeijer schreef daarover in een brief in 1994 het volgende:

Tijs Zentveld en Guurtje van der Laan woonden in Heiloo en kregen er 5 kinderen en 3 miskramen. Trien, de oudste, trouwde met Jan van der Pol en zij runden het Hotel vanaf 1912. Zij kregen twee kinderen, Truus en Gerard, op wiens naam ook vergunningen zijn verstrekt. Na het overlijden van Jan v.d. Pol ging het beheer over naar Aldert van Beek, die getrouwd was met Annie, de bijna 10 jaar jongere zuster van oma Griet. Zij hadden twee kinderen: Coba (met de handschoen getrouwd met Piet Ot, die al naar Indië was vertrokken) en Tros, die trouwde met Harrie Schram, die werkte voor de Staatsmijnen in Geleen.

---

⁸ Deze Velseboer speelt later ook nog een rol. Hij is tijdens de mobilisatie sectiecommandant van Jan bij de artillerie.

De familie beheerde de Doelen van 1928 tot 1955. Vooral in die periode werd het voor de families Zentveld en Hoekmeijer een bekende plek van samenkomst met Kerst, trouwen en andere familiefeesten, waarbij iedereen kon blijven logeren. Annie van Beek bleek vooral de baas te zijn en de neven Aldert en Jan dronken er hun eerste whiskey' s onder leiding van haar man Aldert. Griet trouwde dus met Johannes Hoekmeijer en Guurt, de 3^e dochter, met Piet Hart, een rijke boerenzoon, die een slagerij had. Piet had continu dorst en 'verzoop' zijn slagerij uiteindelijk. Het was overigens prachtig, vertelde Aldert Hoekmeijer, hoe die grote kerel uit zijn ruime overjas zo' n twintig flesjes bier tevoorschijn haalde. Zij kregen ondanks of dankzij de drank 4 dochters; Tine, Truus, Ans en Nel. Truus trouwde met ene Paupit. En hij besloot zijn brief met:

Zo, geef je lieve vrouw en dochters kussen van ons, leg ze maar uit (1994) wie we zijn, voor later. Zelf houd ik me meer met heden en toekomst bezig: wel 't zorgelijkste deel, maar 't houd je jong. Aldert.

De enige zoon van tuinman Tijs en Guurt was Andries. Tijdens militaire dienst in Den Helder liep hij tuberculose op. In 1911, nog voor de eerste wereldoorlog, werd hij ziek en niet meer beter. Hij stierf na een lang ziekbed in 1918 op 27 jarige leeftijd. Er is nog een brief uit 1915 van hem, waarin hij zijn zuster Annie en haar man Aldert van Beek, bedankt voor de financiële steun aan zijn ouders. Andries had zeker creatieve talenten; hij speelde viool en maakte olieverfschilderijen.

Mobilisatie en oorlog.

Op 28 augustus 1939 werd Nederland, een week voor de Duitse inval in Polen, officieel gemobiliseerd en Jan begaf zich, als één van de 260.000 gemobiliseerden, naar Driebergen, waar hij als onderdeel van het 2e legerkorps in het 'Hudig Huis' werd ingekwartierd. Honderden extra treinen reden in die periode door Nederland om iedereen op de plek van bestemming te krijgen. Het Nederlandse leger bestond uit vier korpsen met twee divisies en een aantal brigades; in totaal waren er 179 bataljons actief. Het 2^e legerkorps was,

samen met het 4^e legerkorps, gelegerd aan de Grebbelinie. Commandant van het 2^e L.K. was Kapitein H. Froomhof. Het leeuwendeel van de troepen was infanterist en uitgerust met een Oostenrijks Mänlicher geweer uit 1890 of Hembrug geweer of karabijn. Cavaleristen reden op het paard of op de fiets. Keuken- en munitiewagens werden door paarden getrokken, de mitrailleur- karretjes door een 4-tal soldaten. In totaal waren er meer dan 30.000 paarden in actie. De situatie wordt vaak als primitief bestempeld, maar ook de vijand was niet modern bewapend. Ook kanonnen uit 1878, 1880 en 1904 moesten dienst doen bij gebrek aan beter. Nederland bezat in het geheel geen tanks en slechts 36 moderne- en nog wat oudere pantserwagens. De luchtmacht bezat 139 toestellen, waarvan de Fokker-G1 de snelste was. Omdat het grootste deel van de marinevloot bij Indië lag, speelde deze geen rol. De Grebbelinie was hoofdverdediging, met de IJssellinie als voorverdediging. De Grebbeberg was het meest toegankelijke punt vanuit het westen, maar was een lastig in te nemen berg vanaf de

oostelijke kant. De berg kende een gedeeltelijk verouderd bolwerk uit 1745, maar was flink versterkt met een 30-tal kazematten, zwaar bezet met soldaten.

De Duitsers waren later echter vooral onder de indruk van het verzet bij Kornwerderzand en de bunkers, die voor de verdediging van de Afsluitdijk waren gebouwd. De gietstalen mitrailleurkasten, die door Nederland werden ingezet betitelden zij als 'Menschenfallen'! Op 12 november 1939 werd, toen men de Duitse aanval al verwachtte, 5000 ha grond bij de Grebbelinie, onder water gezet. Tweeduizend mensen moesten daarvoor hun woning verlaten. Boerderijen, die het uitzicht belemmerden werden verbrand. Maar "Fall Gelb", de codenaam voor de aanval op Nederland, blijft nog uit tot het onverwachte begin in mei 1940. Voor dat het zover is zet Opa zich in november 1939 met pen en papier aan tafel om Jan, in Driebergen, een brief terug te schrijven. Vooral om hem te stimuleren verder te gaan met studeren in diensttijd, wat toch vooral als verloren tijd werd beschouwd.

Alkmaar, 3 Nov.1939

Lieve Jan !

Wij hebben je brief ontvangen en waren blij iets van je te hooren. Het verheugd ons dat je het goed maak en dat je geen pijn in je maag heb. Sinds je bij ons geweest ben, Zeg Jan Zie het zo te houden. Wij zijn blij dat je nu een tehuis heb en uit de menage⁹ben, die naam komt ons bekend voor, er was vroeger een dominé op Texel die Couperus heette. Het is leuk dat je Jo en Truus ook geschreven heb want die zijn natuurlijk ook nieuwsgierig naar je. Met die krant zal het wel in orde komen, wij hebben die vrouw gehad en Ze had nog niets gehoord, maar dat komt wel in orde. Met Opoe is het nog hetzelfde. Zeg Jan, jij ben naar de bioscoop geweest, maar wij ook, wij hebben een mooie film gezien "Een ruischende balnacht"¹⁰ van Tsjakowski, het was een pracht, wat een dames, prachtige danzen, auch wider schön. Het was 's middags, voor de kinderen boven de 18. Maar nu wat anders Jan, ik heb vanmiddag iets vernomen door de radio, er werd bekend gemaakt, dat militairen kunnen gaan studeeren, er wordt overal geld in het land voor bij elkaar gebracht, Zij mogen na de diensttijd

studeeren. Jan je moet met je commandant daarover spreken; men moet naar Leiden schrijven naar de I.S.S. Men kan dan een kamer huren bij particulieren, en daar je boeken ook laten; elke militair die studeerd bij welke inrichting van onderwijs of school, kan daar voor in aanmerking komen, dus ook bij de P.B.N.A. Jan, je vertel maar aan de Prof. dat je geslaagd bent van het jaar voor het 1^e gedeelte van het landmeten, en dat je nu nog

Hudig Huis, 1938

⁹ Menage staat voor de voedselvoorziening binnen het Leger.

¹⁰ ES WAR EINE RAUSCHENDE BALLNACHT (Het was een ruisende balnacht), regie: Carl Fröhlich, met Zarah Leander,

Aribert Wäscher, Marika Röck, Hans Stüwe. 1939. De Rus Peter Tsjajkovski is een nog onbekende, arme componist die verliefd is op de mooie Katarina Murakin, de vrouw van een rijke spoorwegbaron. Zij op haar beurt houdt ook van Tsjajkovski en stuurt hem anoniem financiële steun. Als ze haar echtgenoot zou verlaten, zou ze de componist niet langer kunnen helpen.

één examen moet doen en dat je daar nu graag voor leren wil. De kosten daar betaald de geheele burgerij aan. Dus Jan maak er spoedig werk van, het is beter te vroeg dan te laat. De commandant zal er ook wel mee op de hoogte zijn, of gebracht worden. Nu Jan ik hoop dat voor elkander mag komen en dat je weer aan je studie mag gaan, want dat verzet ook voor je en de tijd vliegt dan om. Het is prachtig dat je er zoo mooi de tijd voor heb. Nu Jan ik moet eindigen en wij wenschen je spoedig herstel en tot weerziens toe en een dikke zoen van je moeder en Opoe en een stevige hand van je vader en broer.

Dag !.....tot kijk.

Tot zondag over een week ! tot 7 uur.

Oorlog

Als op 10 mei 1940 de oorlog uitbreekt schrijft Jan nog diezelfde dag vanuit zijn veldpost de twee onderstaande briefkaarten aan zijn ouders en Jo en Wim.

Fam. J. Hoekmeijer

Nic. Beetskade 27 Alkmaar

Te Velde 10/5/40, Gestempeld te Amerongen op 11 mei 1940

Lieve Moe, Pa, Aldert en Oop,

Deze briefkaart schrijf ik op de kamers naar en tijdens mijn verblijf op de post. Vanmorgen om 4 uur werd ik wakker vanwege het geronk van vliegtuigen, evenals mijn kameraden.

We zijn naar het balkon gegaan en zagen een vliegtuig vlak over vliegen. Een Duitser. En toen een hele vracht in de lucht, we begrepen dat het niet best was. Even later werden we geroepen en moesten ons klaar maken voor vertrek. Alles verliep

rustig. De radio vertelde ons de rest. Wie had dat nou gedacht, hè.. Ja, het kon ieder ogenblik beginnen, maar je hoopt natuurlijk anders. Hoe gaat het anders met jullie, je houdt je toch wel rustig hè.

Voorzichtig zijn en niet zenuwachtig, dat geeft toch allemaal niks. Is Jo soms bij jullie en Aldert gaat natuurlijk gewoon naar zijn werk. En Pa is natuurlijk heel kalm. Is Oop nog bij jullie. Zeg Moe stuurt u de oortjes nog op, want ik ben met Pinkster wel niet thuis en zit natuurlijk slecht bij kas. Aan mijn gewone militaire adres. Of is 't al verstuurd, geeft niet, wordt wel nagezonden. Ik maak het hier best op de post, heel rustig, alleen vliegtuigen. Ik schrijf ook weer een brief. Dikke zoen van Jan.

J.Hoekmeijer

2^e AMC GMA¹¹

2^e Legerkorps Veldpostkantoor nr. 2

Fam W.Slotemaker

Johan Keplerstraat 77

Amsterdam (O)

Te Velde 10/5/40

Lieve Jo, Wim, Els en Nora.

Hoe maken jullie het? Daar ben ik wel nieuwsgierig naar. Het was vanmorgen wel even vreemd bij het wakker worden. Om half vijf werden we gewekt en moesten naar de stellingen. We waren trouwens al wakker geworden door het geronk van vliegtuigen. Alles verliep rustig en vlug.

Je kunt het je eigenlijk nog niet voorstellen. Ik ben zo nu alweer een heele tijd op post met een kameraad. Het is hier heel rustig en mooi weer. Althans natuurlijk krioelt het van de vliegtuigen. Het is natuurlijk een kwestie van aanpassen al zal het in het begin niet meevallen en hoe 't worden zal

¹¹ 2^e AMC GMA staat voor 2^e Artillerie Meet Compagnie. Geluid Meet Afdeling. Deze afdeling bepaalde o.a. de schietbaanrichting van stukken geschut.

moet je rustig afwachten. Hoe zal Truus het maken in 't hoge noorden? En thuis ik hoop maar dat ze zich niet zenuwachtig maken. Schrijven jullie eens binnenkort. Ik zal ook een brief schrijven hierna. Enfin ik hoop dat jullie voor onheil gespaard blijven en eindig voorlopig met de beste wensen en een dikke zoen van Jan.

Daag! Tot een volgende brief.

J.Hoekmeijer.

2^e R.V.A. ¹², 2^e A.M.C. G.M.A. 2^e legerkorps. Veldpostkantoor no. 2

NB. Er is een verslag van die meidagen van de LMA en het 2^e AMC, gemaakt door kapitein J.P.ten Sijthof, op internet verschenen. Hij schrijft op 10 Mei: Om 8.30 de stelling Awar (bij Achterberg) bezet en meetklaar gemaakt. Om 13.00 de eerste inslaande bommen. 11 Mei: 9.00 uur heftige beschietingen.

11.00 uur. Telefoonlijn kapotgeschoten, herstelt en weer kapotgeschoten. Om 18.00 teruggekeerd in de meetcentrale. Lichtelijk gedemoraliseerd. Maakt verder melding van vurende stukken. 13 Mei: GMA moest van de Koerheuvel wijken. Weg naar Amerongen was te vol. Via Leersum richting Driebergen. In nacht van 13 op 14 mei om 4.00 uur naar Vleuten ¹³gemarcheerd.

GREBBELINIE.

Vijf dagen en de vrijheid ging verloren
Vijf jaar en eerst toen werd zij herboren
Zo moeizaam triomfeert gerechtigheid
Aan dit besef zij deze grond gewijd

J.C.Bloem

Tekst op monument Grebbeberg.

Vijf dagen oorlogsgevechten aan de Grebbelinie hield het volgende in:

- Vrijdag 10 mei, de uittocht uit de Grebbelinie begint met de evacuatie van de bevolking van Veenendaal, waardoor er 96.000 burgers op drift waren geraakt.
- Opzet was om uiteindelijk talloze steden te evacueren, maar het liep allemaal anders, want er was onvoldoende en vooral smerig vervoer via niet schoongemaakte schepen.
- Zaterdag 11 mei zijn er de eerste schermutselingen in de vallei bij de Grebbelinie, maar de soldaten zijn in verwarring, want er is nog geen schietinstructie.
- Zondag 12 mei op eerste pinksterdag ligt Renswoude onder vuur en worden Amersfoort en Barneveld bedreigd, maar het zwaartepunt van de gevechten lag bij de Grebbeberg, waar de frontlijn wordt doorbroken.
- Een doorbraak op de Grebbeberg zou de val van de Grebbelinie betekenen en dus moest er een tegenaanval komen, waarop het leger in zijn geheel niet was ingesteld.
- Maandag 13 mei houden de verdedigers van de berg nog moedig stand ondanks een Duits overwicht. Op de berg werd voor Ouwehands dierenpark zwaar gevochten.

---

¹² 2^e Regiment Veld Artillerie van generaal Jacob Harberts, met het hoofdkwartier in Doorn. Bij dit regiment waren de volgende stukken geschut in gebruik: 6 batterijen met totaal 24 stukken "7veld", 3 batterijen met totaal 12 stukken "12 cm Houwitser, lang 14" en 6 batterijen met totaal 24 stukken "6 veld". Het geschut is te zien in Artilleriemuseum 't Harde. Het regiment is overigens niet ingezet bij de strijd om de Grebbeberg, maar waarschijnlijk in de buurt van Amersfoort

¹³ Zie foto's van legergroep, met Jan, bij de Hamtoren in Vleuten, dus op 14 mei 1940, een dag voor de overgave. (bijlage)

- Woensdag 15 mei werd in een schooltje in Rijsoord de overgave door de Nederlandse legerleiding getekend. Nederland telde ruim 2300 dode en 2700 ernstig gewonde soldaten. De burgerbevolking keerde direct terug naar de steden en dorpen.
- Achter de Waterlinie werden de soldaten niet gevangen genomen, maar gedemobiliseerd. Zij keerden terug naar huis. Zesduizend gevangen genomen soldaten werden naar Duitsland vervoerd, waar zij in Neubrandenburg zes weken krijgsgevangen werden gehouden. Zij keerden op 11 juni weer naar huis terug.
- De ravage in de steden Wageningen, Rhenen, Woudenberg, Veendendaal en Scherpenzeel was enorm. Delen van die steden zijn verwoest.

Thuis in Alkmaar is Oop ondertussen dement geworden. Zij overleed, na een kort verblijf aan de Nicolaas Beetskade, in een R.K. Verpleeghuis. Het is dan mei 1940 en zij werd 87 jaar. Onderstaande brief van Jan aan Jo en haar gezin, enkele dagen na het uitbreken van de oorlog, werd de *directe aanleiding* voor een verdere zoektocht naar die periode en uiteindelijk dit verhaal. Ook omdat er namen en gebeurtenissen werden genoemd, met onbekende betekenis.

Zuster Jo

Lieve Jo, Wim, Els en Noor.

Driebergen 18 mei 1940

Je brieven pak ontvingen en hiervoor mijn hartelijke dank. Dolblij te vernemen dat onze familie gezond is. Ja, ja als je nog eens terug denkt kom je alleen ook wel tot de conclusie dat je door het oog van de naald gekropen bent. Maar enfin het einde kwam gauw en nu moeten we maar afwachten. Er gaan natuurlijk allerlei geruchten, de een zegt dat we gauw naar huis gaan een ander dat we verlof krijgen (periodiek) en voorlopig nog niet naar huis gaan voor goed. Gebrek hebben we niet.

Bier, koek, choc enz ik heb zelfs nog een dameshemd rose, flatterend geweldig, ik heb reuze veel sjans op de zaal. Wij zijn vanuit onze stellingen gevluht naar Vleuten. (zie voetnoot 13) Van Driebergen, waar we nog even op nader orders gewacht hebben, over Utrecht naar Vleuten hebben we 7 ½ uur geautood over ongeveer 20 km. De auto's stonden 7 rijen dik op de weg en moesten hier en daar langs de asperges¹⁴ geleid worden. Paarden renden los voor de auto's uit.

Genoeg, we werden ingekwartierd bij een boer in Vleuten en vernamen daar 's avonds dat de oorlog gestaakt moest worden. En nu zijn we dan weer terug in 't Hudig Huis¹⁵ te Driebergen als krijgsgevangenen hoewel we er niets van merken. Geen Duitse soldaat te zien. Ook hebben we

bewegingsvrijheid van 12 tot 1 ½ u en van 5 tot 10 uur. Ik heb nog geprobeerd naar huis te telegraferen maar de verbinding boven Zaandam was verbroken. Gelukkig was de vrouw van een van onze jongens in

Scherpenzeel. Aspergeversperring.

'e Voorposten'.

Aspergeversperring bij Mill (Peel-Raamstelling)

¹⁴ Asperges is de benaming van grote ijzeren anti-tankstaven, die schuin in de grond werden aangebracht om grotere voertuigen op belangrijke plaatsen tegen te houden. (zie foto blz 14)

¹⁵ Het Hudig Huis bestaat nog steeds. Aanvankelijk gesticht door de Rotterdamse reders Hudig en Meeswijk om Rotterdamse bleekneusjes vakantie te laten vieren werd het in de mobilisatietijd gebruikt voor de Nederlandse militairen.

In de oorlog is het nog bevolkt geweest met evacués uit het strijdgebied van de Grebbelinie, Rhenen en Bennekom. Na de oorlog is het Hudig Huis overgenomen door de gemeente Rotterdam om kinderen uit probleemgezinnen op te vangen.

Vleuten gekomen en die kwam ik tegen en heb haar een berichtje voor jullie meegegeven. Zodoende hadden jullie gauw bericht, al had ik naar A'dam kunnen telegraferen, maar dat was toen niet meer nodig. De meesten leven hier nog in spanning omtrent het lot van familie enz. Vooral de Rotterdammers onder ons. Maar het schijnt mee te vallen, de krant schreef van nog geen 300 doden en evenzoveel gewonden. Van mijn maag heb ik geen last gehad. Je denkt er trouwens niet eens aan. De ontvangst in Driebergen was zeer hartelijk, Mevr. Van Schaik¹⁶ viel ons om de nek en zoende van alle

kanten onze vuile gezichten. Zoveel hartelijkheid verwacht je niet van niet familieleden.

Ook Mevr. Kuperus en Ruth¹⁷ waren zeer verheugd, die hadden wij trouwens op onze terugtocht nog even gesproken. Deze brief geef ik weer aan Mevr. Koot¹⁸. Dat is wel de kortste weg op het ogenblik. Nu lieve Jo, Wim en kinders nog vriendelijk bedankt voor de spullen en ik hoop dat wij elkaar gauw weerzien om eens fijn te praten, verder een dikke zoen van Jan.

Driebergen 18 mei 1940

Acht maanden heeft de mobilisatie geduurd. In die maanden verbleef Jan door de week in Driebergen en vertrok hij voor de weekends naar Alkmaar. De soldaten van de Artillerie Meetafdeling, waartoe naast Jan Hoekmeijer en Jan Loohuis ook W.Koot uit Amsterdam en Johannes Nieuwenhof uit Haarlemmerliede behoorden, werkten in die periode aan de infrastructuur, de wegen e.d. in het gebied waar gevechten werden verwacht. Ook het aanleggen van verbindingen behoorde tot hun taak. Zij sliepen op de zolder van het Huis. (foto) En Jan at in die periode regelmatig buiten de 'menage' vanwege zijn terugkerende maagklachten. Het eten uit de soldatenkeuken was hem te vet. Hij at in die tijd onder andere bij een toenmalige vriendin, Keetje Maten, en later bij de familie Kuperus. Met Ruth, dochter van de Indische weduwe mevrouw Kuperus-van Egmond, was hij korte tijd bevriend. Zij woonden aan de Van Gaesbeeklaan 32. Op een van de foto's werkt Jan (rechts zonder muts) mee aan het bestraten van de bosweg vlakbij het Hudig Huis. Dat Hudig Huis lag midden in het bos en staat nu tegenover de ingang van camping 'het Grote Bos', op de grens van Driebergen en Doorn.

Hudig Huis (2001)

Niet ver van dat Hudig Huis lag het spoorhuis van de familie van Schaik, waar Jan regelmatig op bezoek kwam. Het gezin van Schaik bestond uit de ouders, drie dochters en een zoon. Waarschijnlijk zijn Jan en zijn kameraad Jan Loohuis, tijdens een wandeling in gesprek geraakt met de vader des huizes, want die hield wel van een praatje volgens zijn dochters.

¹⁶ De moeder van Annie van Schaik, waar Jan mee bevriend was.

¹⁷ Volgens informatie uit Driebergen is mevrouw Kuperus later naar Rotterdam en mogelijk Australië verhuisd. Ruth Kuperus trouwde met Herman van der Vegt, een directeur van circus Renz. **Arnold van der Vegt** (Amsterdam, 1883 - 1953) is de 'vader' van Circus Herman Renz. Hij ligt op Zorgvlied. Zoon Herman neemt het circus over en draagt het op zijn beurt rond 1970 weer over aan zijn zoons Paul en Arnold (Nol) Paul treedt in de shows op als clown en Nol wordt de directeur van het circus. Bekend is ook dat de paarden van het circus nog in de tuin aan de van Gaesbeeklaan hebben gestaan. Ruth was een liefhebster van paarden. Ruth schijnt onder de artiestennaam 'Tamara' nog een dierenact te hebben gehad. De familie Kuperus was ook bekend met de poolse Gravin Thurow, die een landgoed in Driebergen bezat en daar het circus 25 weken liet optreden.

¹⁸ De vrouw van één van de leden van de groep van de A.M.A.-soldaten.

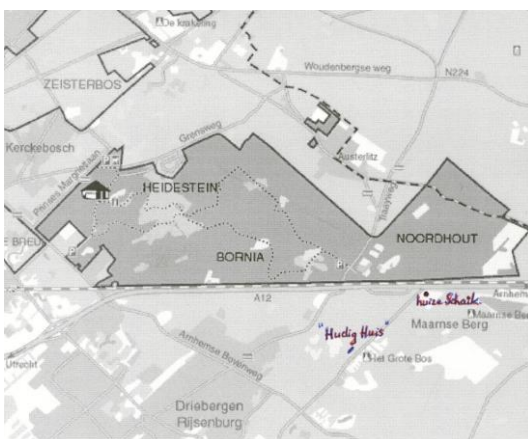
Jan en zijn maat hebben daar heel veel gekaart met de familie. Het huis lag op een kruispunt van fietspaden in het Noordhout, een bos aan de rand van de spoorlijn naar Arnhem. Die ligging en de aanwezigheid van een waterput van 11 meter diep ter plekke, waar passanten even konden drinken, heeft altijd voor veel contacten gezorgd. In die oorlogsdagen hebben militairen van de Grebbelinie, die wegvluchten door de bossen zich bij de waterput bij de familie van Schaik kunnen opfrissen.

Nel, de jongste zuster herinnerde zich, dat er in die korte periode van 10 tot 15 mei ook veel paarden langs hun huis kwamen met militairen en vooral een paard, dat zonder berijder voorbij holde. Dat had veel indruk gemaakt. Vader van Schaik was verantwoordelijk voor het onderhoud aan die spoorlijn. Het huis lag op de hoogte van de drie Linden, vlak bij de spoorwegovergang. Deze geschiedenis werd pas bekend nadat in het krantje "Driebergen Vroeger en NU" vragen over het Hudig Huis en Jan Hoekmeijer hadden gestaan.

Annie de Graaf -van Schaik, toen 77 jaar, reageerde erop. Zij was in de mobilisatieperiode en korte tijd in de oorlog bevriend met Jan en bewaart daar leuke herinneringen aan. Zij hadden sinds najaar 1940 geen contact meer en zij had bij gerucht gehoord dat Jan al geruime tijd geleden overleden zou zijn. Annie haar jongste zuster Nel, vertelde dat zij van haar ouders mee moest 'ter controle' als Annie en Pien, Jan en zijn collega Jan W. Loohuis, terugbrachten naar het Hudig Huis. Jan Willem Loohuis, geboren in Bolnes in 1916 was scheepstekenaar, werkte in Schiedam en Amsterdam en werd later technisch tekenaar bij Het Kabelbedrijf in Schiedam. Hij trouwde kort na de oorlog en kreeg drie kinderen. Hij woonde zijn verdere leven tot 20 oktober 1977 in Schiedam en werd 61 jaar. Het ouderlijk huis in het bos werd in 1941 opgeofferd voor de aanleg van de snelweg A12 van Utrecht naar Arnhem. Op een mooie dag in juni 2002 heeft Annie de plek waar het huis stond nog kunnen aanwijzen. De drie linden staan er wonderlijk genoeg ook nog, maar nu tussen spoorweg en autobaan.

Annie trouwde in 1949 en kreeg drie kinderen. Haar man was overleden. Zij stuurde onlangs de foto's van hun toenmalige huis en schreef:

Die foto met ons vieren erop is het huis waar wij hebben gewoond. Dat linker raam (zie foto) is van de slaapkamer waar je vader heeft geslapen. Na de mobilisatietijd en in 1940 is hij nog een paar keer bij ons op bezoek geweest, toen wij nog

kennis aan elkaar hadden. Die andere foto is de zijkant van het huis, je ziet daar ook nog het hek van de onbewaakte overweg. Maar dit is dan de woning waar

je

vader met zijn vriend op de koffie kwam en een kaartje werd gelegd. Was altijd heel gezellig, jammer dat die vriendschap toen is overgegaan. Ik ben zoals jullie weten in die tijd ook een paar keer in Alkmaar geweest en herinner mij nog je vriendelijke grootouders, die aan de kleine kant waren. (...) We wandelden ook wel richting Maarn, liepen een onbewaakte overweg over het Noordhout in, vlak langs een groot grasveld, dat de Schapendrift heette. Aan de andere kant heette het bos: Het Hoogd, dat hoorde al bij Maarn (zie tekening)

Als je naar beneden keek was daar de Maarnse Berg, een groot campeercentrum. Zijn we toen naar toe gewandeld. Helaas is daar door ik denk het leeftijdsverschil (was toen nog) een einde aan gekomen, niet door mij, wel in goede harmonie uit elkaar gegaan. Ik was toen 17 jaar, maar kan mij Jan nog net als toen, altijd gehad, nog heel goed voorstellen.

Er is begin 1940 een foto gemaakt bij de bloemenklok¹⁹ bij station in Alkmaar. V.l.n.r.: Jan, Annie van Schaik, Elsje, Truus, Aldert, Jan Kuis en Opa, daarachter de bloemenklok.

Jan gaat na de korte strijd tegen het Duitse leger, officieel op 7 juni met groot verlof. Hij is dan 'gedemobiliseerd', maar wel krijgsgevangene. Een krantebericht van 16 mei 1940 stelt: "De geheele Nederlandsche weermacht moet als krijgsgevangenen worden beschouwd. De officieren behouden hun wapens. Troepenonderdelen blijven ter plaatse van hun legering." De meeste dienstplichtigen kregen groot verlof en konden naar huis vertrekken.

Jan draait al snel weer bij de PTT zijn dagelijkse uren, o.a. samen met Jaap van der Veen; eerst in Alkmaar en later, van 1941 tot 1943 in Haarlem. In die Haarlemse tijd woont hij eerst op kamers in de Tesselschadestraat 98 en later enige tijd bij Ben Schuurman, een vriendelijke homofiel, volgens Jaap, met de bijnaam 'Kles'²⁰, in de Anslijnstraat 28, vlak bij de Zijlweg. Zij eten in die periode tussen de middag in de gaarkeuken van het PTT-gebouw aan het Raecks. Jaap vertelt daar later in een film over Jan Hoekmeijer nog smakelijke verhalen over; de droge humor van Jan over de kwaliteit van het eten in de gaarkeuken, hield de moed er vaak in. Jan gaat na 1943 heen en weer reizen om zijn ouders te kunnen steunen. Aldert moet om niet naar Duitsland te worden gestuurd onderduiken.²¹

In 1944 keert hij terug bij de PTT Alkmaar en treedt in vaste dienst. Jaap blijft in Haarlem, omdat zijn ouders zijn overleden en hij keert pas na de oorlog bij de Alkmaarse PTT terug. Dankzij hun baan bij de PTT hadden zij de gehele oorlog een vrijstelling voor het

gedwongen werken in Duitsland.

Foto: persoonsbewijs opa Hoekmeijer van 3 juli 1941

Intermezzo.

Op 29 april 1943 doet zich een opmerkelijke gebeurtenis voor. De Opperbevelhebber van de Duitse Wehrmacht in Nederland, Generaal Friedrich Christiansen (1879-1972), geeft het bevel aan alle Nederlandse ex-militairen, waaronder dus Jan, zich te melden voor wegvoering in krijgsgevangenschap. De volgende dag roept Radio Oranje op deze aanmeldingsplicht te saboteren en er verschijnt

een illegaal bericht op doorslagpapier²², met de letterlijke tekst:

¹⁹ De geschiedenis van de bloemenklok in bijlage.

²⁰ Naar het NSB-georiënteerde zondagmiddagcabaretduo 'Keuvel en Klessebes', dat optrad in het programma van Paulus de Ruiter.

²¹ Over die onderduikperiode heeft Aldert een dagboek bijgehouden, die is in bijlage 5 is toegevoegd.

²² De tekst is nooit eerder opgemerkt en bevond zich tussen paperassen.

OUD STRIJDEERS!

Vóór gij ertoe besluit u te gaan aanmelden op grond van het U door Christiansen gegeven bevel, is het dringend nodig, dat ge U rekenschap geeft van hetgeen hieronder volgt. Wij vestigen er Uw aandacht op, dat terzake van wat wij hier over de krijgsgevangenenconventie 1929 zeggen, het advies is ingewonnen van bevoegde zijden.

1. Gij zijt door de capitulatie krijgsgevangenen geworden en gij blijft dat tot het einde van de oorlogstoestand tusschen Nederland en Duitschland. Wel spreekt Christiansen van de 'voormalige' Nederlandsche weermacht, maar ook hij beschouwt U terecht als krijgsgevangenen. Immers, indien gij burgers waart, zoudt gij nu niet in krijgsgevangenschap kunnen geraken, wijl men geen burgers krijgsgevangen kan maken;
2. Dat gij krijgsgevangenen zijt, beteekent, dat gij staat onder de bescherming van de krijgsgevangenen-conventie van Juli 1929, die ook door Duitschland is onderteekend, en die te vinden is in ons staatsblad van 1929 en in Uw militair zakboekje. (zie overdruk)
3. Duitschland houdt zich aan deze conventie, gelijk in deze oorlog reeds overtuigend is gebleken, omdat het weet, dat anders de andere oorlogvoerenden er zich óók niet aan zouden houden. En er zijn immers ook honderdduizenden Duitse krijgsgevangenen !
4. Ofschoon Duitschland U terecht als krijgsgevangenen beschouwt, heeft het U thans opgeroepen op een grond, die ongeldig is ! De bekendmaking zegt dat gij in krijgsgevangenschap wordt teruggevoerd omdat 'enkelen' Uwer zich tegen de bezettende macht hebben gekeerd. Art 2. en 6. Van de conventie verbieden echter represailles, als ook collectieve straffen wegens door individuen bedreven daden.
5. Maar daargelaten den grond, waarop Duitschland U oproept, het heeft stellig het recht U in krijgsgevangenschap terug te voeren. Maar, tegenover dat recht staat in het geheel geen plicht tot aanmelding van U.
6. I n t e g e n d e e l, de conventie regelt zelfs de positie van den krijgsgevangene, die weet te ontvluchten. Slaagt een ontsnappingspoging en wordt later de ontvluchte weder in krijgsgevangenschap genomen, dan mag zijn vlucht geen aanleiding meer geven tot bestraffing. Mislukt de poging, dan krijgt de krijgsgevangene ten hoogste dertig dagen arrest; zijnde dit de zwaarste straf, die ooit een krijgsgevangene voor welk vergrijp dan ook mag worden opgelegd. Deze straf mag niet in een gevangenis of tuchthuis worden ondergaan.
7. Wie het recht heeft tot vluchten.. (Duitschland beschouwt ontvluchting als een daad van Vaderlandsliefde) heeft zeker het recht tot iets dat oneindig minder ver gaat dan

vluchten: ZICH NIET AANMELDEN. Dit temeer nu de grond, waarop de aanmelding wordt verlangd, in de conventie geen steun vindt (zie punt 4)

8. Blijkens de conventie hebben de politie-autoriteiten tegenover krijgsgevangenen geenerlei bevoegdheid (ergo: geen Grüne Polizie en geen Gestapo).

Alle tucht- en rechtzaken, krijgsgevangenen betreffende moeten door militaire commandanten en militaire rechtbanken behandeld worden. Bij verregaande inbreuk op de conventie kan de krijgsgevangene de bescherming inroepen van de daartoe aangewezen mogelijkheid in dit geval ZWEDEN.

9. Gij begrijpt nu waarom Christiansen niet heeft bedreigd met de driedubbele doodstraf, waarmede de Duitschers zo gul plegen te zijn. Hij kan dat niet, want de conventie laat het niet toe en hij weet, dat onrecht, den Nederlandschen krijgsgevangenen aangedaan, neerkomt op de hoofden van de Deutsche krijgsgevangenen. Vandaar, dat hij alleen van de 'strengste maatregelen' spreekt. Deze strengste maatregelen bestaan dus in ten hoogste dertig dagen arrest (art. 54 der conventie)

10. Wie zich, gelet op zijn rechtspositie als krijgsgevangene, vrijwillig aanmeldt, handelt als een dwaas. De Duitschers zullen om hem lachen als een schaaapachtig slachtoffer van hun intimidatiepoging.

11. Blijf rustig aan Uw werk. Laat U ophalen als de Duitschers, die bij Uw vrijlating geen registratie hebben gemaakt, er kans toe zien.

12. Ziet gij, zoodra het ogenblik van 'ophalen' is gekomen is, kans om 'onder te duiken', dan moet ge dat doen. Het onderduiken is precies hetzelfde als vluchten uit krijgsgevangenschap en strafbaar met dertig dagen arrest.

13. Het Vaderland zal U straks, onmiddellijk na de invasie, hard nodig hebben. In het bijzonder geldt dit voor het kader.

14. het is de dure plicht van a l l e Nederlanders, gastvrij te zijn jegens de oud-strijders, die zich door vluchten (onderduiken) aan den greep van onze doodsvijanden ontrukken. Nederlandsche mannen en vrouwen, weest gastvrij en gul jegens allen, die thans genoopt worden huis en haard te verlaten. Toont door Uw daad, dat het ook Uw wensch is, dat er niet nog meer landgenoten naar' ergens in Polen' worden gesleept met de voorgestelde bedoeling om hen wegens misdaden van anderen te straffen (hetgeen, gelijk is aangetoond, niet eens mag), maar met de bedoeling ons land te ontvolken en te ontkrachten (in verband met de komende invasie)

N E D E R L A N D   Z A L   H E R L E V E N   ! ! ! ! !
L A A T   D A T   O O K   U W   W E R K   Z I J N   ! ! ! ! !

Huwelijk en dagboek.

Op 28 juni 1943 leert Jan in Leeuwarden, op het trouwfeest van zijn PTT-collega Anne van de Noordt met Tine (foto midden), Jelly Faber kennen en de liefde die daar tot stand kwam ging niet meer voorbij. Jelly woonde destijds bij Jaap en Wies en had verkering met Ruurd, een broer van Wies. Hoewel die relatie net vóór het huwelijk van Anne en Tine ging na de werd beëindigd, ging Jelly toch naar het feest. Jelly was na de komst van een onplezierige stiefmoeder uit huis gegaan. Dat maakte het wel eenvoudiger om snel te trouwen. Zij gingen in ondertrouw op 19 maart 1944 en vierden dat bij Jaap en Wies. Ook broer Jan Faber, met verlof van het

JAN M. HOEKMEIJER
en
JELLY FABER

trouwen den 12den Juni in Leeuwarden,
Stadhuis 10.30 uur.
Woolsche kerk 11 uur.
Het huwelijk wordt ingezegend door den
Weleerw. Heer Ds. P. VAN VEEN.

ALKMAAR, } Mei 1944.
LEEWARDEN, }

Adres: Nicolaas Beetskade 27 — Alkmaar.

Oostfront, was erbij, zonder uniform. Vanuit Bussum schreef Jan, volgens de 'nieuwsgierige' Els, een erg mooie brief met huwelijksaanzoek. Zij trouwden in Leeuwarden op 12 juni 1944. Een jaar lang zochten zij elkaar om de vier weken op in elkaars woonplaats. Het vervoer ging in die tijd per trein en boot van Staveren naar Enkhuizen. Wim Slotemaker liet bij Werkspoor roestvrij stalen trouwringen maken voor Jan en Jelly. Het jonge echtpaar trok in bij Opa en Oma Hoekmeijer aan de Nicolaas Beetskade in Alkmaar. Zij gaan boven wonen en Opa en Oma blijven beneden. Meubels worden her en der bij elkaar gescharreld. Van de moeder van Wim Slotemaker, kregen ze nog een fraaie eettafel.

In de nazomer van 1944 vraagt Truus aan Jelly als ze misselijk wordt van het fietsen: " Je moet toch niet een lutjepotje krieg'n ". Jelly weet het niet, maar Truus heeft een vooruitziende blik, want zij blijkt later inderdaad zwanger te zijn. Over het leven aan de Nicolaas Beetskade in de daarop volgende hongerwinter van 1944, die broer Aldert ook in Alkmaar meemaakt heeft Jan een dagboek bijgehouden. Hij deed dat in een bruin werkschrift, gekocht in de Haarlemse Barteljorisstraat bij kantoorboekhandel Anton Bosse²³ in 1944.

Op de foto: Radio-draadomroep PTT, met schakelaar, dagboek en foto Jan uit die tijd.

Het dagboek van Jan Hoekmeijer; 25 september 1944 - 4 maart 1945.

Jan schrijft zowel over de ontwikkelingen aan het front als over de leefsituatie aan de Beetskade. Met name de passages die aan het dagelijks leven zijn gewijd zijn hieronder letterlijk, *schuingedrukt*, overgenomen. De passages over de oorlogsontwikkeling zijn bekort. Ik geef dat aan met (...)

²³ Toevalliger wijs is diezelfde Bosse in het verzet terecht gekomen, omgekomen en op de erebegraafplaats in Overveen begraven.

25 Sept.

Jan schrijft dat de oorlog van toneel is veranderd, van ver weg is het dichtbij gekomen. *Frankrijk is na felle strijd in Normandië door de geallieerden overmeesterd. België is grotendeels bevrijd en met een diepe wig zijn de geallieerde troepen via Eindhoven tot en met Nijmegen gekomen.(.) De eerste Britsche luchtlandingsdivisie is nog steeds afgezonderd van de hoofdmacht die vanuit Nijmegen naar het noorden tracht door te stoten in een bijna wanhopige strijd tegen de alles op alles zettende Duitsers. De Rijnbrug bij Arnhem is daarbij van groot strategisch belang. (.)*

Fietsen worden nu dagelijks gevorderd en razzia's op mannen tot 50 jaar vinden dagelijks plaats. Ik ga veel met mijn collega's op pad om te zorgen voor de voedselvoorziening. Jelly haalt vaak melk bij de boeren. Zo ook mijn vader. Soms maak ik verre tochten, b.v. naar Wester Blokker om fruit. De Amerikaansche jagers zorgen vaak voor afwisseling. Drie weken geleden vielen zij de loc. remise aan: 6 loc's kapot geschoten. Het reizen was levensgevaarlijk geworden, iedere trein werd beschoten. Afgelopen zaterdag vluchtten wij nog weer eens in onze schuilplaatsen, de W.C. en de gangkast. De Amerikaanse jagers beschoten de gashouders. Zondags zonder gas, twee uren gas per dag is op ' t ogenblik normaal. Het gebruik van vaste brandstoffen is momenteel verboden.(.)

26 Sept.

(.) Honderden geallieerde bommenwerpers trokken vanmiddag heen en terug over het land. Osnabrück, Bremen en Hannover gisteren gebombardeerd.(.) Nog steeds is de kracht van de Duitsers groot. Arnhem is voorlopig aan de Duitsers gelaten. 6000 Engelschen werden uitgeschakeld in de strijd om Arnhem.

29 Sept.

Elst wederom in Engelsche handen. (.) Ik ben vandaag de boer op geweest. Het viel niet mee. 4 pond grauwe erwten f 1,-, 10 pond bruine bonen f 6,-, 3 ons bloedworst f 0.80. De Bergerbrug is met Spaansche ruiters²⁴ afgesloten. (voorbeeld op foto)

30 Sept.

Churchill heeft gesproken. Hij vertelde dat verantwoordelijke mil. leiders van mening waren dat de oorlog tegen Duitschland dit jaar zijn einde zou vinden. Hijzelf meende er zekerheidshalve nog een paar maanden van het volgende jaar bij te moeten voegen.

1 Oct.

De Russische opmarsch in de Baltische Staten gaat gestadig voort. (.) Seyss Inquart verklaarde dat (.) Duitschland Nederland te hulp zou komen met zijn steenkolen, indien de Nederlandsche Spoorwegen maar voor het vervoer willen zorgdragen. Er komt zo zeide Seyss Inquart hongersnood in Nederland, wanneer de Nederlanders met hun spoorwegstaking blijven doorgaan.

2 Oct.

Vanmiddag zijn we²⁵ op zoek geweest naar tarwe. We zijn met appelen en peren en melk thuisgekomen. De Schermer was deze middag ons operatieterrein. Bij de een waren we te vroeg en bij een ander te laat. Bij een boer werd ons geraden morgen om 4 uur terug te komen. We dwalen door de Schermer, komen in Grootchermer, aardig dorp met oude scheefgezakte huisjes en een mooi stadhuis(17^e eeuwsch), blijkt vroeger een visschersdorp geweest te zijn. Vervolgens komen we in Graft, eveneens een aardig dorp met een 17^e eeuwsch stadhuis. Hier ontmoet ik mijn "slapie" uit de mobilisatietijd 1939-1940.²⁶

²⁴ Spaansche ruiters zijn wegversperringen met prikkeldraad

²⁵ Jan heeft het regelmatig over we en de ander is dan veelal een PTT-collega

²⁶ Onduidelijk is (nog) wie dat geweest is.

Hij is uit Velsen geëvacueerd. Wij gaan bij hem een kop thee drinken en ik ontmoet zijn vrouw (die ik al uit Driebergen kende) en zijn dochter die 5 maanden oud is. Zij verblijven bij kennissen, een fruitkweker. We gaan met 20 pond appels a 30 cent per pond en 20 pond peren a 20cent per pond huiswaarts. We vertrekken ongeveer half zes, 14 km fietsen en om zes uur moet ik binnen zijn. Onderweg moeten we nog bij verschillende boeren aan om melk. Ik bedenk dat ik maar via Huiswaard en Koedijk terug zal fietsen om de stad te vermijden. De flesschen krijgen we betrekkelijk gauw gevuld bij drie verschillende boeren. Warme f 0.25 per flesch, koude f 0,15 per flesch. Als je maar ver van de stad bent. Bij een van die boeren hoor ik dat Alkmaar met ingang van vandaag om 8 uur binnen moet zijn. Ik bof. Om half acht ben ik thuis.

3 Oct.

Dinsdag. 's Middags ga ik naar de boer waar we na het dorschen terug zouden komen. 8 pond tarwe a f 0,25. Paarden worden gevorderd langs de Noorder- en Zuidervaart. Boeren nemen met tranen in de ogen afscheid van hun paarden, die zo achter de ploeg weggehaald worden.

4 Oct.

We gaan weer de hele dag op pad. De Wieringermeer is vandaag ons doel. In de H.Hugowaard pikken we 5 pond tarwe op (ieder) a f 0,20 per pond. We gaan nog even bij Aag aan. Aag is de Wieringermeer in. We komen via Winkel in de Groet polder. Rijke boeren. We krijgen hier 10 pond groene erwten a f 0,25 per pond. We horen de V1 rommelen. We horen dat in Lutjewinkel gedorscht wordt. Het blijken erwten te zijn. Ook hier zijn de paardenvorderende moffen reeds doorgedrongen. We fietsen naar Kolhorn. Dan de Waardpolder in. Dan de Wieringermeer in. Soms zijn we te laat, dan weer te vroeg. Een boer levert ons 5 pond tarwe a f 0,15. Een boer 5 pond haver (voor de konijnen), een boer 10 pond tarwe a 15 cent per pond. Zo gaan we weer huiswaarts, onderweg duiken we ieder nog drie flessen melk op. Vanaf Heerhugowaard rijden we in het donker. We hebben 85 km gefietst vandaag.

5 Oct.

In Putten is een aanslag gepleegd op een Duitse militaire wagen. 1 officier gedood, 1 officier ontvoerd, 1 soldaat gewond. De aanslag is uitgevoerd door Engelschen aldus B.N.O. * met medeweten van Hollanders.

De mannen van 17-50 jaar in Putten moeten dwangarbeid verrichten in Duitschland.²⁷ De rest moet evacueren, waarna Putten wordt platgebrand.

Intermezzo

* B.N.O. = Berichtendienst Nederlandse Omroep, hoewel zwaar gecensureerd werd daar zowel op het werk als thuis naar geluisterd. Andere radio's, die er in konden slagen Radio Oranje te ontvangen waren niet in huis. Over dat BNO mailde onlangs Wim Stuiver, die vanuit Diever een actieve website heeft onder de naam Radio Wereld het volgende: 'Toen de Duitsers op 10 mei 1940 Nederland binnenvielen hebben ze direct de studio's en zenders in Hilversum in beslag genomen en de uitzendingen gecensureerd. Particuliere radiocentrales werden opgeheven, genationaliseerd en ondergebracht bij de PTT. De uitzendingen via draad werden radio-distributie of draadomroep genoemd.(zie foto blz 19) De bezitter had een luidspreker en keuze schakelaar / volumeregelaar gehuurd van de PTT. De

---

²⁷ De mannen van Putten worden afgevoerd naar Neuengamme, een kamp bij Hamburg van waar weinig uiteindelijk terugkomen.

Nederlanders met een radio stemden echter af op de Engelse zender Radio Oranje, waar de berichtgeving werd verzorgd door Lou de Jong en de schrijver A. den Doolaard. De Duitsers richten stoorzenders op en toen dat weinig uitrichtte moesten vanaf juni 1943 alle radio's ingeleverd worden. Luisteren naar de Nederlandse omroep via de draadomroep (PTT) bleef mogelijk omdat Goebbels daar de propaganda liet verzorgen. De controle op alles wat uitgezonden werd was in handen van de RBS (Rundfunk Betreuungs Stelle).

Het einde van de radio-informatie via de distributie komt als op Dolle Dinsdag, 5 september 1944, talloze NSB-medewerkers wegvluchten. De RBS neemt dan samen met de BNO het werk over. Tot 5 mei 1945 heeft men uitgezonden vanuit Den Haag via de Radio vesting Holland, waarvan één van de laatste medewerkers, de NSB-er Max Blokzijl was, die in 1946 werd geëxecuteerd.

6 Oct.

De gaslevering is stopgezet Ook de beloofde levering van ongecarbureerd cokesgas gaat niet door. De centrale keuken wordt in werking gesteld. Ik ga houthakken en bomen vellen vandaag (de volgorde andersom dan). Een boom uit de berm voor ons huis sneuvelt en onze boom uit de voortuin. ' s Avonds komt Jo als uit de lucht gevallen. Zij is van Bussum naar Koedijk gefietst en komt nu een nacht bij ons logeren. Tot 12 uur wordt er gepraat. De familie in B. maakt het naar omstandigheden redelijk wel. Jo heeft 52 kilo bagage.

7 Oct.

We helpen Jo opladen. Jo vertrekt. Enkele hoofdbladen (Telegraaf b.v.) verschijnen nog. De electriciteitsvoorziening wordt maandag stop gezet. Alleen vitale bedrijven zullen nog stroom ontvangen. ' s Avonds zitten we reeds een paar maal in het donker. Het is niet gezellig. Wanneer ik ' s Zaterdagmorgens op het dak van ons kantoorgebouw staande rondkijk, zie ik bommenwerpers en nog eens bommenwerpers, ongeveer 1200 worden er geteld. Een machtig gezicht, de vliegtuigen schitteren in het zonlicht.

8 Oct.

Alkmaars ontzet. Wij zijn niet buiten geweest. Pop²⁸ doet haar eerste middagslaapje. In Arnhem is verschrikkelijk gevochten wordt van beide zijden verteld. (...) B.N.O vertelt dat er bij Wageningen, Arnhem en ten zuiden van Tilburg hevig wordt gevochten. De Russen zitten o.a. voor Belgrado. De E.Z.²⁹ zwijgt letterlijk in alle talen. Op de wegen is bijna geen controle meer. De onderduikers hebben vrij spel op het ogenblik. Sommigen werden bij razzia' s gevangen genomen, maar enkele dagen later weer vrijgelaten. Het is een chaos, wat dit laatste betreft gelukkig. Het is overigens voor de vijfde maal een rustige 8 October geweest.

9 Oct. - 2 Nov.

Het is 30 October als ik wederom de pen opneem. Om mijn dagboek, wat meer een herinneringsboek is, voort te zetten. Op 9 October zaten we voor het eerst zonder stroom. Dat betekent dus niet stofzuigen, niet strijken en wat het ergste is geen licht. We hebben op de tekenkamer een ontwerp gemaakt voor een dynamo met propeller voor op het dak. De oplossing is anders verre van ideaal. Verandering van lichtsterkte op en neer gaande met de windsnelheid. De oplossing is een gelijkstroomdynamo met

---

²⁸ Pop is de koosnaam van Jelly, die Jan vaak gebruikte.

²⁹ E.Z.= Engelse Zender

propeller plus een accu met de daarbij behorende attributen. Maar hoe komt men daar aan. Op het ogenblik redden we ons met olie. Een laag olie op water in een mosterdpotje en daarop een drijvertje. We hebben verschillende soorten olie. Koolzaadolie, machine-olie en stookolie. De stookolie waarvan ik ruim drie liter van de PTT kreeg, brandt ook in een petroleumlampje, hoewel het slecht brandt. De olie is te dik en trekt te langzaam in de pit op. Enfin, we zitten niet helemaal in het donker, we kunnen elkaars gezichten zien en... we zien wat we met eten in de mond steken. Lezen is uitgesloten. Zover het lichtprobleem. Het brandstoffenprobleem komt hierna. Het is bijna niet te doen om al het eten op een vuur (de kachel) klaar te maken. We gaan van de Centrale Keuken eten. Het eten blijkt over het algemeen niet slecht. Er komen echter wel zonderlinge prakjes voor, die aan gummi doen denken. Moeder kan het niet eten. Het gevolg is dat de oudjes hun potje zelf koken. Wij, Jelly en ik, gaan onverschrokken verder. Ik ben, na de stopzetting van de electriciteitsvoorziening nog eens naar de Wieringermeer geweest. De oogst was slecht. (Mijn oogst) Er werd bijna niet gedorscht. Ik ontdek in de meer twee dorschende boeren. Hier werd met een tractor met gasgenerator gedorscht. Ik kom met 10 pond tarwe à f 0,10 per pond en ongeveer 3 pond bruine bonen die ik in de Heerhugowaard voor niks opduikelde, terug. En passant had ik ter hoogte van Nieuwe Niedorp 3 fl. volle melk opgepikt. Ik had echter 93 km gefietst die dag. Het loonde de moeite niet. De aardappelen worden langzamerhand ook schaars. In Koedijk betaal ik voor een zak piepers f 5.50. In Broek op Langedijk betaal ik bij een boer, die bij Gerard³⁰ voor belastingzaken op visite geweest is f 2.50 voor een zak aardappelen. Men komt verhalen over fantastische prijzen voor aardappelen in de grote steden. En niet alleen omtrent de aardappelen.

Aldert verschijnt 27 Oct. ' s Avonds om kwart voor zes. Er wordt gebeld. Ik zie door het raampje in de deur een hoofddoek van een vrouw.³¹ Vader opent. "Goede avond mevrouw" . "Zo jongen wil jij je eigen zoon niet meer kennen" is het bescheid van de mevrouw. ' s Avonds horen we de oorzaak van deze verschijning. In Bussum was razzia op mannen van 17 tot 50. Er werd om de stad een ring gelegd van militairen. Daarin was een tweede ring van militairen die concentrisch naar het midden drong. Dit ging gepaard met het doorzoeken van alle huizen. In ondoordringbare bosschages werden handgranaten geworpen. Evenzo werd gehandeld in volkstuintjes, speciaal tusschen de tabaksplanten. Vele mannen kwamen hier uit te voorschijn.(.) De hele dag heeft het daar geknald. Het pleintje waaraan Jo woont was met een kruitdamp bedekt. Op verschillende punten stonden auto' s opgesteld met luidsprekers die verkondigden dat mannen tussen de 17 en 50 zich op bepaalde punten moesten melden.

Daarna zouden ze naar de IJssellinie worden vervoerd om aan de verdedigingswerken te arbeiden. Het eten zou goed zijn, evenals de ligging en er zou veel rookwerk verstrekt worden. Aldert wist in vrouwenkleren de binnenste ring te passeren. Tusschen de beide ringen heeft hij tenslotte bij een kennis, die dus reeds gecontroleerd was, zijn tijd afgewacht. Dit om voor de voedselvoorziening van de Bussummers te zorgen en enkele dagen uit te rusten. Maandag 30 October vertrok hij, nu als man. Hier in Alkmaar is vordering geweest van herenrijwielen. Hele oude karretjes zonder banden werden naar het barakkenkamp aan de Westerweg gesleept. De vordering werd op de bekende wijze aangemoedigd: Indien na de inleveringstermijn nog herenrijwielen in de huizen zouden worden aangetroffen, zouden

³⁰ Vriend Gerard van Wieringen studeert economie en is ondertussen belastingadviseur.

³¹ Aldert was in die tijd, via diverse andere adressen, ondergedoken bij Jo en Wim in Bussum en oefende daar het dragen van vrouwenkleren. Ook de buurvrouw trapte er in en dacht een bekende onderwijzeres in hem te zien.

die huizen in brand worden gestoken. Hier en daar is huiszoeking geweest. Ik heb in Alkmaar echter nergens het dreigement ten uitvoer zien brengen.

Jan vervolgt met een tekst over de geallieerde opmars, waardoor Zuid-Nederland vrijwel bevrijd is en de gevechten zich concentreren in Zeeland, waar op Walcheren zwaar wordt gevochten. Ook elders in de wereld worden vorderingen geboekt. *De Japanse vloot wordt door de Amerikaanse in de val gelokt en verliest veertig schepen. In het Oosten dringen de Russen steeds verder op. (...) In Oost Pruisen zijn zware gevechten aan de gang evenals in Polen. De Baltische Staten zijn nu geheel in Russische handen. (...)*³²

3 Nov.-18 Nov.

Het is nu Zaterdagavond de 18^e Nov. Ik schrijf bij een walmend olielampje. De olie is afkomstig uit een PTT-tank. De olie was bestemd voor een oliestookverwarmingsinstallatie. Dit woord is van mij. Het is nog altijd oorlog. De boter is schaarscher dan ooit. 125 gram per persoon gedurende 14 dagen. Collega Kloet, die afgelopen week een dochter kreeg, kon op de baby boterbon geen boter krijgen. Het broodrantsoen bedraagt momenteel 1400 gram per week. Het rantsoen bedroeg 1800 gram per week. Het melkrantsoen bedraagt 7/8 liter in de veertien dagen, dat is dus per dag 1/16 liter. De suiker is op. De aardappelen zijn zeer moeilijk verkrijgbaar. De clandestiene piepers wel te verstaan. De Langedijk en Koedijk worden overstroomd door Amsterdammers, Hagenaars en Haarlemmers. Dagelijks, weer of geen weer, kom je mensen tegen met zwaar beladen fietsen, en verder allerlei beladen vehikels. De Heldersche weg is er druk van. Nederland lijdt honger, vooral de grote steden

Een pond 'zwarte' boter kostte ongeveer f 25,- nu spreekt men reeds van f 60,-. Het aardappelenrantsoen bedraagt 2 k.g. per week. Een kaasje kost f 25,-. De zwarte prijzen zijn altijd sterk plaatselijk. In de grote steden zijn ze veel hoger. We kregen onlangs de vergunningen voor babybenodigdheden. Het 'babypakket' waarin een dekentje, vijf knotten wol, 3 truitjes, 12 veiligheidsspelden hebben we op onze vergunning gekregen. De 12 luiers, precies jute, moeten wij nog ontvangen. Op de andere vergunningen hebben wij nog niets gekregen. Geen lakentjes en sloopjes, geen onderkleding voor Jelly. We sturen de vergunningen nu naar onze zwager in de Jeka.³³ Bij de winkeliers kun je nog alleen met ruilen terecht. Idem bij de boeren. De middenstand en de boeren beleven een goede tijd. De ambtenaren en allen wier lonen niet verhoogd zijn, zijn slecht af. Vanmorgen hebben we weer een paar bomen gezaagd in Bergen. We hebben nu met z' n drieën vijf bomen (vier eiken en een beuk) in de wacht gesleept. Nu volgt het klein maken en vervoeren van de bomen. We hopen dat we hiervoor de gelegenheid krijgen. De razzia's gaan maar steeds door. Rotterdam is aan de beurt geweest. 10.000-15.000 man is naar de IJssel vervoerd om te spitten. Het vervoer ging per goederenwagons. Geen eten en geen drinken. 70 man in een wagon. De PTT-ers uit Haarlem hebben vrijstelling gekregen voor 'schans' arbeid. Wij krijgen ook zooiets. Afgelopen donderdag hadden we bezoek van de 'Grüne' op kantoor. Alle kasten en kamers werden onderzocht. Het personeel werd gefouilleerd, alle zakken moesten leeggehaald en de inhoud ten toon gespreid worden. Enkelen hadden illegale blaadjes. Er waren mensen die ze opaten. Degenen die verboden papiertjes hadden kregen een waarschuwing. De baas werd meegenomen. In Haarlem, waar ook zoiets plaats vond, werden twee chefs meegenomen en twee anderen. Een van hen was in bezit van illegale papiertjes. Op het militaire vlak

³² De door Jan gemelde strijd aan het Oostfront is extra interessant, omdat Jelly haar broer Jan daar aan Duitse zijde, aan deelnam, o.a. in dat Baltisch gebied.

³³ Jeka staat voor de fonetische uitspraak van de voorletters van Jan Kuis, die met Truus, de jongste zuster van Jan is getrouwd en dan in Uithuizen een kleding- en manufacturenwinkel heeft.

gebeurt niet zoveel; door de aanhoudende regen en bewolkte lucht zijn operaties vrijwel niet mogelijk.
(...)

19 Nov. - 9Dec.

Het is Zaterdagavond 9 Dec. Ik heb wacht in de Centrale Bergen³⁴. Dit wil ook zeggen dat ik licht heb, dat ik lezen en schrijven kan. Het hout hebben Aldert en ik vorige zaterdag binnen gesleept. Een mooi vrachtje van ongeveer 800 kg., 2 handwagens vol. Nog steeds geen razzia's in Alkmaar. Haarlem heeft afgelopen week een beurt gehad. Het komt benauwend dichtbij. In Alkmaar is vordering geweest van dekens, herenondergoed, regen- en winterjassen enz. Er moest voor tenminste f 75,- worden ingeleverd aan goederen wilde men zich een huiszoeking besparen. De rantsoenen zijn nu krankzinnig laag geworden. 1000 gram brood per persoon per week. Dat is 25 boterhammen per week of 3 ½ boterham per dag. Het aardappelenrantsoen is 1 kg per persoon per week of 3 aardappeltjes per dag. Vleesch is er niet meer voor ons. Vet natuurlijk nog minder. Geen boter, geen zout, geen suiker. Geen lucifers. Genotsmiddelen als tabak, drank, koek enz. zijn even sporadisch als een ijsbeer in Indië.(...) In de polder zijn de meeste Hagenaars met ruilartikelen gewapend. Er is op het ogenblik gebrek aan alles, de ruilartikelen zijn dan ook velerlei. Met geld is weinig of niets meer te bereiken. Het ruilen valt ook danig tegen. De vorige week ben ik de Schermer in geweest gewapend met een nieuwe Jaeger onderbroek en dito borstrok. Er viel niets te ruilen. De boeren zaten er tot over hun oren in de ruilverplichtingen. Te dicht bij Amsterdam merkte ik. Ik kwam met drie flessen melk thuis. 1 van Maarten Rol. Troost vind je altijd bij de gedachte dat menschen uit den Haag en Leiden een week en soms langer onderweg zijn om het nodige voedsel (meestal aardappelen) in N.H.N. op te doen. Overal zie je ze, de slepers. Het zal evenwel een druppel op een gloeiende plaat zijn. In Rotterdam en Amsterdam zijn reeds bakkerskarren en winkels geplunderd. Nog konden wij boter kopen a f 30,- per pond en kaas a f 25,- per stuk. Hoe zal het er over een maand uit zien? Over 2 maanden? Nog altijd regent het, nu al vanaf half september. Het water, het Hollandsche verdedigingsmiddel heeft zich tegen ons gekeerd. Vrijwel alle landerijen staan nu blank. De primaire weg Alkmaar Amsterdam staat tussen Uitgeest en Krommenie over een lengte van 3 km onder water. Aldert en Jo zijn hier doorgekomen. A. op de fiets, Jo in het aanhangwagentje.³⁵ Jo is de maandag d.a.v. met levensmiddelen in het aanhangwagentje weer vertrokken. Er wordt weinig of niet gespuid. De Duitschers profiteren hier van de inundatie. Het land is hier voorlopig ongeschikt voor operaties. De vorst kan redding brengen maar ook veel verdriet. De meeste menschen zitten zonder brandstoffen. Alle bomen langs de 'kade' zijn nu gekapt. West Europa is na 4 ½ jaar bezetting kaal gevreten. In de door de geallieerden bezette gebieden heerscht ook nog honger. De militaire zaken gaan voor. Er is geen vervoermiddel meer. De tractie van de N.S. is verdwenen. Veronderstel hierbij dat de landerijen onder water blijven staan, dwz dat er niets gezaaid en gepoot kan worden. Wat moet het komend jaar dan worden?

De Langedijker groentenveiling hoopte 3500 wagons kool te veilen, deze winter. De Duitschers reserveerden voor zichzelf zo' n 2000 wagons. We zitten in het verdrukte hoekje. De Geallieerden komen maar langzaam dichterbij.(...) De luchtbombardementen op Duitschland nemen toe, soms met 3000 toestellen tegelijk wanneer het maar even mooi weer is. De Duitschers doen van hun kant hun best met de V1 en V2 wapens, de vliegende artillerie. Hiermee bestoken ze speciaal Londen en Antwerpen.

---

³⁴ De Centrale lag achter de ijssalon, nu vlakbij het standbeeld van Roland Holst, aan de weg naar zee, in Bergen.

³⁵ Die tocht verliep niet vlekkeloos, in Amsterdam liep een wiel van het door Aldert gemaakte karretje, waardoor deze met Jo erin, bijna in de gracht belandde. Een fietsenmaker repareerde het wiel op zondag, waardoor de gevaarvolle tocht (Aldert was in feite ondergedoken) toch kon worden vervolgd.

Onze Sinterklaasavond is nog uitstekend verlopen. We hebben platters³⁶ met clandestiene boter en suiker gegeten. Jelly krijgt wegens haar bijzondere omstandigheden extra rantsoenen. Te weten 1 brood per maand, 4 rantsoenen melk (1 rantsoen is 1 ¾ liter) per maand. 1 pond boter per maand en 8 rantsoenen grutterswaren (4 pak havermouth en dit gedurende vier maanden voor en vier maanden na de bevalling). Wanneer ze honger heeft neemt ze een winterwortel. Haar houding is gezien haar bijzondere omstandigheden bewonderenswaardig. Geen morren, geen klagen. De Hollandsche vrouw heeft ook ruggegraat. Ze hoopt erg dat er voor April, onze baby maand, weer treinen rijden opdat zwager Kuis en zuster Truus de gelegenheid krijgen om ons de babyuitzet te bezorgen. Hun hulp hieromtrent hebben zij reeds toegezegd. Wij ontvingen uit Groningen een brief inh. ½ flesje olie, wat tabak, 1 pakje meel. Gezamenlijk 2 kg max.gewicht van een brief, de enige toegestane wijze van verzenden.

10 Dec-14 Dec.

Zondagmorgen, uit de wacht van de Centrale Bergen thuisgekomen heb ik mijn band gerepareerd en ben vervolgens naar Koedijk gefietst om te pogen een ruiltje tot stand te brengen. 's Zaterdag had ik ook reeds een poging gewaagd, we waren het echter niet eens geworden. 60 pond tarwe vroeg ik voor een nieuwe Jaeger onderbroek. 40 pond kon ik krijgen. 's Zondags ruilde ik een pond fabrieksboter tegen een paar kinderkousen, een directoir tegen 25 pond tarwe. Het bleek 27 pond! Maandag 11 december. Weinig nieuws. Om 4 uur ga ik van kantoor naar huis en zie op het Ritsevoort veel militairen. 12 Dec. Razzia.

Om half negen 's morgens, als ik nog in bed lig, gaat de bel. Een buurjongetje meldt dat op de van Scorelkade Duitsche militairen briefjes ronddelen, huis aan huis. We weten genoeg. Ik ga me scheren.

Om 9 uur wederom de bel, een Duitsch militair reikt Jelly een gedrukt bevel aan, namens de weermachtcommandant van Noord- Holland. Geen handtekening. We moesten ons gepakt en gezakt voor ons huis begeven, dwz de mannen van 17 tot 40 jaar. De Duitschers gaven dan wel verdere aanwijzingen. Er mocht gedurende de actie niemand de straat op. De mensen van 17-40 zouden dan gebruikt worden voor de arbeidsinzet. Waar en hoe werd niet over gesproken. De gemeente zou zeer goed doorgekamd worden met huiszoekingen van huis tot huis. Wie niet aan de oproep gevolg gaf en gevonden werd zou naar een speciaal arbeidskamp gestuurd worden. Tegen de familie zouden represailles genomen worden. Om ongeveer 10 uur verdwenen we (broeder en ik) in onze schuilplaats.

We hadden brood en rookgerei mee plus een kaars. We lagen daar niet ongemakkelijk. Vanuit onze schuilplaats konden we de gesprekken van de burens en van onze familie bijna woordelijk verstaan. Hieruit hoorden we ook steeds waar zich de moffen bevonden. Ongeveer 12.30 waren ze naast ons bezig. Tegelijkertijd werd er bij ons gebeld. Moeder opent. Ik hoor een bekende stem. Het is een opzichter van de PTT, daarbij is ook een werkmans van de PTT plus een Duitscher van het PTT-kantoor (waarschijnlijk de Einsatzleiter). De opzichter vraagt aan mama waar Jan is. Mama antwoordt: "op wacht" . " O" , zegt de opzichter" dus het is in orde" . "Ja, het is in orde" zegt mama. Een knipoogje van verstandhouding beëindigt het gesprek. Het knipoogje kwam van de zijde van de opzichter wel te verstaan, want moeder kende de opzichter niet. Enfin, inmiddels waren de Duitschers van de burens bij

---

³⁶ Platters zijn gebakken tarwehapjes, met iets van stroop van bloembollen erbij. Het werd op een noedkacheltje, met de vorm van een kachelpijp, waarin je kleine houtjes kon stoken, klaar gemaakt.

ons terechtgekomen. Voor ons hekje ontmoetten de Duitschers dan de zo-even genoemde vergadering. De vergadering beduidt de Duitschers dat er in dit perceel een PTTer woont en dat de zaak in orde is. De Duitschers nemen het volgende perceel. Dit was geen afspraak. Waarschijnlijk heeft gemelde opzichter, vergezeld van de Einsatzleiter steeds geprobeerd om tijdens een huiszoeking bij een PTTer, of er even voor, aanwezig te zijn om zodoende, wanneer noodzakelijk, tijdig te kunnen optreden. Het liep dus schitterend af, al was er ook bij een huiszoeking niets gebeurd. Voor de zenuwen van onze huisgenoten was het echter beter zo. Een huiszoeking bestond steevast uit kamers en kasten bekijken. Ik had een vrijstelling voor deze razzia, maar vond het zeer onverstandig om er op te vertrouwen.

' s Avonds kregen we direct bezoek van verschillende kennissen die kwamen informeren hoe het afgelopen was. Er zijn natuurlijk, of niet natuurlijk? veel Alkmaarders opgepikt. ' s Avonds reed er een goederentrein met geroofde mensen naar .... Ja, wie zal het zeggen? Dat er zich menig dramatisch tafereeltje heeft afgespeeld behoef ik nauwelijks te zeggen. In het 'bevel' werd nog gesproken van goed eten en veel rookartikelen. Is het daarom misschien te verklaren dat zich in Rotterdam ruim 50.000 mensen gemeld hebben tijdens een soortgelijke razzia. Komen wij misschien ook nog zover? N.B. Aldert ruilde afgelopen Maandag 15 pond br. bonen voor een paar kinderkousen.

Intermezzo

Aldert vertelde later dat hij opdracht kreeg om minstens een bepaald aantal kilo's aardappelen of erwten voor een onderbroek te regelen, maar dat hij dat gewoon niet van die boer kreeg en dan weer terugkeerde met die onderbroek, waarop Jan stelde dat die toch ook niet te vreten is en dat voedsel hoe dan ook beter was geweest.

Jan was dus over het algemeen de onderhandelaar en daar blijkt hij volgens het dagboek best goed in te zijn. Ook lange Jaap vertelde wel dat Jan vrij goochem was in die dingen en dat hij op een keer helemaal naar Medemblik was gereden, waar Jaap toen verbleef om aan voedsel te komen. Tijdens de zoektocht ontdekten ze kisten met gist in een schuur. Een van de kisten was stuk en voor Jaap er erg in had, had Jan al een flink brok gist in zijn tas laten glijden. Ach, wat maakte het uit zei Jaap, diefstal natuurlijk, maar gist was heel belangrijk in die tijd.

15 Dec.

Weinig nieuws. Ik ruilde in Moerbeek 20 pond tarwe voor een paar kinderkousen. In de Schagerwaard 1 pond boter voor een paar dameskousen.

16 Dec. – 24 Dec.

De vooravond van Kerstmis. De wereld vecht nog altijd om de overwinning.

24 Dec.-12 Jan.

Het is 12 Jan. vandaag en koud. Ik heb een vrije dag om voor de voedselvoorziening te zorgen, maar aangezien de wegen slecht zijn door sneeuw en regen en het weer griepverwekkend is blijf ik vanmorgen althans thuis. Ook is onze voedseltoestand nog niet precair. We hebben nog een voedselvoorraadje tarwe, piepers, uien, wortelen, bieten, bonen en erwten. We zitten nog niet zonder boter en we hebben zelfs nog kaas. Ook hebben A. en ik pas onze voorraad brandhout met een flinke kastanje aangevuld. De Kerstdagen zijn voor ons naar omstandigheden luisterrijk verlopen. We hebben onze konijnen (2)³⁷ opgegeten en onze laatste appels tot moes verwerkt. Ma heeft flink wat platters gebakken en ieder een

---

³⁷ Mama herinnert zich dat één van de konijnen door oma " Mijlhoff " genoemd werd, omdat deze net zo liep als de gelijknamige directeur van een verzekeringsbank in Alkmaar.

extra brood, wat bij 100gr. brood per week geen overbodige luxe is. Kortom het materiele gedeelte was goed verzorgd. Ook met Oud en Nieuw hebben we ons best vermaakt. Oudejaarsavond bracht ons weer platters met boter en kaas en met pudding. Daarbij een rokertje (eigen teelt) en een warme kachel, allemaal nog gezond en bij elkaar, wat wil men nog meer. Tusschen Kerst en Nieuwjaar ben ik naar Medemblik geweest bij Jaap. Ik heb hem wat goed gebracht om te proberen daar iets voor ons te ruilen. Ik hoorde daar verhalen van f 600,- voor een mud tarwe en een door Amsterdammers overstroomd Medemblik. De honger is vooral in A' dam groot. Iedere A' dammer stroopt gewapend met allerlei ruilartikelen de W' meer af. Er wordt weinig tarwe geboden voor zelfs goede artikelen. Bij Tropweere (Hoogwoud) ruilde ik een kinderonderbroek voor 15 pond tarwe. Onderweg dook ik nog 2 flesschen melk op. Ik was om half negen thuis. Thuis heb ik nog een fles stremsel geruild voor 1 pond boter. Van Truus ontvingen wij, sinds de grote moeilijkheden die in Sept. begonnen 2 pakketten (brieven van max 2 k.g) inhoudende een half fleschje olie, wat tabak, en verder meel. De 5^e Jan. hebben A. en ik de zo-even genoemde kastanje bij de Centrale Bergen omgezaagd. Iedereen raadde het ons af. Er was zo zei men strenge controle. Vele zagen waren in beslag genomen en geen wagen met hout kwam zonder vervoerbewijs Bergen uit. We hebben het gewaagd en het is gelukt. Om 5 uur hadden we de boom in de Centrale. 8 en 9 Jan. had ik weer nachtdienst in Bergen. A. ging mee. We hadden een handwagen van de PTT mee. De 8ste 's avonds was de weg niet best (door sneeuw en vorst) maar begaanbaar. In de Centrale hebben we de boom voor het grootste gedeelte op de wagen geladen. De wagen was zwaar beladen maar hij lag goed. Als het nu maar niet ging sneeuwen. De volgende morgen vertrokken we om 4.15 uit de Centrale. Het had weer gesneeuwd. We hebben het er toch maar op gewaagd. Het paadje van de Centrale naar de weg vorderde drie kwartier, wikkend aan de wielen. De Jan van Scorelkade vorderde ongeveer 1 uur. Ook weer wikkend aan de wielen. Om 8 uur waren we aan de steeg. Het was een zware tocht, ik kan me niet herinneren ooit zwaarder gewerkt te hebben. Maar onze beloning was een zware boom thuis.

14 Jan.

Het is Zondagmorgen en ik heb wachtdienst tot 1 uur in de Centrale Bergen. Jelly is meegekomen om te strijken. In de Centrale is electriciteit. Er is in de periode vanaf 24 Dec. weer veel gebeurd. Er is een oproep aangeplakt waarop stond dat alle mannen van 16 tot 40 jaar, de overgeblevene van de razzia van 12 Dec. dus, zich op het arbeidsbureau moesten melden ter verkrijging van de nieuwste en enig geldige 'ausweis'. Enkele groepen, als land en tuinbouwers en openbare diensten en menschen die belangrijk werk voor de wehrmacht deden, zouden worden vrijgesteld. We hoorden al spoedig tijdens de eerste aanmeldingsdag dat degenen die zich meldden met of zonder geldige papieren dus, dinsdag de 9^e Januari zich naar het station moesten begeven met deken en eten voor 1 dag. Daar zou dan uitgemaakt worden wie een papier kreeg en wie niet. Een grappenmaker vertelde dat daar uitgemaakt zou worden of je naar Bremen of naar Hamburg ging.

Het was dan ook een gevaarlijke onderneming je naar het station te begeven. De namen van degenen die zich op het A.B. gemeld hadden waren opgeschreven. Zaterdagmorgen kregen wij van de Einsatzleiter een papier. De menschen van onze dienst gingen zich melden en werden zonder meer op dat papier teruggestuurd. Ook dit gevaar is dus voorlopig voor ons geweken. Deze arbeidsinzet was bedoeld, aldus de rede van Seyss Inquart, om Nederland te ontmannen. Dit gebeurde vanwege de ophitsing aldus de R.C.³⁸, door de emigrantenregeering. De D.W.³⁹ wilde zich vrijwaren van aanvallen in

---

³⁸ R.C. is Reichs Commissaris

³⁹ D.W. is Duitse Wehrmacht.

de rug bij operaties van de geallieerden in onze richting. De verzetsgroepen hadden inderdaad instructie gekregen zich gereed te houden.

Op de foto de voor en achterkant van een herinneringsmedaille van Piet Reiber, vader van Wietske, die in die periode werkte bij de spoorwegen en mee staakte.

Dit was al gebeurd na de invasie in Frankrijk van 6 Juni. In September werd tijdens de grote geallieerde doorbraak in België en zelfs tot in Nederland de spoorwegstaking afgekondigd. Na de mislukte doorbraakpoging bij Arnhem werd de spoorwegstaking een scherp

tweesnijdend zwaard wat vooral in onze richting diep sneed. De honger kwam. De rantsoenen krankzinnig laag, 1000 gram brood, 1 k.g. aardappelen en verder niets. O, ja zo nu en dan werd 1 ¼ rantsoen (90 gram) vleesch bekend gemaakt. Dit wilde niet zeggen dat men dat kopen kon. De slagers doen naar ik meen ook hoofdzakelijk zwart. De communicatiemiddelen waren dus nihil. De wagons, schepen, fietsen en mensen gevorderd evenals paarden enz.enz.

Er bleef de overgebleven bevolking een gammele handwagen of dito fiets om het allernoodzakelijkste meestal ver weg te halen. 50 k.m. is een peuleschilletje. Wij persoonlijk mogen niet klagen. Doormiddel van het goed van J.K. houden wij ons min of meer op peil. Gisteren ruilde ik in St.Pancras een damesnachthemd en heren onderbroek en een paar jongenskousen voor 3 pond rundvet, een pond biefstuk en twee mergpijpen. Het was feest bij mijn thuiskomst. Ook nam ik nog 5 k.g. witlof voor f2,50 uit St. Pancras mee. Er waren deze zaterdag weer vele mensen (17-40) ingepikt. In St. Pancras werd voor een boom (Linde) f 200,- plus 10 pond suiker(waarde 1 pond is ongeveer f 25,-) geboden. Mijn ruitje heeft ongeveer een waarde van 3 x f 50,- + f 20,- + f 5,- = f 175,- Dit is aan de lage kant. Ik kon voor een onderbroek in St. Pancras f 70,- krijgen maar geen 3 zak aardappelen die ik er voor vroeg. Voor een onderbroek + hemd werd mij 150 k.g. piepers geboden.

De militaire situatie is ook weer aardig veranderd. De Duitschers zijn vanuit de Eiffel tot over de Ourthe doorgestoten. (...) Aan de zuidelijke flank wordt bij Bastogne zwaar gevochten door de Amerikanen. En de Russen hebben hun lang verwachte grote offensief ingezet: 3/4 van Budapest is in Russische handen.

28 Jan.

Ik heb vanavond, het is Zondagavond, wachtdienst in de Centrale Bergen. Er is weer veel gebeurd. En er staat veel te gebeuren. Het Russisch offensief dreigt op een debacle van Duitschland uit te lopen. Opper-Silezië is in Russische handen. Ook Oppeln a/d Oder is in R. handen. Het front is daar 130 km. breed. (...) De Russen staan in Brandenburg op 140 km. (Alkmaar- Arnhem) van Berlijn. Het Frisches Haf is ook door de R. bereikt. O.Pruisen is dus afgesneden. (...) Koningsbergen wordt van alle kanten aangevallen. Tilsit is gevallen en ook bij Breslau wordt gevochten. ⁴⁰

---

⁴⁰ Het zijn de gebieden waar Jan Faber, de broer van Jelly, de laatste maanden van de strijd vecht. Hij sterft tenslotte na de slag om Berlijn in een lazarett in de stad Luckenwalde.

In de richting van Berlijn zijn meer dan 3.000.000 mensen gevlucht. In Berlijn heerscht, aldus R. zegsmannen een chaos. Vluchtende mensen bij duizenden. Hierbij een reeds lang bestaande woningnood, door de bombardementen. Hierbij een koude van 30 graden onder nul. Hierbij een bombardement op Zaterdag en Zondag van Engelsche vliegtuigen. (...) Roermond is bereikt. De Amerikanen hebben in Luxemburg wederom de Deutsche grens

overschreden. En wel op 5 plaatsen. De Fransen vorderen ten noorden van Colmar. Verder gaan hier geruchten over het vertrek van de Duitschers. Vooral over prijsgeving van de provincies N- en Z-Holland en Utrecht en een terugtrekken tot achter de IJssellinie. Op straat ziet men verschillende 'meisjes' veelal huilend afscheid nemen van Deutsche militairen. Er is in ieder geval iets gaande. De Duitschers lopen allen met geweer op het ogenblik. Zou het waar kunnen zijn? De hongersnood wint veld. De mensen hier snakken naar verbetering in de voedselsituatie. 500 gram brood en 1 k.g. aardappelen is alles wat we nog krijgen in een week. De brandstoffen positie is eveneens hopeloos. $\frac{3}{4}$ van de mensen zit in de kou. Het vriest steeds 13 graden een dikke laag sneeuw bedekt de wegen. Ternauwernood is men in staat op de hoeveelheid brandstoffen, meestal hout, zijn potje, geput uit een eventueel voorraadje, te koken. De Centrale Keuken (gaarkeuken, zie foto boven) biedt alleen nog soep en pap.

Gisteren hadden we vischsoep. Jelly houdt zich, vooral gezien haar bijzondere omstandigheden, kranig. Het traditionele verwennen van een vrouw in positie blijft deze keer geheel achterwege. Het weinige wat zij extra krijgt wil zij nog delen. Vader en moeder slaan zich ook tamelijk goed door de moeilijkheden heen, al heeft moeder het met het eten van de C.K. vaak moeilijk. A. past zich ook goed aan. De kokkerij, uitgevoerd door Ma, Jelly en A. vergt bijzondere oplettendheid. Toch behoren wij nog lang niet tot de rampzaligsten. Ik had

afgelopen week het geluk een onderboek plus hemd plus directoir plus schortje plus 1 paar K. kousen plus twee klossen garen te ruilen voor 220 k.g. aardappelen plus een zak uien. Dat is dus 6 zak piepers voor het paar kinderkousjes bestemd voor een Heldersch evacueetje. Het ruilen wordt steeds moeilijker. De boeren hebben hun surplus reeds lang verkocht en aardappelen moet men dichtbij kopen of ruilen daar anders het vervoer te moeilijk wordt. De aardappelen zijn reeds binnen. De uien hoop ik morgen te halen. Zo scharrelen we deze barre oorlogswinter door. Hoevelen zullen echter zonder aardappelen, tarwe, boter, vet, kaas, bonen, enz. zitten? De zon komt op in het oosten. Tot zover vandaag. De Russische zender raadt het D.volk aan: loop niet weg, blijf rustig thuis, Het Roode Leger zal u geen kwaad doen, vermijd straatgevechten en vertrouw op God.

4 Mrt.

Zondag half twee. We hebben zojuist een portie bruine bonen achter de knopen gewerkt. De bonenvoorraad nadert al aardig zijn einde. Kortgeleden is het broodrantsoen tot 800 gr. per week verhoogd. Het aardappelrantsoen is nog steeds 1 k.g. We hebben de afgelopen week voor de Centrale Keuken bedankt. Het was waardeloos. Afgelopen Zondag hadden we warm water met daarin geraspte wortelen. Maandag was het menu zuurkool met suikerbieten. Er zou verbetering komen werd beweerd. Enfin, afwachten. We koken nu 's middags wat meer groente wat dan bestemd is voor de volgende dag

12 uur. Om half twaalf maken we de kachel aan om in een zakketel aardappelen te koken voor het avondeten. Ook nu is het, wanneer het zonnetje niet schijnt, vaak erg kil in huis tijdens de middageten.(...) De brandstoffenvoorziening (houtstelen) eischte veel werk. Ik 'neem' de tijd om aan de brandstoffen en voedselvoorziening te werken. De 'houtwachten' maken het ons vaak lastig in Bergen. In Alkmaar of Bergen is het houtstelen niet makkelijker. De politie en vooral de 'Wehrmacht' trad en treedt vaak op tegen de houtverzamelende mensen. Hierbij wordt soms ook geschoten. Afgelopen Vrijdag heb ik nog weer een aardig hoeveelheidje brandhout (berken, beuken, en sparrenstammetjes) binnengesleept.

Alle huisgenoten zijn gezond. Jelly houdt zich als steeds kranig. April nadert. De maand waarin de zesde man ons gezin zal binnenstappen, bij een gunstige gang van zaken, al zal van stappen wel niet veel sprake zijn. De oorlog schiet op. (...) In Neuss wordt gevochten, ze zijn Keulen tot op 10 k.m. genaderd. De kracht-bombardementen op de Duitse steden en het Ruhrgebied zijn nauwelijks nog te dragen, merkte Goebbels op. Onbegrijpelijk dat Duitschland nog voortgaat. Ook Japan krijgt er van langs met bombardementen. Soms wel met 2000 vliegtuigen tegelijk vanaf de Amerikaanse vloot. Het nieuwe wapen aldaar, van admiraal Nimwitz is een drijvend vlot⁴¹ waarop 15.000 arbeiders werken. Ze hebben voedsel aan boord voldoende om een stad van 100.000 inwoners 3 maanden lang te eten te geven. Van het Zweedsche Rode Kruis krijgen we deze week een brood en 125 gr. Margarine. Vader Faber heeft aan ons 6 Jan. gestuurd: 2 zak aardappelen, 20 pond tarwe, 1 p. boter, ½ p. vet, wat appelen en bruine bonen. We moeten het nog steeds ontvangen. Ik zin op het ogenblik op een mogelijkheid om naar Friesland te komen om eten te halen. Truus en Jan zouden naar Leeuwarden eten brengen wanneer ik het daar zou komen afhalen. Ook zijn er nog vele andere mogelijkheden om daar aan eten te komen. 1 Mrt. Is de afsluiting van W. naar O. Nederland, verscherpt. Enfin, we zullen zien.

27 juni

Ik ben intusschen een jaartje ouder geworden.⁴²Niet dat dit het belangrijkste is, wat er sinds 4 Mrt. gebeurd is. Peter is gekomen en de vrede. Peter kwam 4 April en de vrede kwam ongeveer 4 Mei in ons land. Ik schrijf ongeveer want hoewel de 4^e Mei door Admir (aal Dönitz de vrede is getekend, werd er hier en daar nog gevochten).

De aanvulling tussen haakjes is van mij, want hier eindigt onverwacht het dagboek.

Gezin.

Als het in april 1945 zover is gaan mama en papa 's avonds op pad naar het Centraal Ziekenhuis. Omdat het na spertijd is mogen ze eigenlijk niet over straat. Op de Metiusgracht, vlak bij het ziekenhuis, worden ze dan ook aangehouden, maar de aardige Duitse soldaat begeleidt hen tot voor de deur van het ziekenhuis. Verlicht door kaarsen betreden ze het gebouw waar niet veel later Peter onder begeleiding

⁴¹ Hier wordt een vliegekampschip bedoeld

⁴² Jan was jarig op 25 juni.

van dokter Lourens en zuster Schat, de latere tante Iep, ter wereld komt. Het is dan 4 april 1945 en de oorlog zal nog een maand duren. Jan had volgens Jelly overigens wel zijn bedenkingen bij het krijgen van een kind in oorlogstijd, maar is tenslotte reuze blij en onder de indruk als de bevalling naar wens is verlopen. De opvang van het gezin door opa en oma is vanaf het begin een grote steun geweest. Oma zorgde er voor dat Jelly, ondanks de moeilijke situatie ook regelmatig de nodige zoete stoffen ter beschikking kreeg ten behoeve van de baby.

Na de oorlog.

De mensen proberen de draad weer op te pakken, ondanks de pijn van de gebeurtenissen en de informatie over gruwelen, die langzaam beginnen door te dringen. Jan krijgt net als alle andere gedemobiliseerde soldaten groot verlof uit militaire dienst. Het jonge gezin is, direct na de

bevrijding naar een bovenhuis aan de Rochdalestraat vertrokken, waar in september 1946 Onno wordt geboren. Van oma kunnen wij ons weinig herinneren. Peter heeft nog enkele beelden uit

die tijd, hij is dan 4 jaar. Oma overlijdt na een lang ziekbed aan kanker in 1949. Margreet wordt in maart 1952 geboren. Het gezin, met opa, wordt als cadeau voor papa's verjaardag, gefotografeerd in de zondagse kamer.

Motorongeluk.

De JAWA van Anne van der Noordt maakte altijd veel indruk. Soms mochten we mee in de zijspan en Peter weet nog van een reis achterop naar Bussum. Maar in november 1954 botste papa in de polder met die JAWA op een fietser, de oude boer Steur, die geheel onverwachts de weg overstak. Een gebroken arm aan de ene kant en pols aan de andere kant is het resultaat. Beroerder kon het niet, want zelf iets doen was er geruime tijd niet bij. (moterrijbewijs jan)

Nadat de vader van Jaap

Meijer, vriend van Peter, op een donkere avond in politie-uniform met glimmende knopen het onheil aan de deur had verkondigd, verscheen papa een tijdje later gehavend in de gang om vervolgens naar het ziekenhuis te vertrekken. Daar verbleef hij tot vlak voor Sinterklaas. Margreet was 2 en Peter 9. De pen -constructie door zijn witte arm, met veel jodium daar om heen, blijft ons bij. Een mooi Sinterklaasgedicht over 'zijn ongeluk':

Laatst reed Jan langs de Provinciale weg
Had bij een linkzijdweg ontzettend pech
Er reed nl. een fietser op 't pad,
Die idee in die linkzijdweg had
Jan reed gewoon, gaf luid signaal
Maar de fietser negeerde dit straal
Dat was natuurlijk een afschuwelijke grap
't was mis, het gaf een vrezelijke klap
Die oude man, heer Steur, dacht kom
Ik kan hem wel passeren, ik ga voorom !
Hoe erg dit eigenlijk was
Dat bleek hem later pas
Alles was in een razend tempo gegaan
Onze Jan reed heer Steur tegen zijn bibeje aan
Steur viel, maar zonder letsel, doch Jan
Had een gebroken pols en arm ervan
Bewogen met zijn lot, hebben zij die dit zagen
Hem bij de Burgemeester aldaar binnen gedragen
De motor, beschadigd werd in de garage er naast gezet
Maar 't allereerst werd op Jan's toestand van arm en pols gelet
Daarom werd hij in rap tempo, o zo zacht
Door de verkeerspolitie naar Alkmaar gebracht
Daar is hij toen in 't ziekenhuis terechtgekomen
En werden er van pols en arm foto's genomen
Gelukkig geneest alles goed, zij t niet vlu
Maar t allerergste is toch weer achter de rug
Dus willen wij je van harte feliciteren
Dat je 4 Dec. naar huis terug mocht keren.
Sint.

Opa overlijdt in 1956 aan buikvliesontsteking. Hij is dan 79 jaar. Weg was opa, uit de slaapkamer, die ik jaren met hem heb gedeeld. De leuke herinneringen bleven. Ooit werd hij boos omdat zijn blokfluit niet keurig in het rode hoesje werd teruggestopt of zijn occarino misbruikt, maar verder was hij altijd solidair, ook als mama boos was: 'Ach, je moeder windt zich zo snel op, hier heb je een snoepje, maar niet verder vertellen'. Ondanks dat Jelly het hem verbood leverde hij toch na een weinig aandringen dropjes en pepermuntjes, ook na het tandenpoetsen. Ik moest ze wel bewaren!

Op de dag dat opa met een brancard werd weggehaald was hij onzichtbaar op dat gigantische ding, dat verticaal het trapgat werd ingestoken. Zijn sikje net boven het laken uit en stil van de pijn: 'Gauw weer beter worden opa', maar hij zei niets terug. Toen hij niet veel dagen later stierf zag ik voor het eerst tranen in mijn vaders ogen. Op de avond van de begrafenis werd er, net als later in 1962 toen mijn vader aan de beurt was, veel gelachen met de familie. Opa hield van muziek; hij speelde op de blokfluit, had een goeie stem en zong vaak, ook samen met oma, stemmige, sfeervolle liedjes, waaronder:

"Toch denk ik nog met liefde aan mijn eerste,
mijn eerste meisje van de zangvereniging
waar ik mee wandelde in het laantje
maar die niet meer aan me denkt, nu ik niet meer zing".

Begin '50 logeerde hij in Bussum en helpt Elsje bij het pianospelen. Ze bezoeken regelmatig Ber de Vries (bassist van het Concertgebouw) en zijn concerten in Amsterdam.

Daar genoot hij van, maar in 1956 was dat allemaal voorbij. Geen 'hoopa heeten' meer van papa, ondertussen met de stok, waar het tafelzeil omheen zat gerold, tegen het plafond trommelend, om opa te waarschuwen voor het eten. Geen snoepjes meer bij het Texelsche hek. Geen boterkoekje kopen en opeten bij tante Kee in het hofje van Splinter. Geen Grafia meer; het tijdschrift van de vakbond van grafici, met leuke puzzeltjes en stripverhaaltjes. En... niet meer voorlezen uit de vier wonderkippen Mie, Rie Pie en Sophie met juffrouw Knipscheer. Sakkermeknaatje riepen de kippen en alleen opa kon dat zo zeggen.

Op de plek van opa sliep daarna Peter en dat was anders leuk en gezellig, want hij verzorgde nachtmuziek via de kristalontvanger. Het was dan verboden om je in bed om te draaien. 'Ruis niet zo joh', klonk het dan uit 'opa's bed.

Papa had eigenlijk ook de muziek in gewild, als beroep, maar de oorlog en de latere economische omstandigheden maakten dat niet eenvoudig, want als fluitist viel er in die tijd weinig te verdienen. Met studie in de avonduren probeerde hij eind vijftiger jaren een diploma leraar nijverheidsonderwijs aan een ambachtsschool te behalen, maar hij kwam daarvoor net iets te kort. (zie cijferlijst in bijlage) De radio was in die tijd het belangrijkste informatiepunt. We luisterden naar de familie Doorsnee, Paul Vlaanderen, Ds H.J. Kater, Paulus de boskabouter, maar ook naar het programma 'Weer of geen Weer', een Vara-programma voor de vroege zondagochtend, samengesteld door Bert Garthoff. Daarin verzorgde Dr. Fop I. Brouwer zijn lezingen onder de titel: 'Dat al wat leeft en bloeit ons altijd weer boeit'. Het programma werd uitgezonden tussen 1955 en 1979.

Vooraf de zondagen met de voetbal en toto-uitslagen door Frits van Turenhout en het ijverig en netjes door Jan noteren van de uitslagen in de Vrije Geluiden van de VPRO waren spannend. Het radiotoestel kwam zo nu en dan van de kast af om op de tafel geplaatst te worden tijdens belangrijke gebeurtenissen, bijvoorbeeld op oud jaar, om de conference van Wim Kan goed te kunnen volgen. We moesten dan stil zijn en vaak lachte hij zonder dat we begrepen waarom. We vonden het fijn als hij lachte, want Jan kon ook boos zijn, vooral als het om het huiswerk ging. Aldert zei daarover trouwens, dat Jan zich daar zelf wel in herkende, dat dromen achter je bureau, in plaats van werken!

In maart 1958 wordt Nynke geboren en dan zijn we gedurende ruim vier jaar compleet. Terwijl mama met Nynke in het ziekenhuis ligt eten we elke dag uit een soort melkfles Koninginnesoep. Buuu klonk het als Nynke hilde. Ik schreef Buuuu !! is Nynke, op het behang ,dat toch vervangen ging worden, waarna zij vroeg wat 'Buuu elf' betekende? Ook riep ze boven aan de trap, zodat ze snel kon vluchten: 'labiel' tegen me terwijl ze iets anders

bedoelde. Het is in die periode dat papa en mama de huwelijken van de nichten Els en Nora in 1959 en 1960 bijwonen en uit die periode stammen zo ongeveer de laatste portretten van Jan en Jelly.

De stem van Jan is bij het huwelijk van Nora en Adrie op de band gezet en die band dook later opeens op. Het is het enige geluid van hem dat we hebben. Het was vreemd na 30 jaar zijn stem opeens weer te horen. Onherkenbaar vrijwel, terwijl anderen zeggen dat er overeenkomsten zijn met ons eigen stemgeluid. Een vertrouwd geluid dat dus verloren gaat. Hij heeft het op de band over: "deze gang van zaken" en zei dat de God van de handel en de dieven in de Griekse mythologie dezelfde is, en doelde daarmee op Adrie, die niet mocht afglijden.

Hij vergeleek de situatie ook nog met zijn eigen huwelijk, onder andere omstandigheden, toen in Leeuwarden in 1944, als hij op het station zijn koffer moest openmaken voor de Duitsers. Die ene Duitser had nog gezegd 'waar we de moed vandaan haalden om te gaan trouwen in deze tijd', toen hij zijn trouwpak uit de koffer haalde.

Jan was in het tweede deel van die vijftiger jaren politiek flink actief. Dat leidde vooral tot grote betrokkenheid in 1956 bij de oprichting van een pacifistische en socialistische partij. De

PSP. Het krantenknipsel herinnert aan de oprichting van de Alkmaarse afdeling in 1957, waarvan hij voorzitter werd. Ook was Jan geabonneerd op het blauwe krantje van de Derde Weg, een internationale groep, met ideeën van Gandhi, Nehroe en Bertrand Russell, die een

PSP afdeling Alkmaar viert 30-jarig bestaan

ALKMAAR – De PSP-afdeling Alkmaar viert dit jaar haar 30-jarig bestaan. De eerste openbare avond van de PSP was op 29 november 1957. Daar spraken de heren Redeker en Riems. Na afloop gaven zich drie nieuwe leden op. Samen met degenen die daarvoor al lid geworden waren, werd besloten de afdeling Alkmaar en omstreken op te richten.

De eerste ledenvergadering volgde een paar weken later. Daar werd een bestuur gekozen dat bestond uit de heren J.M. Hoekmeijer (voorzitter), J. Ludeke (secretaris) en J.B. van der Veen (penningmeester). Namen die voor sommigen nog tot de verbeelding zullen spreken.

Sinds die tijd is er veel veranderd maar ook veel hetzelfde gebleven. De

strijd voor socialisme en ontwapening duurt onverminderd voort en de PSP-afdeling Alkmaar probeert haar steentje daaraan bij te dragen, nu al 30 jaar lang. Niemand kan strijd voeren zonder af en toe ook eens te feesten. De PSP vindt het hoog tijd om die bloemetjes buiten te zetten. Op zaterdag 27 februari zal de PSP een groot feest organiseren in „De Kaasbeurs“, Houttil 26 te Alkmaar. Omdat er al zoveel is gepraat op leden-, bestuurs-, fractie- en gemeenteraadsvergaderingen, zal het gesproken woord op die avond een bescheiden plaats innemen. Niemand minder dan de bekende zanger Joop Visser (in De Vest al jaren uitverkocht) zal een uur lang optreden en alsof dat nog niet genoeg is, is er ook nog swingende muziek van de band „Mother of Spear“. De avond wordt „aan elkaar gepraat“ door Peter Zwart, lange tijd actief geweest in de Alkmaarse afdeling tegenwoordig statenlid in Noord-Holland en deelraadslid in Amsterdam-Noord. Kaarten kunnen besteld worden bij: 072-622507; 072-616628; 072-402652.

alternatief voorstond tussen kapitalisme en communisme. Hij was actief in de beweging tegen de kernwapens in het Comité voor de Vrede 1961. Jan Ouweltjes herinnerde zich nog goed de Vredesmars, die we op 1 januari met z'n vieren liepen in Amsterdam. We reden erheen in zijn lelijke eend, met achter op een affiche van de demonstratie. In de Zaanstreek werden we aan de Provinciale Weg aangehouden voor een verboden activiteit. Het affiche moest eraf. In een latere brief gaf Ouweltjes nog wel treffend aan, dat als het erom ging, Jan voor zijn gezin koos en niet voor de mogelijkheid om vele weekenden politiek actief buiten de deur te zijn.

Vrienden.

Regelmatig bezochten Jan en Jelly, Janny en Gerard, die na Rotterdam in Heiloo waren gaan wonen. Ook zij kregen twee jongens en twee meisjes.

Foto: Janny, Gerard en Jelly (1948) in Rotterdam.

Er werd niet gekaart, maar gediscussieerd; over van alles, maar ook over de vrede en de Paasmars, onder het genot van een wijntje. Gerard en Jan verschilden flink van politieke opvattingen, maar dat bracht de vriendschap geen moment in gevaar.

Jan heeft nog één keer het nieuwe huis in het Bergense Woud bezocht, waar de familie van Wieringen in

1961 naar toe verhuisde. Jelly zou er met haar kinderen later heel wat vaker verblijven. Ook bij Henk en Siets kwamen we regelmatig. Met de feestdagen waren ze vaak bij ons. De gang naar hun Rozenstraat, waarbij de jongens op zondag in de pronkjassen werden gehesen, behoorde ook tot de rituelen.

Oom Henk maakte verre reizen met de marine en bracht bijzondere cadeaus mee. Voor Peter

een fakir, die je middendoor kon zagen en toch heel bleef, maar die het al snel begaf en voor mij een blauwe mummie, die niet in zijn graf bleef liggen. Later verhuisden oom Henk en tante Siets naar een flat 3-hoog in de Groen van Prinstererstraat.

Ook buurvrouw van Doren vierde soms het Kerstfeest mee. Het programma van Kerst 1960 laat zien wat we toen deden. Vakantie vieren met z'n allen was er niet

bij. Papa lootte elke keer mee voor een zomerhuisje van de PTT in Elspeek, maar het werd niets. Voor mijn broer en mij waren er wel de busreizen naar Leeuwarden en Drachten en vooral het verblijf bij tante Saapke en Oom Gerrit was fantastisch. Daar viel in de smederij en op de varkensmesterij altijd veel te beleven. Fietsen met de handkar was ook een avontuur, hoewel dat ding door mij best moeilijk in bedwang was te houden. Peter hield daar nog een fraaie beenwond aan over, waarvan het lidteken nog steeds is te zien à 25 eurocent per kijkbeurt. Ook aan de logeerpartijen in de Frans van Mierisstraat bij opa Jacob en tante Pietje bewaren we herinneringen, al zijn het wel erg saaie, ook omdat we stil moesten zijn als opa na het eten ging maffen. We wierpen steentjes door de luchtkoker van de plee naar beneden als tante Pietje er op zat, hetgeen niet op prijs werd gesteld. Later werden we toegesproken door opa "jullie zijn beste jongens, maar jullie moeten niet zo ouwehoeren" en als straf las hij een extra lang stuk voor uit de bijbel, die vervolgens achter een gordijntje in een hangkastje verdween. En dan naar bed. We waagden in die jaren op de fiets, via jeugdherbergen in Bunnik en Vierlingsbeek, de lange reis naar Maastricht, waar we logeerden bij Aldert en To.

Papa werkte bij de PTT in Alkmaar in een kantoor op de hoek van het Ritsevoort en de Heul, aan het begin van de Laat. We 'vloten hem naar buiten' als we met mama boodschappen deden. Het raam schoof dan omhoog en daar verscheen een bekend gezicht. Om de hoek op het kantoordak, met op de achtergrond de Grote Kerk, heeft het tekenkamerteam deze foto gemaakt aan het eind van die jaren vijftig. Opmerkelijk was het dat het complete afdelingsbestuur van de PSP in hun PTT-handen was.

Lange Jaap van der Veen, secr. PSP-afdeling en hier links achteraan op de foto, voor hem Joop Ludeke, penningm.; Anne vd Noordt, Jan, voorzitter, Theo de Munnick en Klaas Meijer.

Jaap van der Veen vertelt over Jan zijn politieke engagement. Hoe het EVC, de Eenheidvakcentrale, een vakbond, die in communistische handen was, Jan wel aantrok, nadat het NVV in de oorlog aan de verkeerde kant had gestaan. Ook Lichtendahl, zijn latere baas bij de PTT in Haarlem, vertelt over de vergeefse overtuigingsarbeid, die Jan verrichtte om hem tot het socialisme te bekeren. Joop Ludeke vertelde dat Jan voor hem geestelijk raadsman was en dat hij veel van hem had geleerd. Aldert gaf aan dat zij, onafhankelijk van elkaar, in de meer linkse hoek terechtkwamen, vooral na de Indië-kwestie. Jan had echter meer communistische sympathieën en lange tijd was er, volgens oom A (!), minder goed te discussiëren met hem net als met ons, toen wij ook door het CPN-virus besmet waren geraakt. Later kwamen Aldert en Jan bij de PSP terecht.

Jelly stemde in die periode vrijwel altijd PvdA en Jan tornde daar verder niet aan. Het geloof speelde in Jan zijn ouderlijk huis niet echt een rol, hoewel oma uit een katholiek en opa uit een vrijzinnig milieu kwam. Geloven deed ook zoon Jan niet, hoewel hij de catechisatie samen met Jelly bij ds Dikboom best leuk vond vanwege de discussies. Terwijl Aldert atheïst of vooral humanist is geworden, was Jan meer agnost, hij wist niet goed hoe het zat met die hogere macht. Jelly is door de jaren 'wijzer' geworden en langzaam afgedwaald van de kudde. Maar vooral geïnspireerd door mama moesten ook wij er toen nog aan geloven; de zondagschool met flanelborden en het opzeggen uit je hoofd van christelijke versjes, de catechesatie bij ds van Wijk, het 'Here zege deze spijzen amen' en 'Ik ga slapen ik ben moe, ik sluit mijn beide oogjes toe, Here houdt ook deze nacht over mij getrouw de wacht, (br)amen', hoorde daar allemaal bij. Later kwamen we eigenlijk alleen nog met de Kerst in de

kerk om de kerstboom te zien branden en een ´christelijk boek´ van W.G. van der Hulst en een sinaasappel in ontvangst te nemen. Het had wel wat, het geloof. Het bijbel lezen thuis na het eten, uit mevrouw Spelberg-Stokman´s blauwe Kleuterbijbel, nam af en hield op aan het eind van de jaren vijftig. De PTT bleef dus werkgever. Collega en chef Henk Lichtendahl vertelde dat Jan zijn werk altijd perfect, zij het in een door hem zelf te bepalen tempo, verrichtte. Niemand bracht hem tot sneller werken. Eindeloos geduld had hij, ook met de stagiaires uit Voorlinden, het opleidingscentrum voor hoger PTT-personeel, bij Wassenaar, die bijna automatisch bij Jan werden ondergebracht. Het is in die actieve PSP-periode, najaar 1961, dat Jan de pen ter hand neemt om een ingezonden brief te schrijven aan de heer Suurhoff, op dat moment voorzitter van de PvdA, naar aanleiding van een artikel van hem in het ´Vrije Volk´(V.V.) De brief is mogelijk niet verstuurd, maar geeft in ieder geval iets weer van de visie van Jan op de wereldpolitiek. Het is september 1961, en hij heeft nog flink wat sympathie voor Chroestjow, de vrede-stichter! Maar vooral treffend is de pacifistische boodschap in zijn brief. Eerder was Suurhoff van 1952-1958 PvdA-minister van Sociale zaken en Volksgezondheid, daarna lid van de Tweede kamer en tenslotte van 1965 tot 1966 minister van Verkeer en Waterstaat in het kabinet Cals.

De Brief.

Militaristen of meelopers van het fascisme?

Het opschrift dat de heer Suurhoff boven zijn artikel van Zaterdag j.l. in het V.V.

meende te moeten plaatsen is niet nieuw, zelfs wat afgekloven. Het is echter wel demagogisch, maar och we leven in de tijd van zinsbegoocheling. De heer Suurhoff stelt de vraag of militair geweld gebruikt mag worden ter bescherming van recht en gerechtigheid. Uit zijn artikel blijkt wel zijn ja op deze vraag. Maar nu de eerste vraag hierop, wie maakt uit wat recht of gerechtigheid is? meneer Suurhoff of minister Visser, de Gaulle misschien of Kennedy, Franco of Chroestjow.

Hier zitten we wel midden in de problemen die genoemde heren rond een tafel geschaard wel moeilijk kunnen oplossen. Is het mogelijk dat het Westen ook wel eens gehandeld heeft in strijd met recht en gerechtigheid. Tot voor kort bestreed men elkaar in het Westen nog op leven en dood, ieder voor zich uit naam van gerechtigheid. Jammer dat de heer Suurhoff thans niet in gaat op de consequenties van het gebruik van A en H-bommen.⁴³ Dat is toch wel een actueel en vooral brandend probleem. Maar misschien doet hij dat alsnog binnenkort. Vervolgens komen we bij het punt in de heer Suurhoffs artikel of het bij voorbaat

⁴³ De A-bom= de atoombom, zoals die o.a. op Heroshima werd gegooid en de H-bom =de waterstofbom.

afzien van militaire verdediging in een bepaalde situatie niet het verlies van nationale zelfstandigheid en van al onze vrijheidsrechten tot gevolg kan hebben. Zeker kan dat, maar het is mij wel eens opgevallen, persoonlijk en uit het geschiedenisboekje, dat ook militaire verdediging niet altijd het verlies van onze nationale zelfstandigheid voorkwam. Zeker is dat we tenslotte weer met geweld bevrijd zijn, maar even zeker dat bij het afsluiten van de laatste oorlog de kiemen voor de volgende weer aanwezig zijn. Nu kan een volgende oorlog in feite niet meer, dus wat moeten we dan?

Ik draai een zin uit het artikel van de heer Suurhoff om. Men suggereert voortdurend dat er met het Westen best te praten valt, vergoelijken of relativeren alle ongerechtigheid en terreur die er vóór het IJzeren Gordijn te vinden is, terwijl alles wat de communistische wereld aan tekortkomingen vertoont – en dat is niet zo weinig – breed wordt uitgemeten en aangedikt. Vergelijkt u bijvoorbeeld de behandeling van de kwestie Suez – Hongarije – Algerije in onze pers. In de huidige gespannen wereldsituatie zijn enkele socialistische voormannen zozeer over de schreef gegaan in dit opzicht dat het onvermijdelijk is daartegen te waarschuwen. Neemt u b.v. W. Brandt uit Berlijn, die zegt: ‘protesten zijn niet langer voldoende’. Als men nu gehoor gaf aan zulk een uiting zou dit de catastrofe wel heel dichtbij brengen. De heer Suurhoff schrijft dat de innerlijke weerstand van ons volk tegen de communistische dreiging verzwakt wordt door het gedoe der pacifisten. Wat wordt er eigenlijk gedaan aan de innerlijke weerstand van de westerse mens. We leven in een wereld die zich vergaapt aan materie. Moeten we ons vastklampen aan de advertenties van de Morele Herbewapening, die maar één vijand kent, n.l. het communisme.

Moeten we allen geloven dat het kwaad alleen van achter het Gordijn komt? Is niet het vermilitariseren van een volk een steeds verder afglijden van de democratie geweest? Is niet gebleken dat alle volkeren tot grote laagheden in staat waren en zijn?

Is het niet beter onze innerlijke weerstand te vergroten door een opvoeding naar ware menselijkheid en democratie in plaats van negatieve opvoeding in anti-communisme?

Waar blijft onze economische democratie, waar onze onderwijsdemocratisering, zodat een iegelijk die de capaciteiten heeft kan studeren. Chroestjow stelt steeds een algehele ontwapening voor (en gecontroleerd). Waarom is dat geen aanknopingspunt? Het is niet alleen de atoombewapening, die de wereld in de afgrond kan helpen. Jaar op jaar komt Chroestjow met een vredesverdrag voor Oost-Duitsland op de proppen.

Meent u dat Rusland geen redenen aan kan voeren om bevreesd te zijn voor Westerse plannen. Herinnert u zich 1914 en de periode 1917-1922, de interventieoorlog in Rusland en 1941, wederom aangevallen door Duitsland. Hoe is daar gehandeld in de laatste oorlog, met de tactiek der verschroeiide aarde. Goede boeken van niet-communisten zijn over die situatie geschreven. In die jaren waren Hongarije, Roemenië, Bulgarije met de nazi-ideologie sympathiserende regeringen. Estland, Letland en Litauen waren tot 1917 Russische gebieden. Meent u dat de Tsaar anders gehandeld had. Bovendien heeft Communistisch Rusland steeds op alle mogelijke tegenwerking kunnen rekenen van alle omliggende landen en dit alleen vanwege de ideologie. Er zijn voor de Russen ook wel redenen ons te wantrouwen. Ze zijn ingekapseld door strategische punten van Noorwegen tot Turkije. En zijn al onze bondgenoten democratieën van het zuiverste water; Duitsland, Frankrijk, Portugal, Spanje, Griekenland, Turkije?

*Het Viermogendhedenverdrag van België is ook door de Westelijken al lang vergeten. Mocht W-Duitsland een eigen regering en een eigen leger volgens dit verdrag? En krijgt W-Duitsland zijn A-wapen? Wat was er nou eerder het Nato-pact of het Warschau-pact? Zo kunnen we wel doorgaan. Nu alles wel aantoonde dat we ons niet teveel behoeven te verbeelden, dat we door de tegenstellingen - in de machtsstrijd - zoveel mogelijk te verscherpen alleen de bewapeningswedloop in de hand werken. Daarom is de wijze waarop Kerk en Vrede protesteert juist. De krachttermen passen n.l. niet goed bij Kerk en Vrede. De PSP protesteerde overigens op een niet te miskennen wijze betreffende de hervattingen van de A-bomproeven van Rusland. Stop de A-bomproeven. Het bestuur van de PSP heeft met afschuw kennis genomen van het besluit van de Russische regering enz, leest u verder in *Bevrijding van 7 sept. 1961*. Weet u dat de Nederlandse regering in oktober '59 voor de Franse A-bom explosies stemde in de Verenigde Naties. Nederland stemde mee met de minderheid, die voor was. Zou de Franse radio-activiteit niet zo ernstig zijn?*

De schuld die de wereld draagt is waarlijk niet op een enkel land af te wentelen. Dat er grote tegenstellingen zijn zal niemand ontkennen, maar door deze te verscherpen vergroot men de kans op een bewapeningswedloop en catastrofe. Er is geen keus. Er kan alleen getracht worden tot een vergelijk te komen. Van de rede van koning Olaf van Noorwegen had men frontpaginanieuws moeten maken.

J. Hoekmeijer

Nicolaas Beetskade 27 Alkmaar

*****

Zandvoort.

Aldus de laatste in ons bezit zijnde correspondentie van papa met de wereld. We vertrekken uit het vertrouwde Alkmaar. We pakken alles in en gaan met de firma Hoed, in het kader van een driehoeksruil Alkmaar-Haarlem-Zandvoort, verhuizen naar Zandvoort. Van de Nicolaas Beetskade 27:

naar de
Tolweg
nr 11

In januari 1962 zongen we in koor:

‘We gaan naar Zandvoort aan de Zee’ en ‘de Groene’, nu ruim 125 jaar oud, maar toen 85 jaar, verhuisde mee. Peter ging nog een jaar bij tante Siets wonen om de Handelschool af te maken en kwam in de weekenden thuis. Ik ging naar de Wim Gertenbachmulo, Margreet naar de Hannie Schaftschool en Nynke naar de kleuterschool. Papa ging met de bus naar de PTT in de Haarlemse Tempelierstraat en Mama verzorgde de contacten met de burens Zeepvat, Sijbrands, Keur en Versteeg. We vierden er nog één keer met elkaar Sinterklaas’.

Nog geen vol jaar ‘wonen’ we met z’n zessen aan die Tolweg 11, met het anti-atoomteken op het slaapkamerraam, de altijd aanwezige wind, de duinen, de zee, en het circuit.

Dan wordt papa ziek en nog erger, hij overlijdt volkomen onverwacht. Een treurige tijd breekt aan. We begraven hem in Alkmaar, samen met heel veel mensen, maar wie er spraken, behalve ongevraagd een dominee en wat ze zeiden weet ik niet meer.

Weinig foto’s herinneren aan die Zandvoortse tijd, waarin ook de telefoon en TV in huis kwamen, maar hieronder zien we er in ieder geval drie.

Papa en Mama in de achterkamer van Rekel.

Peter, Margreet, Nynke en stukje Jan . Nynke op de plek

Het was de winter van '62-'63, die ook om andere redenen in ons geschiedenisboek een aparte bladzijde kreeg, want het was lang koud en er viel veel sneeuw, de zee bevroor en één van de zwaarste Elfstedentochten ooit werd verreden en gewonnen door Reinier Paping.

Het werd een koude, stille, droevige winter waarin Aldert, later vergezeld soms door Ellen en Edward, in de weekenden vanuit het Maastrichtse Amby met de lange blauwe trein naar Zandvoort kwam om het gesprek op gang te houden, terwijl To de wacht hield bij Maarten. Wandelen, schaken en praten, vooral praten deden we.

Tenslotte.

Vele brieven en berichten naar aanleiding van de dood van papa kwamen binnen. De teksten spraken voor zich zelf en een paar zijn in de bijlage of in de ordner met andere documenten, na te lezen. Daarna kwam heel langzaam en voor ieder anders het 'leven' weer op gang.

Pas vijfentwintig jaar later staan we weer eens stil bij zijn leven en doodgaan, door de mensen, die hem toen omringden, te filmen en te bevragen. En weer 15 jaar later, mama is dan net 80 geworden en papa bijna 84, als hij nog geleefd had, wandelen wij, hun vier kinderen, nog eens langs de Tolweg, de plek des onheils en praten met elkaar over de ervaringen van toen en de betekenis daarvan voor nu.

Onno/2002/2009

Met dank aan de familieleden voor het bewaren van materiaal en het oppoetsen van het geheugen.

Bijlagen:

- Bijlage 1: Teksten bij het overlijden van Jan in 1962.
- Bijlage 2: Chronologie studie en arbeid e.d.
- Bijlage 3: Teksten over de PSP-tijd.
- Bijlage 4: Informatie over de taken en ontwikkelingen van het dienstonderdeel
- Bijlage 5. Foto's toen en nu bij de Hamtoren van Vleuten (14 mei 1940 en maart 2009).
- Bijlage 6: Aldert duikt onder; dagboek aantekeningen

Bijlage 1. Teksten bij het overlijden van Jan in 1962

In memoriam J. M. Hoekmeijer

Op 20 december j.l. is onze partijgenoot Hoekmeijer na 10 dagen ziekte op 44-jarige leeftijd gestorven.

Hij is van de oprichting af lid geweest van de PSP. In Alkmaar heeft hij als voortrekker van een zeer kleine groep pionierswerk voor het pacifistisch socialisme verricht.

Ingevolge reorganisatie bij de PTT is hij enkele jaren geleden overgeplaatst naar Haarlem. Derhalve is hij in het begin van 1962 na vele woningruilmoeilijkheden met zijn vrouw en vier kinderen verhuisd naar Zandvoort.

Voor de afdeling gewestelijke of landelijke bijeenkomsten bezoeken liet Hoekmeijer graag aan anderen over. Hij kon er moeilijk toe komen wekeinden en zaterdagmiddagen buiten zijn gezin door te brengen. Dit betekende echter allerm minst dat hij zich in zijn gezin terugtrok. Hij was een open sociaal mens. Temidden van vrouw en kinderen leefde hij mee met 's werelds wel en wee. Met zijn zoons Peter en Onno verspreide hij voor elke verkiezing een flinke stapel manifesten. Op zijn laatste nieuwjaarsdag liepen ze gedrieën in de vredesmars. De laatste maanden van zijn leven deed hij pogingen om in Zandvoort een afdeling van de PSP op te richten.

Hoekmeijer is dood. Zijn lichaam is aan de aarde toevertrouwd. Ons rest zijn nalatenschap. Die bestaat voor ons uit zijn bijdrage tot de verheldering van onze inzichten in het pacifistisch socialisme en uit persoonlijke herinneringen aan hem. Het is alsof zijn geest van gene zijde van de dood tot ons zegt: „Over mijn dood niet getreurd. Het was een natuurlijke dood en geen atoomdood. Die dreigt echter wel. De nieuwe wereld — van de Internationale die zal heersen op aard — waarin ik evenals jullie geloofde, is nog ver. Er is nog veel te doen. Mijn dood betekent dat ik jullie niet meer kan helpen. Jullie zullen daarom een extra zeil bij moeten zetten om die nieuwe wereld te bereiken. Wees blij dat jullie het leven nog hebt en doe er iets mee ten goede”.

J.O.

IN MEMORIAM

JAN M. HOEKMEYER

Aan de vooravond van Kerstmis gaven zeer velen blijk van hun medeleven bij de begrafenis van Opzichter JAN M. HOEKMEYER.

Het catastrofaal verloop van 'n korte ziekte had grote verslagenheid gebracht in de ruime kring van medewerkers en vrienden en grote deernis bestond met zijn vrouw en 4 kinderen.

Hoekmeijer drong zich nooit op de voorgrond, maar toch was hij vaak de aangewezen vertegenwoordiger voor z'n collega's. De humor van de glimlach paste al evenzeer bij deze man, die het leven ernstig nam en in zijn werk degelijke prestaties leverde.

Bedroefd, bewogen door echt medelijden, en onmachtig om de steun en troost te geven die nodig was - zo voelden wij het allen en zo bracht de directeur het onder woorden bij deze door haar waarachtigheid zo indrukwekkende begrafenisplechtigheid.

v.d.B.

- 4 -

Pionier van PSP overleden

ALKMAAR. — Te Zandvoort, waar hij sedert enkele jaren woonachtig was, is in de ouderdom van 44 jaar overleden onze vroegere stadgenoot de heer J. M. Hoekmeijer, in leven technisch ambtenaar der PTT.

Wijlen de heer Hoekmeijer behoorde tot de pioniers van de PSP in zijn geboortestad Alkmaar. Terstond na de stichting van deze partij ontwikkelde hij in Alkmaar de nodige activiteiten om ook haar beginselen in deze stad te verbreiden.

Het stoffelijk overschot van de overledene zal maandagmiddag om half vier op de algemene begraafplaats alhier ter aarde worden besteld.

Heden ging van ons heen na een kortstondige ziekte, mijn lieve man en onze zorgzame vader

**JOHANNES
MATTHEUS
HOEKMEIJER**

op de leeftijd van 44 jaar.

Zandvoort:

**J. HOEKMEIJER-
FABER**

PETER

ONNO

MARGREET

NYNKE

Zandvoort, 20 dec. 1962
Tolweg 11

De teraardebestelling zal plaatshebben maandag 24 dec. a.s. te 3.30 uur n.m. op de Algemene Begraafplaats te Alkmaar.

Heden overleed na een kortstondige ziekte in het Diaconessenhuis te Haarlem tot onze grote droefheid, onze lieve schoonzoon, zwager, oom en neef

JAN HOEKMEIJER

op de leeftijd van 44 jaar, geliefde echtgenoot van J. Faber.

Zandvoort, Tolweg 11
20 december 1962

Leeuwarden:

J. FABER

P. FABER

TERPSTRA

Heerde:

TJ. FABER

J. A. FABER-PIER

Joop - Aart - Hans

Alkmaar:

H. MUILEMAN

S. MUILEMAN-

FABER

Leeuwarden:

L. J. v.d. WERFF

J. S. v. d. WERFF-

FABER

Jos - Jaap - Trix

Drachten:

G. BERGEMA

S. BERGEMA-

WAGENAAR

Bijlage 2: Chronologie studie en arbeid en rangen/functies bij de PTT.

1924 - 1931	6 ^e Gemeenteschool
1931 - 1932	HBS-A
1932 - 1935	MULO
1935 - 1937	Holland Condensed Milkcompagnie (expeditie-adm)
1937 - 1938	Militaire Dienst in den Haag
1938 - 1939	Freelance-activiteiten op technisch tekengebied.
1939	Diploma Opleiding Landmeetkundige 1 (PBNA)
1939	Teekenaar bij de PTT
1939 - 1940	1 september Mobilisatie en 5 dagen oorlog in Driebergen.
1940	Teekenaar bij de PTT
1945	Teekenaar in vaste dienst bij de PTT (copie)
1946	Teekenaar 1 ^e klas
1947 - 1959	PTT- Alkmaar
1949	Employee 1 ^e klas PTT -tekengroep
1955	Toelating opleiding Ned. Genootschap van Leerkrachten Nijverheidsonderwijs
1959	Niet geslaagd voor het diploma voor leerkracht Nijverheidsschool (copie)
1959	Hoofdteekenaar der PTT
1959 - 1962	PTT- Haarlem
1962	Opzichter der PTT (postuum)

HOOFDBESTUUR DER POSTERIJEN, TELEGRAFIE EN TELEFONIE
 14 Juni 1945. NR. 4240 6e AFD.

DE DIRECTEUR-GENERAAL DER
 POSTERIJEN, TELEGRAFIE EN TELEFONIE

Gelet op het Organiek Besluit P.T.T. 1928, het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934, de Beschikking van de Secretarissen-Generaal van de Departementen van Binnenlandsche Zaken en Financiën van 6 April 1944 (Staatscourant nr. 75) en het Algemeen Rijksambtenarenreglement;

Benoemt met ingang van 1 Juli 1945 in vasten dienst tot teekenaar

JOHANNES MATTHEUS HOEKMEIJER

geboren 25 Juni 1918, thans als zoodanig werkzaam op arbeids-overeenkomst te HAARLEM (Telefoondistrict), zulks op een jaarwedge van EEN DUIZEND VIJF HONDERD DERTIG GULDEN (f 1530,-), met een toelage van f 180,-, ingevolge het bepaalde in artikel 20 van het Bezoldigingsbesluit Burgerlijke Rijksambtenaren 1934 en een toelage van f 171,-, zijnde in totaal f 1881,-, wordende zijn pensioensgrondslag vastgesteld op f 1881,-, met bepaling, dat de diensttijd voor de toekenning van de volgende periodieke tractementsverhoging als zoodanig reket van 1 Juni 1939 af en dat als datum van anciënniteit voor eventueele bevordering geldt 17 Juni 1944;

Bepaalt, dat de benoemde zijn functiën op den vroeger door hem afgelegden c.q. alsnog af te leggen eed zal uitoefenen te HAARLEM (Telefoondistrict).

's-Gravenhage, 14 Juni 1945.

[Handwritten signature]
 plv

LAN:
 len Benoemde.

NEDERLANDS GENOOTSCHAP TOT
 OPLEIDING VAN LEERKRACHTEN
 VOOR HET NIJVERHEIDSONDERWIJS

De examencommissie verklaart, dat
Johannes mattheus Hoekmeijer
 geboren *25-6-1918* te *Alkmaar*
 voor het in het jaar *1959* afgenomen examen, genoemd
 onder A, B, C, D*)

NIET IS GESLAAGD

op grond van de behaalde (hieronder vermelde) cijfers voor
 het schriftelijke gedeelte/eindcijfers.

Namens de examencommissie:

De voorzitter: *Gemina*
 De secretaris: *[Handwritten signature]*

A. Eerste gedeelte van het examen voor toelating tot de afsluitende opleiding.

1. Algebra	7
2. Stereometrie	6
3. Beschrijvende meetkunde	6
4. Natuurkunde	7
5. Scheikunde	6
6. Mechanica	4
7. Sterkteleer	5
8. Nederlandse taal	8
9. Engelse taal	7
10. Planimetrie en goniometrie	5

*) Doorhalen wat niet nodig is.

Bijlage 3. Teksten over de PSP-tijd.

PACIFISTISCH SOCIALISTISCHE PARTIJ
Lyst van adressen per 1 juli 1952.

Hoofdbestuur

Ir. H. J. van Steenis	vrz.	Fr. Schubertstraat 47	Utrecht	tel. 030-30487
J. W. E. Riemens	v. vrz.	Mauritastraat 3	Amsterdam. O.	" 020-743273
H. J. Lankhorst	secr.	Fr. v. Mierisstr. 37	Amsterdam. Z.	" 020-710662
J. N. Daalder	penn.	J. v. Lennepkade 4	Amsterdam. W.	" 020-88426
J. Brandsen	prop.	Nwe. Keizersgracht 46	" C.	"
H. Bovenkerk	red.	Lorentzke 350	Haarlem	"02500-16353

Bovenaanden vormen het Dagelyks Bestuur.

H. L. Eckhard		Kneppelhoustraat 12	Utrecht	
P. Eigenhuis		Opheliasaan 209	Aalsmeer	"02977-5044
W. de Jong		Jurjenestriite 7	Stiems (Fr.)	"05109-303
W. Meyer		Magnoliastraat 19	Zwolle	"05200-4627
S. Polak		Kortrykstraat 31	Scheveningen	"01700-557743
A. A. Redeker		1e Jac. v. Compenstraat	7 Amsterdam. Z.	"020-730231
Mevr. H. Selier-Slosser		Marathonweg 73	Amsterdam. Z.	"020-716446
Mej. M. C. J. Snelthage		Vossiusstraat 23	Amsterdam. Z.	"020-37652
A. G. v. d. Spek		Prinsensgracht 315	Amsterdam. C.	"

Redactie "Bevrijding"

J. Snel		Haarlemmermeerstraat 122	Amsterdam. W.	"020-125744
---------	--	--------------------------	---------------	-------------

Administratie "Bevrijding" en uitvervoer brochures etc.

J. Snel		Haarlemmermeerstraat 122	Amsterdam. W.	"020-125744
---------	--	--------------------------	---------------	-------------

Commissie Vorming

secr: Mej. M. C. J. Snelthage		Vossiusstraat 23	Amsterdam. Z.	"020-716446
-------------------------------	--	------------------	---------------	-------------

Commissie Partijprogramma

secr: Mevr. M. Selier-Slosser		Marathonweg 73	Amsterdam. Z.	"020-730231
-------------------------------	--	----------------	---------------	-------------

-----

GEWEST NOORD-HOLLAND

Gewastelyk Bestuur

W. de Wolf	vrz.	J. v. Lennepkade 159	Amsterdam. W.	"020-86825
Mevr. T. Zaal-Kromenhoek	secr.	Marco Polostr. 31	Amsterdam. W.	"
W. Koopmans		Lopes Diaslaan 120	Hilversum	"

Statenleden

H. J. Lankhorst	Fr. v. Mierisstraat 87	Amsterdam. Z.	tel. 020-710662
Dr. O. Noordenbos	Kuindersgracht 25	Amsterdam. Z.	" 020-718154

Afd. AALSMER

P. Eigenhuis	vrz.	Opheliasaan 209	Aalsmeer	" 02977-5044
J. v. d. Zwaard	secr.	Oosteinderweg 60	Aalsmeer	" 02977-4089
H. Otto	penn.	J. C. Wemsinglaan 35	Aalsmeer	"

Afd. ALKMAAR

J. M. Hoekmeyer	vrz.	Nic. Beetskade 27	Alkmaar	"
J. Ludeke	secr.	Schermerweg 21	Alkmaar	"
Jac. R. v. Veen	penn.	Verl. Geestweg 48	Bergen N-H.	"

Afd. AMSTERDAM

D. Bartelmaan	vrz.	Weth. Frankeweg 4	Amsterdam. O.	" 020-56901
J. Houwaard	secr.	Burg. Fockstraat 30	Amsterdam. W-2	"
Mevr. N. Snel-Warries	penn.	Haarlemmermeerstraat 122	A'dam. W.	" 020-125744

Gen. Raadsleden:

A. A. Redeker	1e Jac. v. Compenstraat 7	Amsterdam. Z.	"
P. A. Burggraaf	Pazantenweg 7	Amsterdam. N.	" 020-68828

Actiegroep tot vorming van een Partij op Anti-militaristische en Socialistische Grondslag

Amsterdam, November 1956.

L.S.,

Nu na de tweede wereldoorlog steeds duidelijker blijkt, dat de wereldnijd niet naderbij komt maar daarentegen de tegenstellingen steeds groter worden, terwijl een rechtvaardige verdeling van de welvaart nog zeer veel te wensen overlaat en in plaats van een duurzame vrede voortdurend oorlogsdreiging heerst, demonstreert zich de onvolledigheid der politiek van de bestaande partijen steeds openlijker.

Een aantal personen, individueel zowel als uit verschillende groeperingen, hebben zich nu beraden, welke maatregelen te nemen zijn om de stem van het radicale socialisme en pacifisme in ons land te doen horen. Zij hebben in eerste instantie getracht om via de bestaande politieke partijen dit geluid in het parlement te laten doordringen. Het bestuur van de Socialistische Unie wees een poging tot samenwerking van de hand. Aan het bestuur van de Partij v. d. Arbeid werd eind 1955 de vraag voorgelegd of deze partij bereid zou zijn op haar kandidatenlijst voor de komende Kamerverkiezingen één lid, waarvan verwacht kon worden, dat het met bedoelde beginselen zou instemmen, op een verkiesbare plaats te stellen, en daarnaast het recht te verlenen een tweede kandidaat voor een niet verkiesbare plaats aan te wijzen voor wie dan propaganda zou kunnen worden gevoerd, opdat deze dan eventueel door voorkeurstemmen gekozen zou kunnen worden. Men meende op deze wijze versnippering tegen te gaan en een wezenlijke verbetering van de democratie in te voeren, omdat dan de minderheidsstandpunten ook tot hun recht zouden komen. Hoewel de besprekingen met de delegatie van het bestuur van de Partij v. d. Arbeid in goede harmonie verliepen, werd het voorstel later door Partijbestuur en Partijraad van de Partij v. d. Arbeid eenstemmig verworpen, omdat men het niet juist achtte indien door de leden van de P. v. d. A.-Kamerfractie verschillende meningen geuit zouden worden. Bestuur en Partijraad vonden het voldoende waarborg voor de vrije meningsuiting, wanneer iemand als

b.v. Ds. Buskes e.a. de gelegenheid kregen in „Het Vrije Volk“ van hun pacifistische inzichten te doen blijken. Ook deze weg werd dus afgesloten.

Derhalve bleef geen andere mogelijkheid over dan met vereende krachten te proberen een nieuwe partij in het leven te roepen. Zo werd dan ook op 30 juni 1956 te Utrecht de „Actiegroep tot vorming van een partij op anti-militaristische en socialistische grondslag“ gesticht.

Met opzet werd niet op genoemde datum terstond een partij opgericht, omdat men meende, dat een dergelijke stap eerst verantwoord zou zijn na een grondige voorbereiding van Beginselverklaring, Statuten enz. en met de zekerheid van een voldoende aantal leden bij de oprichting.

Thans zijn wij in het stadium gekomen, dat wij grotere bekendheid aan het streven van deze actiegroep kunnen geven. Een ontwerp beginselprogramma is zover gereed, dat wij het binnenkort aan de leden der Actiegroep kunnen voorleggen. Zij kunnen dan hun visie daarop kenbaar maken vóórdat de oprichtingsvergadering plaats vindt. 1)

Onze nieuwe organisatie (waarvoor wij nog geen definitieve naam hebben gekozen) stelt zich tot taak aan een vernieuwing van ons volksleven mee te werken.

Een geestelijke en morele vernieuwing, doordat wij duidelijk willen maken, dat de verhoudingen tussen individuen en groepen niet op macht dienen te worden gebaseerd doch op liefde en recht. Angst dient vervangen te worden door vertrouwen en verdeeldheid door samenwerking.

Een sociale vernieuwing, omdat wij de gelijkwaardigheid van alle mensen erkennen en wij de maatschappij zo opgebouwd willen zien, dat de klassen werkelijk verdwijnen.

Een economische vernieuwing, doordat we de arbeid terwille van de winst willen vervangen door arbeid die voorziet in de behoeften, door economische gelijkheid voor allen en door volledige medezeggenschap van alle werkers in alle ondernemingen.

Wij vertrouwen, dat deze nieuwe organisatie voor een belangrijk deel van ons volk een perspectief op een betere toekomst, zal openen. Daarom roepen wij U op om met ons de strijd aan te binden tegen oorlog, oorlogstoerusting, ontbering en de belangrijkste oorzaak hiervan: het kapitalistische winststelsel. Allerwege ontmoeten wij sympathie en steun. Uw medewerking mag niet ontbreken!

Bedenk, dat vele vroegere, welgemeende pogingen om tot een nieuwe vooruitstrevende partij te komen, gestrand zijn op de weifelende houding van diegenen, die wel sympathiek stonden tegen

over deze pogingen, doch te lang de kat uit de boom bleven kijken in plaats van hem er uit te halen!

Vraagt inlichtingen. Of beter nog: **MELDT U AAN ALS LID!!**

Het dagelijks bestuur:
Ir. H. J. VAN STEENIS, voorzitter
Ir. P. SCHUT, vice-voorzitter
H. J. LANKHORST, secretaris
J. N. DAALDER, penningmeester
P. EYGENHUIS

1) Het oprichtingscongres zal op 26 en 27 januari 1957 te Amsterdam worden gehouden.

AANBEVELING.

Ondergetekenden verklaren hierbij de pogingen van vornoemde actiegroep, om te komen tot een pacifistische socialistische partij, te steunen en roepen ook hunnerzijds een ieder op aan deze actie deel te nemen.

Dr. L. E. W. van Albada	Leeuwarden	B. Mulder	Groningen
A. Bakker	Eindhoven	Dr. O. Noordenbos	Amsterdam
A. van Bentveld	Rotterdam	C. Oskierik	Sanpoort
Ds. J. Blonot	Dedensvaart	Ds. R. H. Oldeman	Zandvoort
J. Brandsen	Amsterdam	S. Polak	Scheveningen
Mej. Dra. C. M. Burger	Haarlem	A. A. Redeker	Amsterdam
Mevr. M. W. C. Cohen Stuart	Amsterdam	J. W. E. Riemens	Amsterdam
Franken	Bennekom	Ds. P. J. de Ridder	Kollum Fr.
Mevr. C. Defais-v. Dyck	Baarn	Mevr. M. Selier-Slosser	Amsterdam
Prof. Dr. J. de Graaf	De Bilt	G. A. Sevinck	Eindhoven
A. R. G. Heesterman	Amsterdam	Ir. R. Sieders	Osse
Mevr. S. C. A. Hestings	Amsterdam	A. G. v. d. Spek	's-Gravenhage
Melchior	Rotterdam	Ds. Kr. Strijd	's-Hertogenbosch
Mevr. N. v. Hinte-Prins	Utrecht	A. C. Swaters	Gorinchem
A. J. Holgen	Amsterdam	W. v. d. Vaart	Haarlem
C. Houwaard	Rotterdam	Dr. Victor E. van	Vriesland
J. Huijsma	St. Anna-Parochie	P. van Vuure	Rotterdam
C. Inja	Baarn	J. J. Wentink	Amsterdam
T. Koerts	's-Gravenhage	Mr. H. van Wijk	Haarlem
W. Koopmans	Hilversum		
D. H. Meynen	's-Gravenhage		

Ondergetekende ..... wonende te ..... geeft zich aan de ..... no ..... ,

hierbij op als lid van de Actiegroep tot vorming van een partij op anti-militaristische en socialistische grondslag. Aan contributie voor het 2e halfjaar 1956 is een bedrag groot f ..... (min. f 2,50) door hem/haar overgeschreven op postrek. 194240 t/n Actiegroep te Amsterdam.

Plaats ..... datum .....

Handtekening .....

Inzenden aan de Secr. H. J. Lankhorst, Fr. v. Mierisstraat 87, Amsterdam-Z.

Bijlage 4. Informatie over de taken en ontwikkelingen van het dienstonderdeel.

101 Artillerie Meet Afdeling (AMA), 2^e artillerie meetcompagnie.
Geluid Meet Afdeling (GMA) van het 2^e Legerkorps in 1939-1940

Jan Nieuwenhof, Jan Loohuis en Jan Hoekmeijer namen dienst bij deze legerafdeling tijdens de mobilisatie en de korte oorlogstijd. Commandant van de compagnie was kapitein H.Froonhof. Vredesstandplaats van de AMA, voorheen tot 1937 de schoolmeetafdeling, was de Alexanderkazerne in Den Haag. Jan bracht daar ook zijn dienstitijd in 1937 en 1938 door.

Op 1 september 1939 begon de mobilisatie;

De 1^e Meetcompagnie was ingedeeld bij het 4^e legerkorps en na de mobilisatie naar Huis ter Heide. In de oorlogsdagen zaten zij in de lijn Utrecht-Arnhem-Eemnes. Ze moesten zich op 13 mei terugtrekken tot Harmelen.

De 2^e Meetcompagnie was ingedeeld bij het 2^e legerkorps en zat na de mobilisatie in Driebergen. Het 2^e legerkorps lag op 10 mei aan het Grebbefront. Zij bepaalden de plekken van vijandelijke batterijen. Ook werd intensief samengewerkt met de Lichtmeetdienst (LMA) van Commandant Kapitein J.P.ten Sijthoff. Kapitein Froonhof rapporteert dat de afspraken en uitvoeringen van LMA en GMA, rustig en welberekend op de taken, zijn nagekomen.

(Sectie Militaire Geschiedenis, Bureau DOC-INFO, Doc. Nr.: 502 / 15, verslag op internet te vinden)

Op 10 mei werden de twee waarnemingsposten Awar (bij Achterberg) en Iwar (bij Middelbuurt) ingenomen. De verbindingen via grondkabel van de centrale naar het opstijgpunt bij het Berghuis werden op 10, 11 en 12 mei zelf gelegd. Door het levendig vuren van de eigen artillerie was het peilen van de vijand vrijwel niet mogelijk. Awar bleef voortdurend onder vuur liggen. Waarnemer 1^e klasse, Kasteleijn, heeft mooi werk gedaan met het op peil houden van het moreel. Op de avond van 12 mei is Awar teruggetrokken. In de ochtend van 13 mei moest ook Koerheuvel verlaten worden. Om 14.00 uur trok men terug en om 16.00 kwam de order voor de terugtocht naar Driebergen. Afsgesneden van eigen troepen ging zij dwars door de Duitse linie terug naar Driebergen. Omdat de weg over Amerongen zeer vol was, is afgemarcheerd over "Het Eind", het "Hek" en "de Ginkel" naar Leersum, vervolgens over de grote weg naar Driebergen. In den nacht van 13 op 14 mei werd doorgemarcheerd naar Vleuten waar de GMA om 4.00 ongehavend arriveerde.

Getekend door de waarnemer van Froonhof, C.Zwicker. Dienstplichtig motorordonans G.J.de Vries schreef later dat hij ten Sijthoff flinker vond dan Froonhof, die soms bij belangrijke momenten niet in de buurt te vinden was.

Tot het werk van de compagnie behoorde het plaatsen van potten (geluidmeetmicrofoons). Compagniecommandant was reserve kapitein C. Zwicker; in het burgerleven professor te Delft. Verder nog eerste luitenant L.E.Brouwer en sectiecommandant kornet der artillerie Velseboer! Deze laatste was afkomstig uit Hoorn en eerder docent PBNA van Jan.

Geschiedenis van de meetdiensten.

De meetdiensten kwamen op na de eerste wereldoorlog en met de toename van het bereik der kanonnen. Waar de bommen terecht zouden komen moest nauwkeuriger worden bepaald.

Er waren verschillende diensten:

Triangulatie dienst, deze bepaalde heel nauwkeurig het punt in het terrein van waaruit de artillerieregimenten hun plaats van opstelling bepaalden.

Geluidmeetdienst; bepaalde de plaats van vijandelijke artillerie door met microfoons de geluidsgolven van de knal van een schot op te vangen en daardoor de plaats van herkomst te bepalen.

Lichtmeetdienst; bepaalde de plaats van vijandelijke artillerie maar ook van andere vijandelijkheden in het terrein door het insnijden van richtingen die men uit informatie uit het terrein verkreeg.

Weerdienst; temperatuur, luchtvochtigheid en luchtdichtheid werden aangegeven.

De triangulatie dienst werkte voornamelijk aan de IJssel in de lijn Zwolle Maastricht, de verdedigingslinie van Nederland. Zij bepaalde de in te meten punten tot op 10 cm nauwkeurig.

Trianguleren is inmeten. De gegevens werden in een geheim register opgenomen.

Bijlage 5. Foto's toen en nu bij de Hamtoren van Vleuten (14 mei 1940 en maart 2009).

Geschiedenis van de Hamtoren.
Vanaf de 13^e eeuw een militaire functie.
Het is een omgrachte vierkante donjon,
overblijfsel van een kasteel van ooit ridder
Rothard Utenham (1239) De familie bezat het
kasteel eeuwenlang tot 1687. Rond 1870
werd alles gesloopt behalve de toren, die 34
meter hoog is. De compagnie van Jan rustte
er uit in de buurt na de korte oorlog van mei
1940. Toren en er tegenaan gebouwd huis
wordt bewoond. Het is de enige kasteeltoren
in Nederland met vijf verdiepingen.

Bijlage 6. Aldert duikt onder; dagboek aantekeningen.

Dagboek van Aldert Hoekmeijer, najaar '43. (1923-2006)

De dagboekteksten beginnen met "Vervolg *dagboek van 31 januari 1943 tot/met 22 maart 1943*" ; de aangetroffen beschrijvingen lopen uiteindelijk tot januari 1945. Er moet dus tekst bestaan (hebben) van vóór 31 januari 1943.

Soms heb ik tekst samengevat. De citaten zijn schuingedrukt.

Aldert Hoekmeijer in Zeeuws Vlaanderen.

Begin augustus tot half november 1943. (foto 1947)

De dagboekteksten over de onderduikperiode zijn hoofdzakelijk geschreven op de boerderij en in de schuur van Levienus Scheele, een boer die met zijn gezin aan de Steenovens bij Zaamslag en Axel in Zeeuws Vlaanderen woonde en leefde.

Levienus leefde van 17-4-1904 tot 21-11-1971. (foto **Levienus Scheele**)

Aldert, 20 jaar oud bijna, duikt bij hem Arbeitseinsatz te ontkomen en verdwijnt maand uit het openbare leven. Levienus gelovige boer met een gezin met vier risico neemt onderduikers te herbergen. periode samen met Wieger, een kapper uit bestaat verder uit moeder dochters Saar, Nel en Annie en zoon Jan. 8 onderduikers gehad in die tijd!

Aldert overlijdt in september 2006 op 83

onder om aan de voor drie en een halve (Levien)Scheele is een kinderen die bewust het Aldert zit daar in die Amersfoort. Het gezin Fransje(Francoise), de Uiteindelijk heeft de familie

jarige leeftijd. Als wij met

Aldert zijn vrouw To in juni 2008 op zoek gaan naar het onderduikadres woont de echtgenoot van Annie, toen 6 jaar, Jan Meesen er nog steeds. (foto links)

Annie is, net als haar vader, vrij jong (67) overleden en de kinderen zijn het huis uit. Saar, de oudste zuster van Annie, was toen 14 jaar, woont nu in Axel, Nellie toen 12 jaar woont in Zaanslag en zoon Jan, toen 9 jaar oud, in Heerde. Jan werkte later als leraar Duits en Nederlands op een school voor VO in Heerde. De inmiddels overleden familieleden zijn allen begraven op het kerkhof van Zaanslag.

Aldert schrijft op grote losse bladen alle namen met één letter, vanwege de mogelijkheid dat de aantekeningen in verkeerde handen kunnen komen. Hieronder zijn de namen ingevuld voor zover ze bekend werden uit latere informatie.

De maanden die aan het onderduiken vooraf gingen:

Aldert is in juli bij zijn zuster Truus in Groningen (Uithuizen) en schrijft op 17 juli 1943:

*Het is vandaag mijn galgendag bij **Truus Hoekmeijer**. Morgen vertrek ik naar **Bussum**. We eten vandaag konijn, een eigenaardig konijn was het wel. Ten eerste wilde het niet erg vet worden en verders had zij moderne gedachten, want ze wilde geen kinderen hebben. De slager die het geslacht had vertelde dat zij TBC had, slierten vet met glimmende slijkerige bolletjes haalde hij er af, dit is natuurlijk weggegooid, alleen het vlees hebben we na goed koken en braden verorberd. Het zonnetje scheen heerlijk zodat ik flink bruin geworden ben. 's Avonds gooien de dochters **Brons** een paar goede schoenveters voor mij door het raam naar binnen. Ik zou ze wel op mijn manier willen bedanken als ze maar wat knapper waren.*

Zondag 18 juli

*Katterig is het woord niet, doch humeurig sta ik zeker op. Ik heb vannacht erg getranspireerd, telkens als ik een borrel gedronken heb, is dat het geval. Mijn ochtendziekte is echter van korte duur, want het is een stralende dag. Na hartelijk bedanken en vele liefdebetonen, die in onze familie altijd gemeend zijn, vertrek ik met de trein van 10.19 naar **Groningen**. Ik haal H(m) en J(v) met enige familieleden op, om gezamenlijk naar **Amersfoort** te reizen.(...)*

*Om +/- 7 uur arriveer ik in **Bussum**. (...) **Wim** en **Els** en broeder **Jan** staan bij de trein. We eten heerlijk, daarna musiceren Moeder en dochter wat voor ons, het welk gevolgd wordt door afwisselend lezen en praten, gezelliger avonden zijn er zelden.*

Maandag 19 juli

*Het is schitterend weer. **Jan** vertrekt om 6 uur, daarna slaap ik in en wordt niet eerder wakker dan 10 uur..... **Jo** heeft mij laten liggen ...voor de eerste keer... tevens de eerste keer dat het mij ongelegen kwam, ik had n.l. een heidewandeling willen maken, maar ja 6 uur was me wat te vroeg,.. sportman!! (.....)*

Dinsdag 20 juli

*Vroeg blaast **Jo** reveille, nadat we gezamenlijk het werk aan kant geholpen hebben gaan we de hei op. Zalig, sterker kan ik het op het moment niet uitdrukken, een gevoel, dat warm wordt als je de tarwevelden bij **Laren** ziet.... schilderachtig mooi..... die dennen tussen de velden door, om nooit te vergeten. **Nora** en ik liggen een half uur stil te kijken naar de mieren in het **Spandersbos**, dat een kind van 3 en een half zo vol belangstelling is, dat beloofd wat voor de toekomst. Na de mieren heb ik gelezen in het menselijk tekort. 'S avonds nog gepraat met **Jo** en **Wim**, die mij van mijn standpunt van niet onderduiken afbrengen.*

Donderdag 22 juli

*Half zes sta ik op. Om ongeveer 10 uur arriveer ik op kantoor in **Rotterdam**. **Muilwijk** stuift direct op mij af. 4 augustus worden we uitgezonden door de PTT naar **Duitsland**. Ik ga naar huis waar **mevr. R** mij hartelijk ontvangt. **A.v.P** is ziek geweest en niet zo'n klein beetje ook. Ik dacht dat hij niet magerder kon worden maar dit scheen toch te kunnen. Er ligt alweer een oproep van het arbeidsbureau. Ik moet mij vrijdag melden tussen 9 en 10 uur.*

Vrijdag 23 juli.

*Een belangrijke dag voor mij, aangezien ik mijn richting van gaan of niet gaan moet bepalen. Ik word snel afgehandeld, er wordt mij verteld wat ik al wist, nl dat de avond MTS geen vrijstelling meer heeft. Met **v.d H** en zijn vader heb ik een lang gesprek. Ook langs geweest bij de hr **den Ouden**, hetgeen mij bijna noodlottig werd voor wat betreft mijn denkrichting. Hij raadde mij sterk af onder te duiken. Voor het eerst van mijn leven ben ik twijfelachtig.*

Nu kan ik met een gerust hart schrijven dat ik de volgende drie uur een strijd leverde zoals ik er nog nooit een gestreden had. Alle argumenten voor en tegen liet ik tot gek wordend de revue passeren.

Om de tijd te verdrijven gaat hij een kist volstoppen met boeken. Gelukkig komen zijn studievrienden **v.d.H en**

K v H hem opzoeken en heeft hij verdere afleiding. *Gezellig rokend en drinkend brachten wij de avond door en de raad der heren was duik onder. Vermoedelijk gaf hun advies de doorslag.*

Zaterdag 24 juli

*Is één van de drukste dagen die ik ooit heb beleefd. 's Morgens op kantoor ontvangen **Muilwijk** en ik ieder 75 gulden voorschot om naar Duitsland te vertrekken. **Muilwijk** gaat zijn pas halen, maar krijgt die niet eerder dan nadat hij stamkaart en distributiebescheiden heeft ingeleverd. Hij helpt mij daarna met het verslepen van de boekenkist achterop de fiets naar lijn 22. Ik breng de kist bij de hr **den Ouden** aan de Jericholaan. Ook van **Muilwijk** heeft hij afscheid genomen na een jaar vriendschap. Alle kleren en andere zaken pakt Aldert in en brengt die bij tante **Guurt**. Oom **Piet** is direct voor het onderduiken, maar tante **Guurt** knijpt hem. Alle spullen gaan naar de kamer van **Annie**, hun dochter. Hij reist nog één keer met de loodzware koffer via Utrecht, Hilversum en Bussum naar Alkmaar en daar ziet hij zijn broer en diens vriendin voor het eerst:*

*Wie loopt daar voor mij? Wie is die man die daar zo ingelukkig naar zijn vrouw kijkt? iemand van wie ik zoiets nooit verwacht had, n.l. mijn eigen broer!! Dat dit de ware liefde is kan men direct wel zien, eindelijk heeft hij het dan gevonden, of het zo zal blijven weet ik evenmin. **Jelly Faber** wordt aan mij voorgesteld. Mijn zielkundige analyse is ± open, onbevangen en maagdelijke reinheid, eigenschappen van het Friese ras. Adrem, dus enigszins intelligent, geen grote ontwikkeling, gevoelig voor muziek en natuurschoon en daarbij 'vrouwelijk'. Een ideale vrouw voor mijn broer? qua liefde en verstandhouding misschien wel, qua stimulans waarschijnlijk niet. Enfin ze heeft op mij een reuze goede indruk gemaakt, mijn hart gewonnen, zodat ik wel denk dat ik van haar zal kunnen houden op een manier zoals de bijbel dat voorschrijft. We eten in Bussum heerlijk, roken en maken muziek. Even over half elf valt mevrouw **Trien J.** binnen en vertelt het adres van de meneer die mij zal helpen.*

Zondag 25 juli.

Met Jo en Wim gaat Aldert op het adres af. Het klikt met de man goed en ze hebben beide dezelfde visie op het onderduiken voor de arbeidsinzet. Een adres moet nog volgen. De familie gaat fietsen op die hete dag en Aldert verdiept zich in 'Mensen in de oorlog' van Andreas Latzko.

Maandag 26 juli

Aldert reist naar Alkmaar en ziet er tegenop afscheid van zijn ouders te nemen. Pa schikt zich in de keuze van Aldert maar Ma niet zoals hij verwachtte. Hij leest er in 'Asoka de wijze heerser', een Indische roman van Wietze Keuning, die speelt in de derde eeuw. 's Middags gaat Aldert de stad in en ontmoet **S.K.**, verloofd inmiddels en haar vriendin **J.S.** Later gaat hij nog langs bij de heren **Kl.** en **B.**

De eerste is pro-duits. Jelly en Jan zijn ook gearriveerd. ' s Avonds komt Gerard van Wieringen nog even aan en samen plagen ze Jan en Jelly. Ze drinken nog wat bij Kinheim.

Dinsdag 27 juli.

Om 12 uur neem ik afscheid, wat vanzelfsprekend niet meevalt. Wat ik op dat moment voelde kan ik niet weergeven, het gaat mijn capaciteiten verre te boven. Aldert keert terug naar Bussum, waarbij hij aantekent dat hij zijn analyse van Jelly nog steeds terecht vindt.

Donderdag 28 juli

Vandaag bezoek ik B, die proberen zal mij ergens onder te brengen, aangezien ik het bij de familie Slotemaker niet meer veilig vind. Vrijdags bezoekt Aldert nogmaals B en ontvangt hij f 60,- en een brief voor ene mevrouw J. Het adres bevat hem helemaal niet, maar hij heeft geen keuze. Het is er te smerig. Gelukkig komt later op de avond het bericht dat het bij mevrouw J. niet doorgaat. Van B. krijgt Aldert bericht dat hij naar Axel gaat, in een prachtig land. Tijdelijk moet hij zich toch bij J. vervoegen. Haar man is van de onderduikdienst.

Zondag 1 augustus.

Ma is vandaag jarig en het jaagt me de Pé in dat ik er niet bij kan zijn. Aldert gaat lezen op de hei en haalt later de familie S. op, die gezellig naar Alkmaar is geweest.

Het begin van de onderduikperiode.

Maandag 2 augustus.

Vanuit de Bussumse Brinklaan vertrekt Aldert 's morgens vroeg naar Amsterdam. Om 11 uur komt hij in Dordrecht aan en om 12 uur vertrekt de trein naar Vlissingen.

Over de Moerdijkbrug moesten ramen en deuren gesloten blijven tot Lage Zwaluwe, fotograferen verboden. Om 2 uur 'stomen' we Kruiningen/Ierseke binnen, waar de trein half leeg loopt. In bussen worden we naar Hansweerd gesleept. Daar ligt de veerboot, iets kleiner dan de boot van Enkhuizen naar Stavoren, gereed.

wordt binnengelaten.

In Walsoorden ten noorden van Hulst arriveren we zonder brokken. Hier worden de persoonsbewijzen door Duitse militairen oppervlakkig gecontroleerd. Er verschijnen twee voorwereldlijke trams, die naar Hulst en Terneuzen rijden. Ik neem de tram naar Terneuzen en moet in Zaamslag overstappen. Tis wel iets voor Jaap van der Veen. (...) Tegen half zes ben ik in Axel. Ik begeef me naar een bepaald adres waar ik door middel van mijn wachtwoord direct

Zaamslag ligt in de 3-hoek Axel-Hulst-Terneuzen.

Vervolgens laat Aldert een halve bladzijde in het dagboek leeg om de mensen te beschrijven die hij binnen aantreft. Vanwege het gevaar dat Duitsers het dagboek in handen krijgen, kan hij dat nog niet

doen. Hij treft er een leuk meisje aan en de belangstelling is wederzijds. Ze heet **Trudie** en haar zuster heet **Cora**. Ze vragen direct aan Aldert of hij christelijk is, maar helaas hij is vrijdenker. Aldert bevindt zich in een doorgangshuis en de zusters laten weten dat het lastig zal zijn hem weg te werken, want hij lijkt in het geheel niet op een boer. In de salon maakt hij kennis met **Wieger** en **W.Z.**, ook kandidaten voor de onderduik. W.Z. moet als eerste worden geplaatst die avond, maar dat lukt niet.

Ook ontmoet Aldert er de zeer sympathieke heer **R.** die muzikaal is en veel gelezen heeft. R. speelt zelf enkele stukken van Brahms en Beethoven. De sfeer bevalt Aldert uitstekend.

Tegen donker vertrekt R., de rolluiken worden neergelaten en de salon omgetoverd in een sprookje. Het is mij als thuis of bij één van mijn zusters, zo gezellig. Aldert schetst verder de sfeer in huis en besteedt veel aandacht aan de opkomende verliefdheid tussen Trudie en hem.

Dinsdag 3 augustus.

Wieger en Aldert vertrekken van het adres van de familie Boggende begeleid door Trudie.

Om een uur of zeven arriveren wij op de boerderij. (zie schilderij van schuur en woonhuis uit die tijd)

Ik spreek van boerderij, maar die naam verdient het maar ten dele. Er zijn wat koeien, wat land, een varken, een kalf, een groentetuin en een boomgaard met ongeveer 80 peren-, appelen- en pruimenbomen. Het is er zeer eenvoudig, de mensen lijken mij geschikt al versta ik nog niet alles. (...) De huisjes van de boeren zijn hier anders dan in Groningen, miserabel klein. Om twaalf uur begeven Wieger en

ik ons ter ruste in het stro van de flinke schuur.

Woensdag 4 augustus.

*We hebben naar omstandigheden behoorlijk geslapen. Het ontbijt bestaat uit grote plakken tarwebrood. Mij smaakt het nog niet; de emoties zitten nog in mijn lichaam. Wieger is trouwens ook geen honderd procent. We roken eigen teelt van Wieger. Het eten is zwaar doch van uitstekende kwaliteit. Boer **Scheele** en zijn vrouw zijn zeer fanatiek. Gelukkig zijn ze boven verwachting spraakzaam, zodat ik kan zwijgen, dat betekent aan **Trudie** denken. De dag is buiten verwachting omgevlogen. (...)*

*Met **Wieger** voer ik lange gesprekken over van alles; geloof, literatuur, mensheid, liefde, hoewel hij geen grote ontwikkeling heeft, is hij wel verstandig. **Wieger** is 23 jaar. (...)*

Aldert meldt dat als Trudie en haar zuster boeken komen brengen Trudie aangeeft dat de dominee het niet goed vindt dat ze verkering heeft. Dat ervaart hij als een tegenslag en het levert veel gepieker op. Aldert begint het leven op de boerderij al flink eentonig te vinden en neemt afstand van wat er gebeurd is met Trudie. Waar maakte hij zich nou druk om vroeg hij zich af. Tijd dat zijn studieboeken komen, dan is er weer enige zin aan het bestaan te geven. (...)

Maandag 9 augustus.

*Het is hier de incarnatie van een kerkhof, niet dat de mensen hier zo mager zijn, neen integendeel, doch de rust die er over de Zeeuwse eilanden heerst is weldadig en gewelddadig. Met **Scheele** hebben we, ik meng mij de laatste tijd ook wat meer in het gezwam, gesprekken over de oorlog. Het komt elke keer weer op het zelfde neer, die rot Duitsers. Aangezien ik niet zozeer één volk de schuld geef van dit wereldgebeuren ben ik het vaak niet met hem eens. Ik kom daar niet altijd voor uit, want ik denk dat je eerder een vis leert lopen, dan hem overtuigt van wat ruimere inzichten, de dogmatiek blijft men hier met behulp van de kerk, tot in de dood getrouw.*

Foto Steenovens.

Dinsdag 10 augustus.

We krijgen vandaag een heerlijk pakje shag, BK 2^e soort, dus lekker zwaar, dat is een voordeel want men rookt er niet zoveel van, want dan zou je het al gauw afleggen.(..) We gaan ' s avonds vrij laat naar bed voor het platteland, na twaalf uur. De dagindeling is ongeveer als volgt: 9.00 opstaan 10.00 ontbijt, bestaande uit 6 boterhammen, waarvan er 1 ongeveer gelijk stat met 3 uit de stad, eigen gebakken tarweboord ipv bloembollenbrood. Vervolgens ruimen we de kamer (dorsvloer) wat op en maken de bedden van stro op. Van 11.00 tot 13.00 lezen we. Daarna eten we gezonde boerenkost, alle soorten groenten en fruit. Veelal met een stukje spek of ham met vrij goede jus. We drinken melk en eenmaal kregen we zelfs een ei. In één week tijd dus 3 pons aangekomen. Na het middageten gaan we slapen; van half drie tot half vijf, daarna tot 6.00 lezen of debatteren. Om 6.00 verorberen we twee borden pap, vergezeld van de boterhammen. Van 7 tot 10 lezen en praten. Van 10 tot 11 wandelen in de hof vanwaar men een uitzicht heeft over schitterende gouden korenvelden, die hun glans behouden als de zon weg is. Van 11 tot 12 peren en appelen eten en melk drinken. Van 12 tot 9 uur maffen.

Woensdag 11 augustus

***B**oggende komt ons opzoeken. We krijgen het aanbod mee te gaan naar Tr. (Terneuzen?).Er zijn dan ook mogelijkheden om naar E (Engeland?) te komen. Maar nu de zaken er zo voor staan dat allen met Kerst weer thuis zijn zie ik er van af. Inderdaad begint het er op te lijken aangezien Mussolini het bijltje er bij neer heeft gelegd. (..) **W**ieger scheert en knipt mij omdat hij een poos kapper is geweest. Daarna karnen en dorsen we, zoals bijna iedere dag. De boeken van Aart van der Leeuw en Curwood⁴⁴ zijn uit.*

Woensdag 18 augustus

Mijn hart heeft vandaag enige seconden stilgestaan. Niet van de ochtendgymnastiek, die we tegenwoordig hebben ingevoerd om onze omvang te beperken, maar door de komst van Trudie, haar zuster en enige vrienden die een fietstochtje aan het maken waren. Schijnbaar ben ik dus nog verliefd, zij vermoedelijk niet meer, want ze vertoonde niet de minste neiging naar ons toe te komen. (...)

Een paar dagen later is er iemand voor mijn boeken naar Rotterdam. Trudie is naar Apeldoorn vertrokken, vertelt Cora, die ons tabak brengt.

---

⁴⁴ James Oliver Curwood, een christelijke schrijver, was born in Owosso on June 12, 1878, and lived here most of his life. Writing and love of nature were his boyhood interests, and by 1908 Curwood was earning most of his living as a novelist.

Later in de week brengt Cora *mijn boeken en ik ga direct een lesrooster maken. Duits, Engels, Algebra en Natuurkunde*. Hij schaakt met Wieger, en Aldert wint. Studeren wordt afgewisseld door karnen. Soms een dagje in het *kippenkot* als er nieuw tarwe wordt binnengehaald en andere mensen in de buurt komen voor de opslag van het tarwe in de schuur. Een paar dagen later schrijft Aldert:

We zijn terug in onze "villa". Het ziet er nu waarlijk gezellig uit met de boeken op een rijtje op een tot tafel gepromoveerde dorsbak. (..)

Schakend met Wieger en dammend met Scheele wordt op zondag vaak de dag doorgebracht. Dammen kan Aldert niet goed, schaken een stuk beter. Soms 's avonds op pad met z' n drieën voor een wandeling. De sfeer deed hem soms denken aan de melancholieke tijden bij Bergen in de duinen en de bossen. Ter ere van de verjaardag van de Koningin worden pannenkoeken gegeten als ontbijt.

Wieger heeft zijn enkel verstuikt en Aldert heeft last van voetschimmel en dus jeuk. Beide mannen beginnen *tekenen van corpulentie te vertonen*. Er moet meer bewogen worden. Wieger weegt 153 pond en Aldert 131, met een lengte van 1.67 dus te zwaar.

De Engelsen vliegen 's nachts volop.. Cora brengt boeken en vertelt dat Trudie bij haar vriend in Apeldoorn verblijft. Ze geeft aan dat de Engelsen in Italië zijn geland. Soms tikt Scheele wat Belgische shag op de kop en dan stijgt de stemming weer. **P.B.** (P Boggende?) neemt enkele brieven voor mij mee voor het ouderlijk huis en tante Guurt. De Engelsen zouden op drie plaatsen in Frankrijk zijn geland, dat lijkt hem onwaarschijnlijk.

De insecten die de jongens in hun schuur tegenkomen gaan de kennis ver te boven. Zeker wel honderd soorten.

's Nachts wordt men bijkans opgegeten door de muggen. Als ik niet zoveel at zou ik mager worden van nijd op al die plaaggeesten, die met de haver en tarwe zijn binnengekomen. Maar enfin alles went, in Rotterdam wende ik ook aan de vlooiën en die hebben we tot mijn verbazing hier niet.

Zondag 12 september 1943.

Het is een gezellige nacht geweest. We hebben bezoek gehad van een rattenfamilie, vermoedelijk van een jonggetrouwd stel, het zal niet lang meer duren voor de jongen er zijn. Het was twaalf uur toen de poes, die altijd bij ons slaapt, als zij niet op jacht is, boven op de verhoging aan mijn voeteneind ging zitten. Ik was benieuwd wat er zou volgen. Opeens een sprong, geren en enige ploffen en daarna stil, dat duurde niet lang want er volgde een zo vals gegrom dat ik direct begreep dat het van een rat in het nauw moest zijn. Weer geren en een plof en stil, want ik sliep kennelijk. Wieger had die nacht echter een schreeuw gehoord zoals hij nog nooit gehoord had, het bloed stelde bijna in zijn aderen. Waarschijnlijk is de rat gegrepen door Dr. Poes, die het werk allemaal niet alleen af kan. Liever had ik dan één van de steenuiltjes, die rond de boomgaard vliegen, binnen zijn nest bouwde en geruisloos het ongedierte opruimde. Van Scheele hebben we een rattenval gehad maar plaatsen hem niet omdat dan de poes weg moet.

Het denkbeeld dat ik beter in Rotterdam had kunnen blijven en de Academie had kunnen blijven volgen achtervolgt me steeds vaker. Dat is niet meer te veranderen en ik weet ook niet of de Academie open is gebleven. Hr. Scheele heeft een boek meegebracht uit de bibliotheek⁴⁵

Voor mijn vorming wel goed om de SDAP politiek eens van deze kant te bekijken.

De teksten van prof K. Schilder, redacteur der Reformatie, trekken Aldert zijn aandacht door de felheid en openheid waarmee ze geschreven zijn en dat in augustus 1940. Hij zit natuurlijk al achter slot en

---

⁴⁵ As, G. G. Van, November-Alarm Uitgeverij Kok 1919, de revolutie-bedreiging in Nederland, 11-1918.

grendel. Aldert is verder volop aan de studie: Gonio, Olie-motoren, Algebra, Meetkunde, Krachtwerktuigen. Het wachten is voortdurend op de tabak. Veel mensen weten inmiddels dat zij bij Scheele zitten, dus kunnen ze bijna vrij rond lopen.

In een gesprek met Wieger verbaast Aldert zich weer over het feit dat veel mensen de sociale armoede in de steden niet zien. De christelijken hebben daarbij het idee dat het de armen hun eigen schuld is, want de arbeider verdringt zijn geld en wordt daardoor werkloos. Dat dit niet het geval is, is in de eerste plaats het werk der Geheelonthouding en in de tweede plaats die van de SDAP, die aan de ontwikkeling van de arbeiders werkt. Het overtuigende bewijs heeft Aldert zelf ervaren; *door het zwerven langs kroegen en sloppen van Rotterdam en Schiedam en mijn gevolgtrekking is den Arbeider gunstig. Er wordt een radio gebracht. Hij werkte niet maar dat kan aan de batterij liggen die geen stroom meer gaf.*

Daardoor hebben ze de berichten nu uit de eerste hand. Duitsland wint op alle fronten is echt voorbij. In Rusland zijn de Duitsers, sinds zij Stalingrad veroverden vorig jaar, 1000 km teruggeslagen. Kiev wordt bedreigd.

Op de boerderij werden we verrast door Opa B (oggende?, die op 2 manieren probeerde door te dringen tot het verblijf. De oude man van 73 jaar stond perplex toen hij er twee jongemannen aantrof.

Na enige gesprekken was ieder tevreden. Gerda, zuster van Trudie en Cora, was ook op 23 september jarig. Trudie verschijnt onverwachts en overhandigt Aldert een briefje waarin ze vraagt de foto, die hij ooit van haar gehad heeft, terug te geven. Aldert stopt de foto in een enveloppe en schrijft dat hij zich toch weer laat intimideren door een knappe vrouw.

Op de radio horen ze van de ommekeer die langzaam aanstaande is op de fronten. Paul de Ruiter ⁴⁶en zijn medewerkers, een berucht cabaret in de oorlog, vanwege de sympathie voor de Duitsers, weten niet meer wat ze moeten voordragen, van nijd.

(Foto van Jaques van Tol, alias Paul de Ruiter)

We krijgen weer eens bezoek van J.P. die over de politiek komt praten. Het valt mij mee dat ik de pen nog ter hand kan nemen want ik zit te rillen van de kou. God zij dank was de harde wind West anders waren we helemaal dood gedaan, zo guur. Scheele zal voor ons een andere plek gaan zoeken omdat het niet meer om uit te houden is. S' Middags zit mijn adem vast hetgeen verdraaide lastig is. S' avonds krijgen we bij de boterhammen een ei. Gezellig zitten we rond het fornuis bij het licht van een kaars. De Zeeuwen bezitten gevoel voor humor, vooral vrouw Scheele, we hebben de hele avond grote lol.

Donderdag 23 september

Ter ere van mijn verjaardag eten we vers gebakken tarwebrood met suiker. Vrouw Scheele is hiervoor om 4 uur opgestaan. Van Annie, de jongste telg, krijg ik een vooroorlogs stukje zeep. S' middags krijg ik zoveel spek dat ik het niet op kan. S' avonds gaan we naar D.B in Zaamslag. We krijgen er koffie en shag. Hij heeft een aardig vrouwtje. Interessant is deze tocht wel, we ontmoeten op de heenweg

---

⁴⁶ *Zondagmiddagcabaret van Paulus de Ruiter.* Het nationaal-socialistische Zondagmiddagcabaret van Paulus de Ruiter. Voor 1940 schreef hij als Jacques van Tol liedjes voor legendarische sterren als Snip en Snap en de (joodse) Louis Davids; tijdens de oorlog was hij - onder het pseudoniem Paulus de Ruiter - de belangrijkste tekstschrijver van het 'foute' radiocabaret dat werd uitgezonden door de genazificeerde Nederlandsche Omroep. Dit radiocabaret werd door vriend en vijand van de nieuwe orde, met veel plezier of vol walging, beluisterd. Dit cabaret deelde klappen uit aan de geallieerden die op zich lieten wachten, en probeerde een groot publiek te winnen voor de nieuwe tijd.

verschillende bewoners van Steenoven die naar de Engelse vliegtuigen staan te kijken. Wemelen wordt gebombardeerd. Op de terugtocht horen we Max de waakhond blaffen. Een rare tijd, om twaalf uur s' nachts, vrouw Scheele is alleen met de kinderen. Dwars door velden en landen rennen we op huis aan en naderen behoedzaam. Mijn eerste gedachte is dat er moffen zijn. Scheele gaat er op af en even later horen we mensen praten en roept hij dat het veilig is. Er stonden namelijk twee politiebeambten, een veldwachter en een marechaussee, op de driesprong op post, iets dat alle dagen gebeurd, alleen niet zo laat.

De volgende dag eet de poes mijn halve ontbijt op, waarop ik hem uit dankbaarheid half wurg en daarna opfris in een bak met water. Ik heb mijn brief aan de familie de V verzonden waarin ik uiteen zet welk plan ik heb voor terugkeer naar Rotterdam. F. kwam nog even meeluisteren naar de radio, we hebben wel 7 ons tabak ontvangen van B.en F. Ik heb pijn in mijn kaak en Scheele gaat naar de dokter, maandag gaan we naar hem toe.

De W. uit Zaamslag bezocht ons. Ik vertel hem dat ik terug wil naar Rotterdam. Hij acht dat best mogelijk. Een nieuwe lamp zorgde ervoor dat de radio weer kon draaien.

Ik schrijf nu ook een epistel aan de familie Slotemaker in Bussum om mijn plannen uit een te zetten. Radio Oranje is niet erg opwekkend, honderden Nederlanders zijn opgepakt.

Er wordt ook naar klassieke muziek geluisterd. Het Concertgebouworkest onder leiding van Eduard van

Beinum (foto) speelt Bizet en Franken, dat laatste vindt Aldert te modern. Hij is in afwachting van antwoord op de brieven aan de W en familie Slotemaker over zijn voornemen naar Rotterdam terug te keren. Van hen wordt instemming verwacht. Op welke wijze dat zou moeten is ook niet duidelijk. De pont is te gevaarlijk en beurtschippers varen niet.

Er is veel geleerd in de tijd op het platteland van het leven daar, over de groei en bloei van uien, prei, andijvie, bonen, tarwe gerst, klaver, bieten, enz. Aldert heeft respect voor het moeilijke bestaan van de boeren en hoe deze miskend wordt. Voor arbeiders in de stad wordt meer gedaan dan voor de belangen van de boeren. Met een inkomen 4 tot 6 gulden per week moesten ze het doen.

Door de oorlog is veel klein vee geslacht en zijn er bijvoorbeeld nog maar weinig kippen over. Over de slimme koe houdt hij een hele verhandeling; zo graast die eerst de grond waarop zij slapen gaat kaal zodat ze weet waar ze op ligt. Ze eet kieskeurig en houdt zich aan de hiërarchie in de groep. Ook het karnen van boter wordt uitgebreid beschreven, warmte, zuurheid, de invloed van bijvoer op de productie e.d.

In de broedmachine van Scheele werden voor de oorlog zo'n 400 eieren uitgebreid. Omdat er geen electriciteit is worden de machines gestookt met petroleum. Varkens vindt hij onsmakelijke beesten die zijn sympathie niet hebben. Max de waakhond is onmisbaar en heeft ons al vele diensten bewezen. Het is een gevaarlijke herder met een kop als een wolf, zo mager als een ram en komt nooit van de ketting. Hij kwispelt als je tot hem spreekt, dus erg kwaadaardig vindt hij hem niet. Dr. Poes is het raadselachtigste beest. Soms intelligent, soms te dom om voor de duvel te dansen. Een kip legt bijna 3 jaar lang **1 ei** per dag. Daarna is ze rijp voor de slacht.

De vellen papier, waarop Aldert zijn dagboek aantekeningen schrijft, krijgt hij van Cora. Twee aardige boeken, zo schrijft hij, heeft hij kunnen lezen van Albert Schweitzer, het zijn 'Bouwen in het oerwoud' en 'Terug naar Lambarene'. Óók 'Prediker in de

eenzaamheid' van Harald Hornborg⁴⁷, is een aardig geschreven boek met een onbevredigend eind.

Ook leest hij van Colijn de toelichting op ons Program van de anti-revolutionaire staatspartij.

Met Scheele heeft Aldert menig verschil van mening over de politiek. Bijvoorbeeld over de keuze tussen communisme en nationaal socialisme. Scheele vindt dat hetzelfde.

Rusland en Duitsland zijn dan wel op dit moment dictaturen maar de grondbeginselen van beide systemen staan lijnrecht tegenover elkaar. In Rusland is de godsdienst verboden volgens Scheele, maar dat is niet juist. De kerk behoort aan de Staat maar men kan rustig de godsdienst belijden. Ook Duitsland kent alleen maar analfabeten en is onverbeterlijk volgens Scheele. Worden 80 miljoen mensen hier op één hoop geworpen? Natuurlijk heeft Duitsland ook goede dingen, schrijvers, schilders en componisten bijvoorbeeld. Als er nu zoveel haat en vooroordeel is hoe wordt dat dan na de oorlog?

Aldert geeft nog eens de redenen voor zijn onderduiken; werken in Duitsland zou een Duitser vrijmaken voor het front en de oorlog rekken. Tocht en kou overheersen en de ergernis dat er geen antwoord komt van de fam. Slotemaker. Hij weegt 133 pond nog steeds, gezien zijn lengte niet slecht. Wieger weegt 160 pond, 20 meer dan toen hij kwam.. Het lezen en schrijven wordt bemoeilijkt door vocht en vliegjes. Hij beschrijft de schuur:

Indien men het vooraanzicht neemt, biedt dit een blik op een ongeveer 15 meter lange schuur opgetrokken uit ruw hout en gedekt door een rieten dak, aan de linkerkant bevindt zich een kippenhok van 3 meter breed en een lengte gelijk aan de breedte der schuur, deze is 8 meter. Een kenner ziet direct dat het een onpractisch geval is, daar het de abnormale hoogte heeft van 10 meter, een ruimte van ongeveer 3 meter blijft dus praktisch onbruikbaar, dus zo' n 180 m3. Deze biedt dus een ruime fokplaats voor allerlei ongedierte. Zowel aan de voor- als de achterzijde bevindt zich een poortje. De dorsvloer waarop wij huizen is 3 meter breed en 8 lang. Wij kunnen daar 15m2 van gebruiken om te slapen en te eten. Als tafel en bergplaats doen talrijke kisten dienst. De stoelen en een ton vormen de rest van het ameublement. In de nok hangen de slierten spinrag en vuil en die wapperen in de wind, laten soms los en komen naar beneden. Als de zon er op schijnt is het absurd schouwspel. De zoldering van de dorsvloer bestaat uit dikke boomstammen waarop enkele meters klaver, droog voer voor de koeien is opgestapeld. Nu heeft Dr. Poes de gewoonte op zijn nachtelijke en dagelijkse jachtfeesten hier rond te dakhazen om muizen te vangen, waarvan de gevolgen niet zijn te overzien daar zeker het zien je vergaast. Eens zag hij kans met muis en al naar beneden te tuimelen, voor welke onvoorzichtigheid hij met een pak slaag heeft moeten boeten. Het stof wat bij deze gelegenheid naar beneden komt plant zich overal voort vooral op het haar. Sinds de twee maanden dat ik hier ben heb ik mijn haar nog niet gewassen, omdat dat toch niets helpt. De dorsvloer van beton geeft veel koude af, gelukkig draag ik nu klompen, waarin ik als 80 jarige rondstropel maar wel met warme voeten. Kieren aan de zijkanten van de schuur, die geheel weggenomen kunnen worden zijn er wel van 4 cm breed. Onze slaapkamer is achter de salon te vinden tussen twee rijen blokken bonen en gewoon stro. De ruimte is wat breedte betreft 1,5 meter, dus voldoende. Mijn kussen is een zak gevuld met koolzaaddoppen, daarachter staat een oude fiets. Wieger slaapt op een geïmproviseerde matras, jute zakken gevuld met bonen en koolzaaddoppen. Ik slaap op hooi. Naast de dorsvloer bevindt zich de opgeslagen tarwe. Daarachter is de chaos van de meest uiteenlopende voorwerpen, allen dik onder het stof. Ook het stookhok bevindt zich daar. Dat de beschrijving langdradig is komt door mijn zwakke schrijverstalent.

8 oktober van Alkmaar begint de victorie; het was in 1573 toen 16.000 man Spaanse huurtroepen onder leiding van Don Frederik van Alva Alkmaar belegerden, hetgeen 800 man geregelde troepen en 1300

---

⁴⁷ Prediker in de eenzaamheid is uitgegeven door Meulenhof, uit het Zweeds vertaald door N.Basenau-Goemans 1939

man burgers in staat van verdediging bracht. Alva had aangegeven, dat iedereen over de kling zou worden gejaagd, zoals dat ook in Haarlem met 2300 burgers was gebeurd. Onder erbarmelijke omstandigheden is gevochten tot een Alkmaarse timmerman de dijken doorstak en het water de stad ontzette. Op radio Oranje werd door Alkmaarders hierover gesproken. F komt op visite.

Er komen verschillende wagens met pulp, gemalen ontsuikerde bieten, langs, die geleegd moeten worden, zwaar werk. Scheele begrijpt dat Aldert graag terug naar Rotterdam wil, afwachten maar. Een appelboom wordt geroid als het huisarrest van twee weken, vanwege het oogsten van een boer in de buurt, wordt opgeheven. De koeien breken onder leiding van Mina uit naar de bietenvelden en moeten weer teruggebracht worden, wat een hele klus is. Scheele zijn zwager zal een onderzoek instellen naar het welbevinden van de familie Slotenmaker in Bussum. Saar Scheele krijgt van de jongens soms een scheerzontje en is daar verlegen van. Aldert stuurt een pakket appels van 9 kilo vergezeld van een brief, naar Alkmaar in de hoop dat die aankomt. De radio is langdurig weg voor reparatie en een dode perenboom wordt geroid.

Hij vertelt over Jan en Annie die bij hem komen met een levende mus, die ze aan een touwtje laten vliegen en dat ze er drie gedood hebben omdat ze van de maïs zaten te pikken. Kinderen op de boerderij hebben een heel andere houding tegenover plant en dier dan de kinderen van de stad. Zeker de christelijk opgevoede kinderen zouden beter moeten weten. Ook Wieger vindt de kinderen wreed. Regelmatig maken ze met z' n drieën, Wieger, Scheele en Aldert een avondwandeling, ook naar en door Axel, waar Trudie woont. Wieger zijn broer is ziek en Wieger wil naar hem toe.

Bijzondere gebeurtenis met bijna arrestatie van Aldert vindt plaats op 30 oktober.

Hr. Scheele en Aldert gaan op weg naar Hulst. Grenzeloos is de verbazing van Scheele als hij in Hulst plotseling een zekere J. voor zich ziet, die in het gevang in Parijs behoorde te zitten. Mooi verhaal is de ontsnapping daar van een drietal jonge mannen. Op de terugweg is het zeer mistig en ze kunnen geen hand voor ogen zien. Het zicht is 7 meter en Scheele heeft wel licht op zijn fiets maar Aldert niet. Even buiten Hulst staan twee politiebeambten op post kennelijk met de bedoeling jongelui te betrappen op rijden zonder licht. *Ik hoor opeens roepen: he juffrouw afstappen, als in een oogwenk spannen zich mijn spieren en ik neem een spurt zoals ik nog nooit heb genomen. Ik schiet het fietspad af de rijweg op, kijk even achterom en zie twee lichten in de verte, die van Scheele en andere fietser die ik net passeerde. Ik geloofde dat ze mij niet achterna gegaan zijn in de mist. 500 meter verder kom ik weer een beetje tot rust. Ik stop en ga met fiets en al aan de overkant in de berm liggen.*

Ik zie fietsers die voorbij komen en herken de stem van Scheele, die een stuk verderop afstapt om te wachten. Ik haal hem in en we luchten ons gemoed door hartelijk te lachen. Om 10 uur zijn we thuis.

Aldert blijft soms te lang slapen, waardoor men kregel wordt, want hij neemt dan geen deel aan het aardappels schillen. Hij belooft zijn gedrag te verbeteren maar vindt aardappelschillen overigens wel vrouwenwerk.

Bij P. wordt olie geperst uit koolzaad opgehaald.

Op 6 november verschijnt een brief van mijn geliefde zuster uit Bussum. Ja, en wat voor epistel. Ze hadden al 3 x een brief geschreven die kennelijk nooit aankwamen. De toon is bits, de inhoud kort en krachtig gelijk de aard van mijn zuster.

Oom Aldert uit Hoorn zit in het gevang, hij heeft anderhalf jaar gekregen vanwege brutaliteit en antihouding jegens de bezetting. En er zijn mensen opgepakt die zich niet konden legitimeren. Met andere woorden; wees maar blij dat je daar zit, wil men zeggen. Jo verwijst naar de boeken van Karl May om voorzichtigheid te betrachten; merkwaardig want Old Shatterhand was eerder dapper dan voorzichtig.

Zij meldt invallen in de Mts en aanhoudingen op straat en dat men een bewijs van de Duitse weermacht moet hebben om toegang tot de school te krijgen. Allemaal juist? Ik heb aan de familie den O. gevraagd of dat juist is? Mijn plannen om terug te keren naar Rotterdam schrijft zij zijn door de familie met algemene stemmen verworpen. Leuk, O wat leuk, jammer alleen ik kan mij niet herinneren ooit hun mening aangaande mijn plannen gevraagd te hebben, alleen B. zijn mening heb ik gevraagd en nou weet ik nog niet of hij ook bij de algemene stemmen hoort. Zij snappen niets van mij, want wat raad mijn zuster mij aan: gymnastiek, bijbelstudie, talen studeren en als klap op de vuurpeil "logisch leren denken en redeneren". Heel geestig.(...) Stelt er nou niemand de vraag of Aldert zoiets gegrond doet, welke reden hij heeft? Ik handel voortaan geheel naar eigen inzicht. Zij hebben helemaal niet begrepen dat ik mijn geestelijke ellende niet voluit heb beschreven, om mijn moeder te sparen.

(...) De mensen waar ik hier mee leef zijn in één woord reusachtig goede mensen, ik leef dan ook in goede harmonie met allen. Dat zij mijn gevoelens niet delen, kan ik mij voorstellen. Maar ik moet terug naar Rotterdam om de lessen te kunnen hervatten. Ware de school gesloten dan dacht ik er geheel anders over.

Er breekt een periode van koude en slecht weer aan.

Alzo is de dag aangebroken dat ik het bericht uit Rotterdam ontvang. Het is een brief met zeldzaam goede inhoud voor mij, alle vreemde verhalen kloppen niet. Maar ik moet nu geld zien te krijgen van de org. B. om terug te kunnen keren en dat zal niet gemakkelijk zijn. Met W. samen ga ik op bezoek bij B., maar die is helaas niet thuis. Ik zou de boel kort en klein willen slaan zoveel tegenslag.

Aldert ontmoet daar wel temidden van verschillende meiden Trudie, die niet begrijpt waarom Aldert zo boos is. Hij gaat daar niet op in, wil niet zeggen wat hem dwars zit. Ze heeft inmiddels verkering met een knaap uit Engeland. Het doet Aldert niets meer, zegt hij, hoewel hij toneel blijft spelen. Aan haar zuster Cora legde hij uit wat de problematiek was, maar financiële steun, dacht zij, was onmogelijk.

Met Boggende kon hij pas zaterdag of zondag spreken dus hij houdt nog een sprankje hoop.

Wellicht gaat hij zonder geld terug en door naar Bussum om met B van gedachten te wisselen.

Woensdag 17 november 1943.

Bei mir ist es schon, wij trekken van de steun, wij eten van het crisiscomité, zo zong men in de crisisjaren voor de oorlog. De reden waarom ik dit ophaal is het gesprek dat we die avond op de boerderij voerden. Scheele is tegen elke vorm van steun. Met andere woorden, laat iedereen te allen tijde zijn eigen boontjes maar doppen, volgens mij ook in strijd met de Bijbel. Als er geen werk is moet de overheid ingrijpen is mijn mening. Doet men dat niet dan is revolutie het gevolg. Zo kan een antirevolutionair in zijn denken opeens een revolutionair worden. Steunverlening met of zonder arbeidsprestatie zijn de mogelijkheden volgens mij. De werkverschaffing is dan weer beter dan niets doen. Wieger stelt de heideontginning voor, maar wie regelt dat dan? De overheid toch weer. Het plan van de arbeid van de SDAP is door de rechtse coalitie verworpen alleen vanwege de politieke verhoudingen.

Aldert verdedigt in lange beschouwing de noodzak van steun en verzekering. Ook de familie Scheele heeft een verzekering tegen ziekte nodig. Want men stelt bezoek aan een arts voortdurend uit terwijl dat niet goed is. Ook de school wordt dan voorlopig niet bezocht bijvoorbeeld door Jan, want dat kost te veel. Voor Scheele geldt dat het beter is te geven dan te ontvangen en dat eerste doet hij volop, schrijft Aldert, wat weer sterk te prijzen is. Hij stelt dat Aldert bij hem niets kost en in Rotterdam weer wel veel kost. Aldert maakt dat allemaal niet uit, als iemand of iets hem maar ondersteunt, want hij heeft geen middelen.

Er ontbreekt enige tekst want opeens is het zaterdag en vertrekt hij uit Zeeuws Vlaanderen. Kennelijk is er geld op tafel gekomen.

Terug naar het Westen.

Van vrijdag 19 t/m zaterdag 27 november.

Na de 19^e mijn voorbereidingen getroffen te hebben voer ik de 20ste s' morgens om 4 uur af en arriveerde half twaalf in mijn eigenlijke domicilie. Een desillusie kreeg ik vrijwel direct te slikken bij de familie Hart, waarover later meer. (--)

Overmoedig doch voorzichtig ga ik, geruggensteund door ervaring, s avonds naar Alkmaar, waar ik om 8 uur voor het mij zo wel bekende home sta. Het weerziens was hartroerend en ging ondanks goede voorbereiding gepaard met enige dm³ water met vrij hoog zoutgehalte. Wie beschrijft mijn verbazing als ik vraag naar de versiering en hoor dat men 40 jaar lief en leed aan het vieren is.

2 december is de dag. Vanzelfsprekend zijn ook Jo, Els en Nora aanwezig zodat we s' avonds een hartig woordje met elkaar spreken. Daar laat ik het nu maar even bij tot ik wat beter in het papier zit.

Zondagsavonds zit ik weer op de plaats waar ik hoor (Rotterdam) en dinsdag ga ik voor het eerst weer naar de Academie, waar ik vele bekenden ontmoet. (--) Mijn nieuwe kunstmoeder is reusachtig goed, te goed voor mij, omdat ze niet van mijn werkelijke toestand op de hoogte is. Iedereen denkt dat ik maanden niets te eten heb gehad.

Dankzij de papieren waarop ik 24 jaar ben, zijn zij onwetend omtrent mijn persoon. Later zal ik nog mijn emotionele reizen beschrijven

Door omstandigheden wordt mijn dagboek een maandboek, ik beschrijf nu van 27 november tot 18 december. De cardinale en ongevaarlijke punten kan ik noemen, maar meer niet.

Aldert hoopt na nieuwjaar, als hij een nieuwe betrekking heeft, bij te zijn op de Academie, zonder onvoldoendes en met snel 7-tjes ipv zesjes.

Waarom is het een vereiste om geconcentreerd hard en eeuwig door te werken? Och een vraag van een buitenstaander. Want allen die tot mijn categorie behoren weten waarom dat noodzakelijk is. (..)

T' is een prettige St. Nicolaas geweest, ik heb een das gekregen van mevr de V (O)?

Tros en Harrie waren reuze blij met hun cadeautjes. Brieven verstuurd naar Jeka, Alkmaar, A en Apeldoorn. Over de derde heb ik hem geknepen. Mijn eendaagse schoonvader Boggende is opgepakt. De proviandering moet nu van een ander kant komen. Alles is echter geregeld, Boggende is zacht en kalm gegrepen en wordt verzorgd op rijkskosten tot na de oorlog. Enfin niets uitgekomen dus ik kan weer gerust zijn. Mijn koffer komt eerstdaags. Wieger Zijlemaker een brief geschreven (--) ik heb hem aangeraden muziek te gaan studeren, hij had aanleg en hij heeft tijd. (...) Van de kunsten is de muziek er een van de mooiste.

Aldert houdt een beschouwing over zijn persoonlijkheid die opgesloten is tussen gevoel en romantiek aan de ene kant en hardheid aan de andere. Tussen geestelijk en materialistisch hoogtepunt ligt het doel. Een karakteranalyse wordt vervolgd, tussen egocentrisme en hardheid voor hem zelf en het eerlijke deel dat als een *slangetje* er achter aan kruipt en zachtjes kritiseert. Als kanttkening plaatst hij later dat zijn beschrijving te naïef is en dat hij na de psychologie van Freud te hebben gelezen een andere beschrijving van zichzelf zou geven; het *gewetenstype* zou hij zijn.

Zijn devies is nu: Zoek gelijk de bijen zoemend zoeken

De honing uit de bloemen

Laat het zoeken naar het gift

Aan de kritische jongelingenstift

Aldert leest de tachtigers, het proza en de poëzie en dat bevalt hem. Hij filosofeert nog steeds over de kern van zijn keuzes, de vorm van zijn bestaan en het doel. Hij ontkomt niet veralgemenisering van het doel en komt uit bij bespiegelingen over het lot der mensheid.

Het levensdoel naar de norm is: werkkringetje, vrouwtje en kindertjes e.d, maar op dat moment is geluk iets anders; ontdekken, leven geen sleur, geen huisvadertje, misschien ooit maar dan rond de jaarwisseling van 1943-44 zeker niet.

De ware school is het leven zegt de Genestet dus daar moet hij het leren, zwerven, reizen werken op verschillende plekken en genieten van kunst. Daarna kan het huwelijk volgen. S' avonds maakte hij met J (an) een avondwandeling en filosoferen zij vrij veel over het bestaan van een hogere macht.

Het Haagse meisje Julia K. heeft hij tot ideale vrouw geïdealiseerd. Hij noemt een brief die hij schrijft maar die niet bij de stukken zit, want het dagboek gaat over van 6 januari naar 1 maart.

Moralistische en algemene beschouwingen vullen zijn dagboek in de periode januari tot eind mei.

Verhandelingen over goed en fout, de dood, de macht, de rol van de bezetters, de houding van de Nederlanders, de angst, het geloof en de kunst, breed geschreven en soms na 1945 voorzien van eigen kanttekeningen als onzin, wie zonder zonden is, e.d. Het lijkt vaak in grote eenzaamheid geschreven. Een fictief verhaal over een mooi meisje en de strijd over de kwaliteit van de relatie; een fictieve laatste brief met veel algemene beschouwingen. Atheïst maar niet antichrist omdat zovelen actief zijn in verzet, hulp aan anderen door het geloof geïnspireerd. Heeft het zelf meegemaakt in Zeeuws Vlaanderen. Dat allemaal tot 25 juni 1944, de verjaardag van zijn broer Jan.

Aldert komt tot het volgende plan:

Momenteel ben ik 20 jaar en volg de Academie Bouwkunde en Techniek, 2 jaar studeer ik nu in Rotterdam en over 4 jaar hoop ik mijn diploma te halen, dan ben ik dus 24. Het behalen van het staatsexamen B vordert dan vermoedelijk 2 jaar, immers Wis-natuur en scheikunde zullen wel geen moeilijkheden opleveren. De algemene vakken zullen wel meer tijd vragen. Welnu, hoogstwaarschijnlijk ben ik dan 26 jaar. Tot die tijd blijf ik vermoedelijk tekenaar der rijkstelefoon om reden dat dit een redelijk loon en veel gelegenheid tot het maken van huiswerk biedt. Zo vergekomen echter, breekt een belangrijke periode aan. Het is immers mijn plan dan de TH te bezoeken, daar ik dan in bezit van MTS en HBS B ben zal het een studieduur van 3 tot 4 jaar worden. Daar beginnen de moeilijkheden pas echt want hoe moet ik dan aan geld komen. Lening, bijles, geld van een verloofde geeft teveel verplichtingen, hoe het ook zij, geld zál en moet ik hebben om dit te kunnen volgen. Zo hoop ik op mijn 30ste Delfts ingenieur in de electrotechniek te zijn. T' is wel een pelgrimstocht, maar het doel is het zeker waard, want dit zal mij de mogelijkheid leveren carrière te maken. Dan zal de tijd aangebroken zijn dat ik de ware school ga bezoeken, immers zegt de Genestet de ware school voor het leven is het leven zelf. Wat betreft de vrouwen, 't hoeft geen betoog dat ik tot nu toe ongetrouwd wens te blijven, daar 't tegengestelde vrijwel onmogelijk is. (...) Het lijkt mij het beste de volgende vijf jaar te zwerven van betrekking naar betrekking overal, in binnen en buitenland om tenslotte daar terecht te komen waar je omhoog kan komen tot een staat die je de gelegenheid geeft binnen tien jaar voldoende kapitaal te verzamelen om tot de tweede helft over te gaan. Mijn leeftijd zal dan 45 jaar zijn. Veel, ontzaglijk veel zal er veranderen, het drukke stadsleven wordt omgevormd tot het rustige bespiegelende leven van de wijsgeer. De studie, maar nu van andere objecten, zal wel vijf jaar belopen. De villa op stand wordt verwisselend voor het landhuisje, de technische werken en boeken in wijsgerige. (...) Zo ben ik het dan eindelijk eens geworden met mijzelf omtrent de te kiezen weg en is God zij dank, schipperen en de Gulden middenweg, waarbij alles half gaat, totaal overbodig.

Over een kleine stad schrijft hij vervolgens zoals ook AM de Jong dat doet. Vervolgens een bespiegeling over Uw en mijn lagere soortgenoten met een geweldig mooi begin, zoals die past bij dagdromen in de jeugdijaren en het ego denken.

Gestel dat er een kapitalist was die 10.000 gulden beloofde te geven aan ieder individu dat zich op Aarde bevindt indien deze tot hem kwam met een nog redelijk denken verstand en goed voelen gevoel.

Zowaar ik geloof dat hij het maar één keer behoefde uit te betalen; n.l. aan Mij. Eigen dunk?

Neen volstrekt niet, slechts zelfkennis! Schrik echter óók niet, indien de kapitalist het zichzelf schenkt.

Verwondert u ook niet als u in de mening verkeert dat U er recht op hebt.

Daarna volgt een langdurige verhandeling over mensenkennis, de optimisten en pessimisten, Hitler en het communisme, de vele politici met een matig verstand.

Eind november 1944.

Begin augustus ben ik naar Bussum vertrokken, de Academie ligt stil en het is mijn plan eens een heerlijke zomervakantie in het prachtige forensendorp door te brengen. Het is een winter van flink werken geweest. Het resultaat was gunstig. De bevordering was royaal. Dit is mij dus gelukt. Dat het resultaat door de spanning in mijn leven beïnvloed is, is logisch.

Ik ben in de eerste weken bruin als een nikker geworden. Daarna ben ik het aan studeren geweest op Engels en Duits. Daarna nog physiologie, psychologie, economie en andere vakken.(..) Na de invasie in juni van Engelsen en Amerikanen in Normandïe was er betrekkelijk stabiele situatie ontstaan. Er leek geen kans op een doorbraak in de Atlantic wal van de Duitsers. Maar in augustus waren in 14 dagen Frankrijk en België bevrijd. De eerste dinsdag is september noemt men nu Dolle Dinsdag of de dinsdag van Breda, omdat er allerlei verhalen over een bevrijd Breda de ronde deden. In Rotterdam en Leiden en vele andere steden stond men al in de rij voor oranje vlaggen. Het was een drukte gelijk Wilhelminadag. Vele NSB-ers doken onder of vertrokken met de Noorderzon naar Duitsland. In Bussum stond ik aan de Rijkstraatweg naar Amersfoort; één file van militaire auto's vulde de gehele weg, allerlei vervoermiddelen werden gebruikt, auto's reden zelfs op de velgen en al deze militairen werden honend nagejuicht door de burgerbevolking. Bij ons in Bussum was Rotterdam en zelfs den Haag al bevrijd en stonden de geallieerden al voor Vianen. Dit alles bleek schijn helaas, want de toestand die hier uit voortvloeide was zo erg dat er geen woorden voor te vinden zijn. Allereerst de morele terugslag, maar daarna de nederlaag bij Arnhem en als klap op de vuurpeil de spoorwegstaking. Het is moeilijk na te gaan of de nadelen tegen de voordelen opwegen. De tijd zal het leren. Zeker is dat de positie van de grote steden in Noord en Zuid Holland hopeloos is. Nadat de NSB-ers grotendeels vertrokken waren, leek de toestand voor personen van mijn categorie gunstiger. Immers de Duitsers interesseren zich, behoudens de daartoe aangestelde takken, weinig of niets voor onderduikers. Dat was alleen de taak der landwacht. Alras is de toestand weer omgekeerd, want door het stilstaan van de geallieerden gaan de Duisters zich vervelen, dus moest er iets gezocht worden. Het was in die dagen opvallend dat er zoveel jongs en mannen op straat liepen, zeker ook in Bussum, niemand ging naar zijn werk. Dat hadden de Duitsers ook in de gaten. Onder het 'mom' van arbeidsinzet begonnen zij in verscheidene plaatsen razzia's op mannen van 17 tot 50 jaar. Eerst Apeldoorn, toen Utrecht, Hilversum en Bussum....., Leiden, Schiedam, Rotterdam enz. enz. Bussum was de 4^e plaats die er aan werd onderworpen en we werden er door verrast. Ik zal niet uitweiden over de tafelen die er plaats grepen. Als vrouw verkleed ben ik door de controle gekomen. Het had wel moeilijkheden gegeven als ik gegrepen was. Bepaald knap zag ik er niet uit. Zoiets als een uitgedroogde schoolfrik luidde de definitie. Maar goed, ik ben er door gerold. In Bussum moest ik toen nog even blijven. Ik heb gezorgd steeds tussen de twee cordons te blijven. Bij

mevr. Dr. K. ben ik ten laatste aangeland en 's avonds terug naar Jo. Tonny.... O zo handig .... Had zich laten grijpen in de Godelinde Stichting.(foto hiernaast)

Hij is naar Arnhem opgezonden geworden. Het was de bedoeling dat hij aan de IJssellinie zou spitten. Na drie dagen was hij evenwel gevlucht en na een week uitgemagerd weer terug. Jonge jonge wat worden sommige mannen snel mager. Na de razzia ben ik als vrouw verkleed op de fiets

naar Alkmaar gegaan. Inwendig veel lol gehad. Gesjanst met diverse heren en "heren" . Enfin ik zal zelf geen vreemde vrouw meer aankijken stel je voor dat het een kerel is.

In Alkmaar bij het ouderlijk huis deed Papa open. Dag mevrouw.....Zo kerel ken jij je eigen zoon niet meer.....Verrek ben jij het..... zo was de aankomst. Vanzelfsprekend liep ik met mijn directoir en kousenbanden te geuren. Tot grote hilariteit van de familie. In Alkmaar is het nog steeds rustig, geen razzia' s tot nog toe, zodat ik me vrij kan bewegen. De volgende dag ga ik naar Koedijk, naar mevrouw Slotemaker, aangezien ik de reis feitelijk ondernomen heb om te fourageren.

Bepakt en bezakt kom ik weer terug bij het ouderlijk huis. 5 rustige dagen volgen, aangezien ik mandag pas vertrekken moet. Met broeder Jan een paar nachten gesproken, waarbij allerlei onderwerpen ter sprake kwamen. De reis terug ga ik weer als heer gekleed. In Bussum verrast en blij met mijn terugkomst. Verrast om het lef als heer te komen en blij om de fourage die ik meebracht.

Nu volgen weer enige weken rust, dwz bomen aanslepen en hakken. Meestal ga ik als vrouw verkleed mee.

Kerstmorgen 1944.

Langs de Helderse weg in de richting van Alkmaar komen twee vrouwen, de ene vrouw is niet direct zichtbaar want zij ligt in een handwagen, die de tweede vrouw moeizaam voortduwt. Het is de liggende vrouw. In Alkmaar bij hotel Ceres aangekomen kan de duwende vrouw niet verder. Wankelend gaat ze het café binnen.

Even later komt de kastelein met een aantal mannen naar buiten en dragen de vrouw uit d handwagen naar binnen. Zij bleek uitgeput, de tweede vrouw ook bijna. De handwagen was leeg, zoveel moeite gedaan en geen resultaat. Hun aanblik trof zelfs de door eigen leed geharde mensen, ook aardappelhalers die in het café zaten. Een van de mannen stond op en ging met een van de vrouwen naar buiten waar hij van zijn moeizaam vergaarde voorraadje wat in de de lege zak van de vrouw deed. Het voorbeeld vond navolging. Mensen met hongergezichten deelden van hun kleine voorraad. De vrouwen hadden hun twee zakken nu vol. Verschillende leken wel berouw van hun daad te hebben, maar toch.... Ik heb het geloof in de menscheid niet verloren!

Op reis geen bijzonderheden ontmoet. Nu volgen weer enige weken van rust, dwz. Van bomen aanslepen en hakken. Meestal ga ik als vrouw verkleed mee.

NB. 'Alzo' sluit het dagboek van Aldert goed aan op het dagboek van zijn broer Jan over de hongervinter in Alkmaar.

Intermezzo.

**De provisorisch gerepareerde
brug bij Axel**

Wat gebeurde er verder o.a. in Zeeuws Vlaanderen nadat Aldert was vertrokken? P. Scheele, naam Scheele komt er veel voor, schrijft daarover op internet:

“Poolse bevrijders bonden tussen 15 en 19 september de strijd om Axel en Oost Zeeuws Vlaanderen, aan met de Duitsers. De inzet was de haven van Antwerpen als aanvoerhaven van de geallieerden. In de nacht trokken colonnes haveloze Duitse troepen te voet, op de fiets of kar met paard door Axel. Was je fiets niet goed verstoep,

dan was je hem kwijt. De Duitse soldaten vroegen om water en wilden weten hoe breed de Westerschelde was. De Polen hadden rond Gent gevochten en kregen opdracht Axel te bevrijden om de weg naar de haven van Terneuzen en de Westerschelde vrij te maken. Een compagnie van het poolse 9^e bataljon jagers, onderdeel van de 3^e brigade, bevrijdde op 16 september Zuiddorp, 4 km ten zuiden van Axel. Ook Drieschouwen op een km van Axel werd na zware gevechten ingenomen. Twee Polen sneuvelden. Om Axel werd dagenlang zwaar gevochten. Het 1^e eskadron Dragoniers kwam te voet tot de steenovens en groef zich daar in; later moesten ze zich van daar weer terugtrekken. Er vielen vele doden, ook onder burgers. Op 19 september om 14.00 werd Axel bevrijd door de Polen.

Op 20 september werden Zaamslag en Terneuzen bevrijd. De meeste gesneuvelde Polen werden herbegraven op een Pools kerkhof bij Breda.

Ook Levienus Scheel speelde nog een belangrijke rol toen hij de helpende hand bood aan verdwaalde Poolse manschappen. Met gevaar voor eigen leven leidde hij hen terug naar de eigen legerbasis, al liep het uiteindelijk niet goed af voor vele Polen. Van de Poolse regering ontving Levienus later een erepenning voor zijn hulp.